Αριθ. αυ. 132902

ΝΕΟΛΟΓΟΣ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
Π. Α. Ζ.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Διευθυντής Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΤΟΜΟΣ Α'. — ΤΕΥΧΗ 1 — 52

1891—1892.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπόλιτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1892.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΝΕΟΛΟΓΟΥ.

ΕΤΟΣ Α'. ΚΥΡΙΑΚΗ, 2 Φεβρουαρίου 1892. ΑΡΙΘ. 15.

ΝΕΟΛΟΓΟΣ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

Τιμᾶται γρ. ἀργ. 2. Τιμᾶται γρ. ἀργ. 2.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ, 2 Φεβρουαρίου 1892.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις.—**Ἡρώνδας ὁ Μιμογράφος** (κατὰ Θεόδωρον Ράϊναχ).—**Ἱστορικὸν καὶ σημασία τῶν λέξεων «Ἕλλην, Ρωμαῖος, Γραικός»** (κατὰ τὸν μεσαίωνα). — **Ἐλεγεῖον εἰς Α. Ραγκαβῆν.** — **Ποικίλα.**—**Ἐκδρομὴ εἰς Σικελίαν** (σημειώσεις ἀνταποκριτῶν). — **Ἀνὰ τὴν ἐπὶ τάδε Ἀσίαν** (ἐκ Παρισίων εἰς Τραπεζοῦντα).—**Ἡ Δευτέρα Μίνερβ** (διήγημα).

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Τὴν μέριμναν τῶν σπουδαιοτέρων ἐν Εὐρώπῃ κύκλων ἐπεσπάσαντο κατὰ τὴν ἑβδομάδα ταύτην αἱ ἐν ταῖς πλείσταις τῶν εὐρωπαϊκῶν πρωτευουσῶν καταβαλλόμεναι προσπάθειαι πρός τε εἰσαγωγὴν διαφόρων μεταρρυθμίσεων εἰς τὸν στρατόν, ἀναγκαίων θεωρουμένων ἕνεκα τῆς ἀμοιβαίας δυσπιστίας τῶν δυνάμεων καὶ τοῦ φόβου μελλούσης συγκρούσεως, καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τοῖς μεθορίοις φρουρῶν. Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία, Αὐστρουγγαρία καὶ Ἰταλία ἀνθαμιλλῶνται ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ πᾶν καταβάλλουσι σθένος ὅπως μὴ εὑρεθῶσιν ἀνέτοιμοι κατὰ τὴν κρίσιμον ὥραν καὶ ὅπως ἀναπληρώσωσι πᾶσαν ἔλλειψιν ἐν τῷ διοργανισμῷ τοῦ στρατοῦ, ἐν τῷ ἐξοπλισμῷ αὐτοῦ, ἐν τοῖς ἐπιτηδείοις. Καὶ ἡ μὲν μεγάλη ἐν Εὐρώπῃ δημοκρατία, ἀρκούντως μεριμνήσασα περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν κατὰ θάλασσαν δυνάμεων, τῆς διεξαγομένης ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ὑπουργοῦ κ. Βαρδεῦ, οὗ τὸ ὄνομα μεγάλην ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ναυτικήν, περὶ πλείστου νῦν ποιεῖται, μεθ' ὅλας τὰς εἰρηνικὰς προθέσεις αὐτῆς, τὴν μεταρρύθμισιν τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων καὶ τὴν ὀχύρωσιν τῶν δυτικῶν αὐτῆς μεθορίων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῆς νεωτέρας πολεμικῆς τέχνης καὶ τῆς νεωτέρας μηχανικῆς, ἥτις ἀπὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ ἰδίᾳ πολέμου μεγάλας ἐποιήσατο προόδους διὰ τοῦ μεγίστου τῶν μηχανικῶν τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος Τοτλέβεν, τοῦ γενναίου τούτου προμάχου τῆς Σεβαστουπόλεως καὶ τοῦ πορθητοῦ ἐπικαίρων θέσεων κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους τῆς μεγάλης τοῦ Βορρᾶ δυνάμεως. Οὐδεὶς ἐν Εὐρώπῃ συνετὸς καὶ ἀμερόληπτος δύναται νὰ ψέξῃ τὴν Γαλλίαν ἐπὶ φιλοπολέμοις τάσεσιν, ἐπὶ κατασκευαστικοῖς σχεδίοις παρὰ τὴν παράτασιν τοῦ διὰ τῆς φραγκφουρτείου συνθήκης θεσπισθέντος καθεστῶτος, τοῦ δεινῶς πάντοτε τὴν καρδίαν θίγοντος παντὸς φιλοπάτριδος Γάλλου, βλέποντος τὰς ἀδελφὰς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν γερμανικὸν ζυγόν· ἀλλ' αἱ ἐν Γερμανίᾳ διεξαγόμεναι πολεμικαὶ παρασκευαί, αἱ ἐν Ἀλσατίᾳ καὶ Λοθαρηγγίᾳ γινόμεναι στρατιωτικαὶ μεταθέσεις καὶ συγκεντρώσεις τῶν σπουδαιοτέρων σωμάτων τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, αἱ σχεδιαζόμεναι νέαι δαπάναι διά τε τὸν στρατὸν καὶ τὸ ναυτικὸν δικαίως ἐνισχύουσι τοὺς ἐν Παρισίοις καὶ πιέζουσιν ὅπως μηδενὸς παραμελήσωσιν ἐν τῇ παρακολουθήσει τῶν ἐν Γερμανίᾳ ἐπιτελουμένων στρατιωτικῶν προόδων, μηδὲ παρίδωσι τὰ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς τοῦ κράτους ἀμύνης ἐπιβαλλόμενα σοβαρὰ καθήκοντα. Τοῦτο κάλλιστα καθορῶν ὁ πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς συνάμα τῶν στρατιωτικῶν τῆς Γαλλίας ἔγνω νὰ μὴ ὑπολειφθῇ ἡ πατρὶς αὐτοῦ τῆς γείτονος χώρας τήν τε στρατιωτικὴν ἀνοργάνωσιν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν παραμεθορίων φρουρῶν. Ὁ κ. Φρεσινὲ ἐπωφελούμενος τὰς ἐν τῇ μηχανικῇ σπουδὰς αὐτοῦ, ἃς πρῶτον ἐφήρμοσε κατὰ τὰ δεινοπαθήματα τοῦ 1870, ὅτε τῆς πατρίδος αὐτοῦ σφαδαζούσης ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν γερμανῶν οὐσάρων διωργάνου μετὰ τοῦ μεγάλου φιλοπάτριδος, τοῦ ἀοιδίμου Γαμβέτα, τὰ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης καὶ ἐπειράτο διὰ τῆς ἐρρωμένης ἀντιστάσεως ἐν ταῖς ἐπαρχίαις νὰ ὑποβοηθήσῃ τὸ ἔργον τοῦ ἀειμνήστου Θιέρσου, περιερχομένου τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς καὶ ζητοῦντος τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς τλήμονος χώρας, πέρυσι μέν, ἀρχομένου τοῦ μαΐου, ἐπεσκέπτετο τὰ Βόσγια καὶ ἐπετήρει τὰ ἐκεῖ ὀχυρώματα, δι' ὧν δύνατὴ ἔσται ἡ ἀποσόβησις τοῦ κινδύνου εἰσελάσεως, καίπερ ἐκλιπόντων ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου τούτου τοῦ Εὐγενοῦς Φρειδερίκου καὶ τοῦ Φρειδερίκου Κιρόλου, νῦν δὲ δραττόμενος τῆς εὐκαιρίας τῶν κοινοβουλευτικῶν διακοπῶν, ἐπισκέπτεται τὰ κατὰ μῆκος τῶν νοτιοανατολικῶν μεθορίων ὀχυρώματα καὶ ἰδίᾳ τὰ περὶ τὴν Νίκαιαν τὰ ἀποσβοῦντα τὴν ἐξ Ἰταλίας ἐπιδρομήν. Ἡ τοῦ κ. Φρεσινὲ τοιαύτη ἐπιμελημένη ἐργασία, ἅπαξ ἔτι τεκμηριοῦσα τὸ λυσιτελὲς τῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν στρατιωτικῶν διαμονῆς αὐτοῦ, καίπερ πολιτικοῦ, ὑποδεικνύει ὅτι οἱ ἐν Παρισίοις ἥκιστα καθυστεροῦσι τῶν ὁμόρων κρατῶν καὶ πασῶν ἐν γένει τῶν μεγάλων ἐν Εὐρώπῃ δυνάμεων ἐν τῷ ἔργῳ τῆς στρατιωτικῆς συντά-

ξεως τῆς χώρας καὶ ἐν τῇ ἀποκρούσει τοῦ κινδύνου ἐπιδρομῆς ἐκ τε Γερμανίας καὶ ἐξ Ἰταλίας.

Ἡ δὲ Γερμανία, βλέπουσα Γαλλίαν καὶ Ρωσίαν περὶ τοῦ στρατοῦ μεριμνώσας ἔγνω νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως μὴ καθυστερήσῃ τῶν δύο τούτων δυνάμεων, αἵτινες, συνησπισμέναι καὶ συνηνωμέναι, δύνανται ν' ἀντιμετώπίσωσι πάντα ἐν Εὐρώπῃ στρατὸν καὶ νὰ διεξαγάγωσι νικηφόρως τὸ τοῦ Ἄρεως ἔργον. Τοὺς ἐν Βερολίνῳ οὐκ ἐξῆ καθεύδειν τὸ φόβητρον τῶν ἐν Ρωσίᾳ καὶ Γαλλίᾳ μεταρρυθμίσεων, δι' ὧν αὕτη μὲν ἀνωργάνωσε τὸ πυροβολικὸν αὐτῆς καὶ κατέστησεν ἄξιον τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, ἐκείνη δὲ καταρτίζει μετὰ διετίαν ἑτοιμοπόλεμον στρατὸν 4,000,000 καὶ ἐπέκεινα, δυνάμενον μάλιστα, καὶ διὰ τῶν ἐπιταχυνομένων μέσων τῆς συγκοινωνίας, νὰ συγκεντρωθῇ ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος εἰς τὸ ἀπειλούμενον σημεῖον καὶ νὰ μὴ ὑποστῇ τὰ ἀτυχήματα, ὅσα κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους τῆς Ρωσίας παθὼν ἠναγκάζετο νὰ ὑποχωρῇ καὶ νὰ ἐπιζητῇ τὴν ἐπικουρίαν μικροτέρων στρατῶν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ σύντονος μέριμνα τῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα Γουλιέλμον ὅπως μιμηθῶσι τοὺς ἐν Πετρουπόλει καὶ Παρισίοις καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς γυμνασίοις καὶ μὴ εὑρεθῶσιν, ἐλλείψει ἀποχρώντος στρατοῦ, ἀπέναντι ἰσχυρῶν πολεμίων, ἐχόντων τοῦ μὲν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Βερολινείου συνεδρίου, ὅπου μετὰ τηλικαύτας θυσίας ἐκάθητο ἐν τοῖς ἐθωλίοις τοῦ ἐναγομένου, τοῦ δὲ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐν Οὐετσφαλίᾳ συνθήκης, ἣν ἀνέτρεψεν ἡ ἐν Φραγκφούρτῃ διὰ τῶν σφαλμάτων τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας. Καὶ πρῶτον οἱ ἐν Βερολίνῳ διανοοῦνται νὰ εἰσαγάγωσι διαφόρους μεταρρυθμίσεις εἰς τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς καὶ νὰ πολλαπλασιάσωσι τὸ πυροβολικόν, ὅπερ εὕρηται πολλῷ ὑποδεέστερον τοῦ γαλλικοῦ ἰδίᾳ· εἶτα συσκέπτονται νὰ ἐνισχύσωσι τὰ κατὰ μῆκος τῶν παραλίων ὀχυρώματα καὶ νὰ πολλαπλασιάσωσι τὰ πολεμικὰ αὐτῶν σκάφη, δι' ἃ καὶ σπουδαῖα αἰτηθήσονται ποσά. Ἀμφοτέρων οἱ περὶ τὸν γερμανὸν μονάρχην θὰ τύχωσι μὲν ἀλλὰ μετὰ μακρὰς δυσχερείας ἕνεκα τῆς αὐξούσης μίνιος τῶν ἐθνοφιλελευθέρων, σκοπούντων ν' ἀντεκδικιθῶσι τὸ περὶ σχολῶν νομοσχέδιον διὰ τῆς σφοδρᾶς ἀντιπολιτεύσεως ἐν τῷ ζητήματι τῶν πιστώσεων τούτων. Τῇ ἀληθείᾳ τὸ νομοσχέδιον τοῦ κ. Ζέδλιτς τοσοῦτον προύκάλεσε καὶ προκαλεῖ πάταγον, ὥστε σπουδαιότατοι ἄνδρες, καθηγηταί, ἐπιστήμονες καὶ λοιποί, ἦραν τὴν φωνὴν ὑπὲρ τῆς ἐλευθέρας ἀγωγῆς καὶ κατέκριναν τὰς διακελεύσεις τοῦ νομοσχεδίου, τὰς ἐκπληρούσας πολλὰς εὐχὰς τῶν καθολικῶν ἐπ' ἐλπίδι ὑποστηρίξεως τούτων ἐν πᾶσι τοῖς ζητήμασιν, ἐν οἷς ἡ κυβέρνησις εὑρεθήσεται μειονοψηφοῦσα· ἰδίᾳ τὸ θρησκευτικὸν μέρος τοῦ νομοσχεδίου ἐξῆψε τὴν μῆνιν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἐθνοφιλελευθέρων καὶ μετὰ μεγάλης ὄντως τέχνης ἔτε καθηγητὴς Δέλβρουχ καὶ ὁ Δάχν ἐπειράθησαν νὰ τεκμηριώσωσιν ὅτι καὶ ἄνευ τῆς θρησκείας δυνατὴ εἶναι ἡ τῆς νεολαίας μόρφωσις ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν. Ὁ τελευταῖος μάλιστα, προβαίνων ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον, διετάθη ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀπεσκίρτησαν τῆς τοῦ λαοῦ θρησκείας ἀλλ' ἥκιστα ἔπαυσαν ὄντες καὶ μέγιστοι ἠθικολόγοι, κατὰ βάθος ἠθικοί, καὶ ὅτι ἡ τῆς Γερμανίας ἠθικὴ δὲν εἶναι ἀπόρροια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἢ τῶν δογμάτων τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καλβίνου, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπόρροια τῶν νεωτέρων αὐτῆς φιλοσόφων τοῦ Καντίου, τοῦ Σίλλερ καὶ λοιπῶν. Πρὸ τῆς τοιαύτης σφοδρᾶς πράγματι καταστροφῆς ἐναντίον τοῦ νομοσχεδίου τοῦ κ. Ζέδλιτς οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ κυβέρνησις εἰς πολλὰς θὰ προσκρούσῃ δυσχερείας καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λοιποῖς ζητήμασιν, ἐν οἷς ἀπαιτεῖται ἡ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ψῆφος καὶ ὅτι θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐξεύρῃ διέξοδον ἀπὸ τῆς δυσχεροῦς αὐτῆς θέσεως διὰ τοῦ ἐπιχειρήματος τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, τῆς παρασταθησομένης ὡς λίαν ἐν πολλοῖς χωλαινούσης καὶ ὡς ἐχούσης χρείαν μεγάλων θυσιῶν καὶ παρ' αὐτῶν ἔτι τῶν ἐχόντων ἀμυδρὰν τῆς φιλοπατρίας ἰδέαν.

Ὡσαύτως καὶ ἐν Ρωσίᾳ μεγάλη παρατηρεῖται τάσις πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δυτικῶν μεθορίων καὶ ἰδίᾳ τῶν παρὰ τὴν Πρωσίαν ὀχυρῶν πόλεων, ὅπου οὐ μόνον τὸ ἱππικὸν αὐξάνεται, ἀλλὰ καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἀποθῆκαι πληροῦνται παντὸς ἐπιτηδείου. Ἡ περὶ τὴν ὀχύρωσιν τῶν μερῶν τούτων σπουδή, πρὸς ἣν δὲν εἶναι ἀσχετος καὶ ἡ προαγγελλομένη μετάβασις τοῦ γερμανοῦ μονάρχου εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς δυτικῆς Πρωσίας, ἡ ἀποσκοποῦσα βεβαίως εἰς τὸ ὑπεκκαῦσαι τὸν ζῆλον καὶ τὴν φιλοπατρίαν τῶν ἐν Γερμανίᾳ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ἐν ταῖς ὁμόροις ρωσικαῖς πόλεσι προπαρασκευαῖς, τοσούτῳ μᾶλλον δικαιολογεῖται, ὅσῳ ἀπεδείχθη ἐκ τῆς πείρας τῶν νεωτέρων πολέμων ὅτι ἀπαιτεῖται ἰσχυρὰ βάσις ἐνεργείας πρὸς ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐργασιῶν· ταὐτοχρόνως ἐκ τῆς ἀναπτυσσομένης δραστηριότητος ἐν ταῖς μεθορίοις ἐπαρχίαις τῆς Ρωσίας τεκμηριοῦται ὅτι παρὰ τὰς ἑκατέρωθεν καταβαλλομένας προσπαθείας πρὸς πρόληψιν τοῦ πολέμου, μοιραῖος σχεδὸν οὗτος φαίνεται μεταξὺ τοῦ Τεύτονος καὶ τοῦ Σλαύου συνεπείᾳ τῆς ἐκείνου πρὸς τοῦτον ἀγνώμονος καὶ προκλητικῆς πολιτείας, τῆς ἐνυπαρχούσης ἐν τῇ συσφίγξει τῶν κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γαλλίας συμμαχικῶν δεσμῶν· ἐὰν ἤδη συγκριθῇ ἡ ἐν Ρωσίᾳ σπουδὴ πρὸς τὴν ἐν Γαλλίᾳ, οὐδεμία σχεδὸν ὑπολείπεται ἀμφιβολία ὅτι ἐσφαλμέναι ἐλέγχονται αἱ γνῶμαι τοῦ ρώσσου συγγραφέως, ὅστις ἐν σπουδαίῳ μηνιαίῳ περιοδικῷ πειρᾶται νὰ ὑποβιβάσῃ τὸ κῦρος καὶ τὴν δύναμιν τῆς γαλλορρωσικῆς συμπνοίας καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ αὐτὴν ὡς ἀπρόπτουσαν οὐχὶ ἐκ λόγων ὑψίστης πολιτικῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξ ἰδιοτελῶν συμφερόντων, καθ' ἃ ἡ μὲν Ρωσία ἐπιδιώκει τὴν μετὰ τῆς μεγάλης ἐν Εὐρώπῃ Δημοκρατίας σύμπραξιν ἐπὶ χρηματικοῖς σκοποῖς, αὕτη δὲ ὁρμᾶται ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ ἐκμεταλλευθῆναι τὴν ρωσικὴν ἐπικουρίαν πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀποσπασθεισῶν ἐπαρχιῶν.

Τὰς παρασκευὰς δὲ τῶν περὶ αὐτῶν κρατῶν βλέπουσα καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσήφ, ἔγνω μηδαμῶς νὰ καθυστερήσῃ τούτων καὶ ἐν τῇ περὶ τοῦ στρατοῦ μερίμνῃ ἀγωνίζεται νὰ εὕρῃ ὁποῖον τὸ καταλληλότερον πρόσωπον, ὅπερ δύναται ν' ἀναλάβῃ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν ἐν πολέμῳ, ὃν τρόπον ἔχει ταύτην ἐν Ρωσίᾳ ὁ γενικὸς διοικητὴς τῆς Βαρσοβίας στρατηγὸς Γοῦρκος, ὁ τοσοῦτον ἐκπτοῶν τοὺς ἐν Βιέννῃ καὶ Πέστῃ καὶ ποιῶν αὐτοὺς τρέμειν. ὥστε δεινάως οὔτοι βλέπουσι τὸν περιώνυμον τοῦτον στρατηγόν, τὸν ὄντως ἐφάμιλλον τοῦ Δίεβιτς Ζαβαλκάνσκι, ὁτὲ μὲν μετατιθέμενον εἰς ἑτέραν θέσιν, ὁτὲ δὲ προσκαλούμενον εἰς Πετρούπολιν καὶ ὁτὲ πάλιν παραιτούμενον. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ Ἰταλία ἀγωνίζεται ἕνεκα τῶν ἐν Γαλλίᾳ διεξαγομένων πολεμικῶν προπαρασκευῶν καὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ ὀχυρωμάτων νὰ ἐνισχύσῃ τὰ βορειοδυτικὰ μεθόρια αὐτῆς καὶ νὰ πράξῃ ὅ,τι πράττει ἐν Σικελίᾳ πρὸς περιφρούρησιν τῆς νήσου ἀπὸ τῶν ἐκ ταῖς ἀφρικανικαῖς ἀκταῖς ἀνεγειρομένων ἐπάλξεων ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν γάλλου ἀξιωματικοῦ ἐν γαλλικαῖς κτήσεσιν. Ταὐτοχρόνως ὅμως καὶ τὸ τῆς ἀμοιβαιότητος καθῆκον ἐπιβάλλει τὴν ἐξ ἴσου πρὸς

τὰς συμμάχους δυνάμεις μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς χερσονήσου, ἃς ἥκιστα εὐνοϊκῶς ἔκριναν οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελείου, οἱ συνοδεύσαντες τὸν αὐτοκράτορα Γουλιέλμον κατὰ τὴν πρὸς τὸν σύμμαχον αὐτοῦ, τὸν βασιλέα Οὐμβέρτον, ἐπίσκεψιν.

Τοιοῦτον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ τὴν κοινὴν ἐν Εὐρώπῃ γνώμην ἐπασχολοῦν ζήτημα κατὰ τὴν ὥραν ταύτην, καθ' ἣν τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα ἀντικατέστησαν εὐρέως τὰ πρὸς τὴν γενικὴν πολιτικὴν σχετιζόμενα. Τῇ ἀληθείᾳ, αἱ ἐν τοῖς διαφόροις κράτεσιν ἐσωτερικαὶ περιπλοκαὶ προσέλαβον μεγάλην σπουδαιότητα, ἐν ἄλλοις μὲν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων, ἐν ἄλλοις δὲ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν φυλετικῶν ὀργασμῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν ἀναμνήσεων. Ἐν Ἀγγλίᾳ π. χ., ὅπου τῇ παρελθούσῃ τρίτῃ ἐκπρύχθη καὶ ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τοῦ κοινοβουλίου, τὸ ἐργατικὸν ζήτημα προσλαμβάνει βαθμηδὸν σοβαρωτέρας διαστάσεις καὶ οἱ τῆς κυβερνήσεως ἀντίπαλοι διανοοῦνται νὰ δημοσιεύσωσιν ἐπὶ ταῖς γενικαῖς ἐκλογαῖς προκηρύξεις, εὑρίσκομένας κυρίως ἐπὶ τοῦ ἰρλανδικοῦ ζητήματος καὶ ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ. Τοῦτο προβλέπων καὶ ὁ μαρκήσιος Σαλισβουρῆς ἐμεριμνησε νὰ παρεντεθῇ εἰς τὸν ἐναρκτήριον βασιλικὸν λόγον καὶ περικοπὴ περὶ τῶν ἐργατῶν, ἐξασφαλιζομένων κατὰ τῶν ἐπερχομένων κατὰ τὴν ἐργασίαν δυστυχημάτων· ἀμφίβολον ὅμως ὅτι θὰ τύχῃ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ τῆς αὐτῆς πλειονοψηφίας καὶ ἐν τῇ κάτω βουλῇ, ἧς καὶ ἐν τῇ τῶν λόρδων κατὰ τὴν ἐπιψήφισιν τῆς εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον ἀπαντήσεως. Ὡσαύτως καὶ ἐν Ἰταλίᾳ τὸ ἐργατικὸν ζήτημα, λίαν ἀνησυχεῖ τοὺς περὶ τὸν μαρκήσιον Ρουδίνιν, βλέποντα ἔνθεν μὲν ἐκλιπόντα ἕνα τῶν σπουδαιοτέρων σκαπανέων τῆς γερμανοϊταλικῆς συμμαχίας, τὸν κόμητα Δελωναί, προσδεχθέντων ἐν Βερολίνῳ καὶ γνωστὸν τοῖς Ἕλλησιν ἐκ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ βασιλείου, εἰς τὴν ἐν τῇ γερμανικῇ πρωτευούσῃ συνελθοῦσαν συνδιάσκεψιν κατὰ ἰούνιον τοῦ 1880 διὰ τὰ ἑλληνοτουρκικὰ μεθόρια, ἔνθεν δὲ ἐπιτεινόμενον τὸ κατὰ τῆς τριπλῆς συμμαχίας ρεῦμα καὶ τέλος δεινουμένην τὴν κατάστασιν τῶν ἐργατῶν, ὧν ἐξ χιλιάδες καὶ πλέον ἀπειλοῦσι ταραχὰς καὶ διοργανοῦσι διαδηλώσεις, ἂν μὴ ἔγκαιρος ληφθῇ περὶ αὐτῶν μέριμνα. Ἐν Γαλλίᾳ τὸ οἰκονομικὸν ὡσαύτως ζήτημα κρατεῖ ἀνησύχους τοὺς περὶ τὸν κ. Καρνό, οὐχὶ ὅμως τόσον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ἐργατῶν ὅσον ὑπὸ τὴν τῶν ἐμπόρων, βλεπόντων ἑαυτοὺς εἰς δεινὴν περιαγομένους θέσιν συνεπείᾳ τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος, τοῦ τοσοῦτον ἀνησυχοῦντος τοὺς γάλλους ὑπουργούς, ὥστε σκέψις γίνεται περὶ ἐνάρξεως διαπραγματεύσεων ἐμπορικῶν μετά τε τῆς Ἑλβετίας, ἀποκλινούσης νῦν καὶ πάλιν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν ἀξιώσεων τῆς Ἰταλίας ἐν ταῖς πρὸς τὴν Ὁμοσπονδίαν διαπραγματεύσεσι, καὶ μετὰ τῆς Ἱσπανίας, ἥτις οὐ μόνον ἀπεκήρυξε πᾶσαν τάσιν πρὸς προσχώρησιν εἰς τὸν ἐμπορικὸν σύνδεσμον τῶν κρατῶν τῆς μέσης Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ ἐπιμόνως σχεδὸν αἰτεῖ τὴν ἀνασύνδεσιν τῶν μετὰ τῆς γείτονος Δημοκρατίας τελωνειακῶν σχέσεων. Ἐν Αὐστρίᾳ ὁ φυλετικὸς ὀργασμὸς τοσαύτας προσλαμβάνει διαστάσεις, ὥστε οἱ ἐν Γαλικίᾳ Ρουθῆνοι, παραδειγματιζόμενοι ἐκ τῆς πρὸς τοὺς Γερμανοὺς πάλης τῶν Βοημῶν, τὸ διαζύγιον ἐκήρυξαν κατὰ τῶν Πολωνῶν καὶ ζητοῦσι νῦν παριχωρήσεις, περιαγούσας εἰς δυσχερῆ θέσιν τὸν κόμητα Τάαφε, ἀγνοοῦντα τίνι τῶν δύο στοιχείων νὰ εὐαρεστήσῃ. Ὡσαύτως καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν, ἐξ ὧν ἀπέρρευσεν ἡ νέα οὐγγρικὴ ἀντιπροσωπεία, ἡ ἀρξαμένη τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς τῷ προσεχεῖ σαββάτῳ, ἀνησυχεῖ τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ βασιλείου τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἔχοντα τὴν πλειονοψηφίαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ πάλιν, ἀλλὰ καὶ μέλλοντα νὰ προσκρούσῃ κατ' οὐ μικρὸν δυσχερειῶν ἕνεκα τῶν ἀποχρώσεων τοῦ φιλελευθέρου κόμματος.

Ἐκ τῶν τοῦ Λίμου κρατῶν ἡ Σερβία εὕρηται καὶ πάλιν ἐν ταῖς παραμοναῖς ὑπουργικῆς κρίσεως ἕνεκα τοῦ ἐν τῇ Σκουπτσίνᾳ ἀνακινηθέντος ζητήματος τῆς βασιλομήτορος, ἡ Ρουμανία διατελεῖ ἐν πλήρει ἐκλογικῇ πάλῃ, ἀρξαμένῃ ἀπὸ τῆς χθὲς καὶ λιγούσῃ ἐντὸς πέντε ἡμερῶν δι' ἀμφοτέρας τὰς βουλάς, ἡ δ' Ἑλλὰς εὕρηται ἐν δεινῇ οἰκονομικῇ καταστάσει, τῶν ἐπιτεταμμένων τὰ τῆς διακυβερνήσεως τοῦ βασιλείου μεριμνώντων μᾶλλον περὶ τοῦ ζητήματος τῆς εἰς δίκην παραπομπῆς τοῦ κ. Τρικούπη ἢ περὶ τῶν λεπτῶν μέτρων πρὸς πρόληψιν μείζονος ὑποτιμήσεως τοῦ χαρτονομίσματος.

ΗΡΩΝΔΑΣ Ο ΜΙΜΟΓΡΑΦΟΣ.

ΚΑΤΑ ΘΕΟΔΩΡΟΝ ΡΑΙΙΝΑΧ.

Ἐν προηγουμένῳ φύλλῳ τῆς τοῦ **Νεολόγου ἑβδομαδιαίας ἐπιθεωρήσεως** ἐπουιδάμεθα διὰ βραχέων μνείαν τοῦ ἕλληνος ποιητοῦ Ἡρώνδα ἢ Ἡρώδα, οὗ, τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ σχεδὸν μόνον τέως γνωστοῦ ὄντος, ἀνεκαλύφθησαν ἤρτι τὰ ποιήματα. Ὁ διασημότατος ἑλληνιστὴς Θεόδωρος Ραϊνὰξ ἐν τῇ τῶν Παρισίων **Ἐπιθεωρήσει τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν** δημοσιεύει πλήρη περὶ τοῦ ποιητοῦ μελέτην, ἔχουσαν ὧδε:

Γνωστὸν ὅτι οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν **μίμων** διέκριναν μακράς τινας διαλογικὰς συνθέσεις, στερουμένας δραματικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀναπαριστώσας δὲ σκηνὰς τοῦ πραγματικοῦ βίου, ἰδίᾳ δὲ τοῦ ἰδιωτικοῦ. Ὁ τοῦ εἴδους τούτου εὑρέτης, ὡ πιθανῶς καὶ εἰς τὴν πρώτην τελειότητα προαγαγὼν αὐτό, ἦν ὁ Συρακούσιος Σώφρων, σύγχρονος τῷ Εὐριπίδῃ. Ἔγραψεν εἰς ἐρυθμὸν πεζὸν λόγον, ὡς καὶ ὁ υἱὸς καὶ μαθητὴς αὐτοῦ Ξέναρχος· ἀλλ' ἐν ἀρχῇ τῆς ἀλεξανδρειανῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ μῖμος ἀνεκτήσατο τὴν προτέραν ἱπόλησιν, ὁ Θεόκριτος συνετέθει ἐν ἑξαμέτροις στίχοις τὸ Β' καὶ ΙΕ' εἰδύλλιον αὐτοῦ· ἡ **Φαρμακεύτρια** καὶ αἱ **Συρακούσαι**, ἀμφότερα κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Σώφρονος, εἶναι ὄντως ἀληθεῖς μῖμοι, τὰ μόνα μέχρι τοῦδε γνωστὰ ἡμῖν δείγματα τοῦ εἴδους τούτου.

Ὁ ἑξάμετρος ἁρμόζει κάλλιον τῇ διηγήσει καὶ τῇ περιγραφῇ ἢ ὁ οἰκιακὸς διάλογος· κατὰ τὴν ὀρθοτάτην παρατήρησιν τοῦ Ἀριστοτέλους ἡ γλῶσσα τῆς συνδιαλέξεως ἐμφανίζει πράγματι πλείονα ἰαμβικῶν στίχων ἀποσπάσματα ἢ ράκη ἑξαμέτρων. Ποιητὰς τις λοιπόν, οὐ μέχρι τοῦδε — καὶ νῦν ἔτι! — μόνον τὸ ὄνομα εἶναι γνωστόν, Ἡρώδας μὲν κατά τινας, Ἡρόνδας δὲ κατ' ἄλλους, καλῶς ἐνεπνεύσθη, ὅτε ἐφαντάσθη νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπὶ τοῦ μίμου οὐχὶ τὸν τρίμετρον τῆς κωμῳδίας ἰαμβικόν, ἀλλὰ τρίμετρον τοῦ αὐτοῦ γένους, τὸν **σκάζοντα** τρίμετρον, ἐπινοηθέντα ὑπὸ τοῦ σατυρικοῦ ποιητοῦ Ἱππώνακτος. Ὁ στίχος οὗτος, παραποιηθεὶς τοσοῦτον ὅσον καὶ ὁ εὑρέτης αὐτοῦ, ἀπώλεσε προϊόντος τοῦ χρόνου τὸν πικρὸν ἐκεῖνον καὶ σκωπτικὸν χαρακτῆρα, ὃς διέκρινεν αὐτὸν ἐν ἀρχῇ. Κατὰ τὴν ἀλεξανδρειανὴν καὶ ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἀπέβη ὁ τετριμμένος τύπος τῶν πλείστων στιχουργικῶν παιδιῶν, περὶ ἃς ἠσχολοῦντο οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος ποιηταὶ ἢ ἁπλοῖ τῆς ποιήσεως ἐρασταί· γνωστὸν ὅτι οἱ μῦθοι τοῦ Βαβρίου καὶ πρὸ αὐτοῦ οἱ τοῦ Καλλιμάχου ἦσαν γεγραμμένοι ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ, ὅτι δὲ τοῦτο ἐγένετο ὁ πρόγονος τοῦ δωδεκασυλλάβου πολιτικοῦ στίχου τῶν Βυζαντινῶν.

Ὁ Ἡρώδας δὲν ἦτο συγγραφεὺς ἄνευ ἀξίας. Ἡ ἡμῆ αὐτοῦ διαπιστοῦται οὐ μόνον ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῶν ἀνθολογιῶν, τοῦ Ἀθηναίου καὶ τοῦ Στοβαίου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐπιστολῆς Πλινίου τοῦ Νεωτέρου, ὃς δὲν εὗρεν ὡραιότερον ἐγκώμιον τῶν ἰαμβικῶν ποιήσεων τοῦ φίλου αὐτοῦ Ἀντωνίου ἢ παραβάλλων αὐτὸν πρὸς τὴν τοῦ Καλλιμάχου καὶ τοῦ Ἡρώδα: Callimachum me vel Herodem vel si quid hic melius tenere credebam (Plin. Ep. IV, 3). Ἡ νεωτέρα κριτικὴ ὑστερεῖτο τῶν μέσων ἐξελέγξεως τῆς κρίσεως ταύτης, διότι ἐκ τῶν μαμάμβων τοῦ Ἡρώδα ἐννέα ἐσώζοντο μόνον βραχεῖα ἀποσπάσματα, ὧν τὸ μακρότατον δὲν ὑπερέβαινε τοὺς τέσσαρας στίχους. (Προσθετέον τοῖς ἐννέα τούτοις ἀποσπάσμασι μαμάμβων καὶ δέκατον, γεγραμμένον ἐν **ἰαμάμβοις** ἢ διμέτροις ἀνακρεοντικοῖς στίχοις. Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα συνελλέγησαν ὑπὸ τοῦ Μάνεκε ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ Βαβρίου τοῦ Λάχμαν [σ. 148—152] καὶ ὑπὸ τοῦ Μπέργκ [Poetae lyrici, II, 509—512. Anthologia lyrica, σ. 213 κ. ἑ.]). Ἡ τῶν σχολιαστῶν ἡμῶν ἀνεπτύσσετο ἐλευθέρως ἐπὶ τῶν ἰδιωνύμων τούτων ἐγγράφων, αἱ ποικιλώτατα δὲ ὑποθέσεις ἐκυκλοφόρουν περὶ τῆς ἐποχῆς, τῆς πατρίδος, τῆς διαλέκτου καὶ τῆς ἀξίας τοῦ συγγραφέως. Οἱ μέν, φανταζόμενοι ὅτι ἀνευρίσκουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Ἱππώνακτος, ἤθελον τὸν Ἡρώδαν σύγχρονον τῷ ἀρχαίῳ τούτῳ ποιητῇ, λησμονοῦντες ὅτι ὁ μῖμος ἐπενοήθη ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη βραδύτερον, οἱ δὲ ἐτάτιζον τὸν μαμογράφον πρὸς τὸν Συρακούσιον Ἡρώδαν, ὀνομαζόμενον ἐνιαχοῦ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἑλλην. Γ', 4, 1), ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ξενοφῶντος ἐκαλεῖτο Γρύλλος καὶ ὅτι τὸ ὄνομα Γρύλλος ἀνεγνώσκετο ἐν τινι τῶν ἀποσπασμάτων. Οἱ πλεῖστοι τῶν σοφῶν μετὰ πλείονος πιθανότητος ὑπεβίβαζον τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡρώδα μέχρι τῆς Ἀλεξανδρειανῆς περιόδου, βλέποντες παρ' αὐτῷ σύγχρονόν τινα ἢ μαθητὴν τοῦ Θεοκρίτου καὶ τοῦ Καλλιμάχου. Γενικῶς ὁμοφώνουν ὅτι διὰ τοὺς ἐν τοῖς ἀποσπάσμασιν αὐτοῦ ἀπαντῶντάς τινας δωρισμοὺς ἔδει ἡ πατρὶς αὐτοῦ νὰ ταχθῇ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι, ἰδίᾳ δὲ ἐν Ἀθήναις. Δι' ὅμοιον λόγον ἀπεδίδετο αὐτῷ δεδηλωμένη ἔφεσις πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς σκέψεις ἢ τὰ **γνωμικά**. Ἐν τούτοις ὁ μᾶλλον πρόσφατος ἱστοριογράφος τῆς ἀλεξανδρειανῆς φιλολογίας, ὁ κ. Σπύζεμιχλ (Susemihl, Geschichte der griechischen Literatur in der Alexandrinerzeit [Leipzig, Teubner, 1891], I, σ. 239) ἐκφράζεται περὶ πάντων τούτων τῶν σημείων μετ' ἄκρας μόνον ἐπιφυλάξεως, καθ' ὁλοκληρίαν δικαιολογουμένης ὑπὸ τῆς ἐνδείας τῶν ἐγγράφων. Ἀπροσδόκητος ἀνακάλυψις ἐπιτρέπει ἡμῖν σήμερον ν' ἀντικαταστήσωμεν πάσας τὰς ἀποδείξεις ταύτας καὶ πάντα τὰ ἐρωτηματικὰ ταῦτα σημεῖα διὰ θετικωτέρων πληροφοριῶν καὶ ἀσφαλεστέρων κρίσεων.

Κατὰ τὸν τελευταῖον ἰανουάριον, ὅτε ἡ διεύθυνσις τοῦ βρετανικοῦ Μουσείου ἐξέπλαξε τὸν σοφὸν κόσμον διὰ τῆς ἀπροόπτου ἀποκαλύψεως τῆς **Ἀθηναίων πολιτείας** τοῦ Ἀριστοτέλους, ἠγγειλλε συγχρόνως τὴν προσεχῆ δημοσίευσιν καὶ πάντων τῶν ἄλλων **κλασικῶν** ἑλληνικῶν παπύρων, τῶν πάλαι ἢ ἄρτι προσκεκτημένων ὑπὸ τοῦ Μουσείου. Ὁ κ. Κένυων καὶ οἱ συνεργάται αὐτοῦ ἐξεπλήρωσαν τὴν ὑπόσχεσιν αὐτῶν ταχύτερον ἢ ὅτι ἠλπίζετο, ἰδοὺ δὲ ἡμεῖς ἀπό τινων ἐδδομάδων κατέχοντες νέον τόμον ἐξ 115 σελίδων, περιλαμβάνοντα οὐχὶ ὀλιγώτερα τῶν δέκα τεμαχίων, πάντων ὑπὸ πολλῆς ἐπήψεις σπουδῆς ἀξίων, ἤτοι πέντε παπύρους, περιέχοντας μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτενῆ ἀποσπάσματα τῆς **Ἰλιάδος** — ἐν τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸν σπουδαιότατον πάντων τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν παπύρων —, σύνοψίν τινα γραμματικῆς, οὖσαν πιθανῶς ἀνθολόγησιν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ διασήμου ἀλεξανδρειανοῦ γραμματικοῦ Τρύφωνος, πλήρη σχεδὸν χειρόγραφα τοῦ **Περὶ εἰρήνης** λόγου τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν τέκνων τοῦ Λυκούργου ἐπιστολῆς τοῦ Δημοσθένους καὶ τέλος ὄψα ἀνέκδοτα τεμάχια, τὰ δύο κοσμήματα τῆς συλλογῆς, τὸν ἐπίλογον τοῦ κατὰ Φιλιππίδου λόγου τοῦ Ὑπερίδου καὶ ἑπτὰ μῖμους τοῦ Ἡρώδα (!). Σήμερον σκοπὸ μόνον ν' ἀσχοληθῶ περὶ τοῦ τελευταίου τούτου εὑρήματος, τοῦ νεωτάτου καὶ ἀναντιρρήτως τοῦ σπουδαιοτάτου πάντων· δὲν ἠθέλησα ὅμως νὰ παρέλθω τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως ἐν παρόδῳ ἀποσείμωξτὸν προσήκοντα ἔπαινον εἰς τὸν ζῆλον τῶν ἄγγλων ἐκδοτῶν. Ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ἀγαθὴ θέλησις, ἣν ἀπέδειξαν, ἐδοῦται πρὸς τὴν εὐτυχίαν αὐτῶν, ὑπὸ πάσας δὲ τὰς ἐπόψεις προσῆκον εἶναι νὰ λαμβῶσιν ὡς πρότυπον παρὰ πολλοῖς τοῖς ἡμέτερον ἀναλόγοις ἱδρύμασιν, ἐν οἷς ἔθλεπέ τις, ἐν οἷς ἔτι ἴσως βλέπει τις σπουδαιότατα ἑλληνικὰ ἔγγραφα ἐπὶ ἔτη τεθαμμένα ἐν ταῖς δίκαις ἀδαῶν ἢ παραλόγων κτητόρων, οἵτινες καταχρῶνται τῷ τοῦ πρώτου ἐκδότου προνομίῳ αὐτῶν, ἵνα μηδὲν μηδέποτε ἐκδώσωσι.

Βεβαίως ἡ τοῦ κ. Κένυων ἔκδοσις δὲν δύναται νὰ λογισθῇ ὡς ἀριστική, ἀλλὰ καὶ οὐδὲ ἔχει τοιαύτην ἀξίωσιν. Ὁ ἄγγλος ἐκδότης προέθετο ἁπλῶς νὰ θέσῃ ὡς τάχιστα εἰς τὴν διάθεσιν τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου ὅλον τὴν ἀναγκαίαν ὕλην πρὸς κριτικὴν σπουδὴν καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν θησαυρῶν, δι' ὧν ἄρτι ἐπλουτίσθη ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία. Ἐν τούτῳ πληρέστατα ἐπέτυχε, κριταὶ δὲ ἀρμοδιώτεροι ἐμοῦ ἀπέδωκαν δικαιοσύνην εἰς τὴν ἀκρίβειαν καὶ δεξιότητα τῶν ἀναγνώσεων αὐτοῦ. Ἡ κριτικὴ ἄλλως ἤρξατο τοῦ ἔργου πρὸ τῆς ἐμφανίσεως ἔτι τοῦ τόμου. Διαπρεπὴς ἑλληνιστής, ὁ κ. Ρούτερφορδ, γνῶσιν λαβὼν τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων τῆς συλλογῆς, ἐδημοσίευσε συγχρόνως σχεδὸν τῇ ἀρχικῇ ἐκδόσει πρώτην τινὰ **ἀπογραφὴν** τῶν ποιημάτων τοῦ Ἡρώδα. Ὁ κ. Κένυων εἶχεν ἀρκεσθῆ εἰς τὸ νὰ χωρίσῃ τὰς λέξεις τοῦ κειμένου καὶ νὰ πληρώσῃ τῇδε κακεῖσε κενά τινα· ἄλλως εἶχε διατηρήσῃ πιστῶς τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ χειρογράφου, μετὰ πλήρους σχεδὸν τῆς ἀπουσίας τῆς στίξεως καὶ τῶν τόνων, μετὰ τῶν ὀρθογραφικῶν δὲ σφαλμάτων. Ἡ δίθρογος **ει** παραδείγματος χάριν ἀντιγράφεται ἀναλλοιότως ὡς ἁπλοῦ **ι**, ὁ γραφεὺς δὲ ἢ διορθωτὴς τοσοῦτον ἐπέμενεν εἰς τὴν ὀρθογραφίαν ταύτην, ὥστε ὅπου ἐκ τύχης κατ' ἀρχὰς συνέβη νὰ γραφῇ **ει**, ἔσπευσε νὰ διορθώσῃ αὐτό, ἐκκρούων τὸ ἐψιλόν. Ὁ κ. Ρούτερφορδ, ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ ὁμοεθνοῦς αὐτοῦ, ἐπεχείρει νὰ πράξῃ τι πλειότερον, οὗτος δὲ ἀποκατέστησε τοὺς τόνους καὶ τὴν στίξιν, διέκρινε τὰ συνδιαλεγόμενα πρόσωπα, ἐπεζήτησε τέλος τὴν ἀποκατάστασιν τῶν χωρίων ὅπου τὸ κείμενον ἦν ἀλλοιωμένον ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως ἢ πληροφορισμένον ὑπὸ τῆς τριβῆς, ἣν ἔχει ὑποστῆ ὁ πάπυρος[1]). Σημειώσεις τις εἰς ὕψος ἱερογλυφικώτερον αἰτιολογεῖ τινας τῶν διορθώσεων καὶ διωρθώτιζει ἀσαφῆ τινα τοῦ κειμένου. Ὁ κ. Ρούτερφορδ, ἰσῃ τῷ κ. Κένυων χρώμενος μετριοφροσύνῃ, δὲν κολακεύεται νομίζων ὅτι παρέχει τὸ τέλειον· ἂν ὑπάρχωσι τὰ ὀρθῶς εἰρημένα καὶ διωρθωμένα καὶ συμπεπληρωμένα, ὑπάρχουσιν ἡμῖν καὶ πολλὰ τὰ ἀμφίβολα καὶ τὰ σαφῶς πλημμελῆ μάλιστα. Ἀλλὰ τὸ κείμενον ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ ἀπέβη ἀναγνώσιμον· καὶ τοῦτο εἶναι ἤδη πολύ. Καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπάρχει ἀνάγκη τῆς συνεργασίας πολλῶν σοφῶν, ἴσως δὲ πολλῶν γενεῶν σοφῶν πρὸς ἐξεύρεσιν πλήρους καθαρισμοῦ· οὐδεὶς ὅμως ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιλάβηται τῆς πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς τούτους ἐργάτας τῆς πρώτης ὥρας ὀφειλῆς. Οἱ κ. κ. Κένυων καὶ Ρούτερφορδ, διανοίγοντες τὴν ὁδὸν τοῖς διαδόχοις αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῷ κινδύνῳ νὰ ἴδωσιν ἄλλους ταχύτερα προπορευομένους αὐτῶν, παρέσχον παράδειγμα χριστότητος καὶ ἐπιστημονικῆς ἀφιλοκερδείας, ἐφ' ἧς δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῇ πληρέστατα τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ ὁμοεθνοῦς αὐτῶν Shelly: «Δισπλασιάζει τὴν δόξαν αὐτοῦ ὁ διανεμόμενος αὐτήν».

Ἐπιχειρῶ, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐκδόσεων τῶν κκ. Κένυων καὶ Ρούτερφορδ[2]), νὰ παράσχω γενικήν τινα ἰδέαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ ἔργου, οἵτινες κατέλαβον ἄρτι οὕτω πρωτότυπον θέσιν ἐν τῷ Corpus poetarum graecorum. Εἴπομεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ὅτι καίτοι τὸ ὄνομα τοῦ Ἡρώδα δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῷ χειρογράφῳ, ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι αἱ ἐν αὐτῷ ποιήσεις ἀνήκουσιν αὐτῷ, διότι ἐκ τῶν ἐννέα πρότερον ἤδη γνωστῶν ἀποσπασμάτων **Μιμιάμβων** πέντε ἀνευρίσκονται ἐν τῷ νέῳ παπύρῳ, μὴ ὑπολογιζομένου ἔκτου τινός, σφαλερῶς ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου ἀποδιδομένου τῷ Ἱππώνακτι.

Ἡ τῶν ποιημάτων μαρτυρία ἐπικυροῖ ὁριστικῶς τὴν γνώμην, ἥτις ἔταξε τὸν Ἡρώδαν εἰς τὴν ἀλεξανδρειανὴν ἐποχήν. Ἐν τῷ πρώτῳ ποιήματι, τῇ **Προκυκλίδι ἢ μαστροπῷ**, πρόσωπόν τι λαλεῖ ὧδε περὶ τῆς Αἰγύπτου: «Ἡ Αἴγυπτος εἶναι ἡ πατρὶς τῆς Ἀφροδίτης· αὐτόθι εὑρίσκεται ὅ τι ἥθελα, ὅ τι ὑπάρχει ἀλλαχοῦ· πλοῦτος, γυμνάσια, δύναμις, τέρψεις εὐάρεστοι, δόξα, θέματα, φιλοσοφία, χρυσός, μειράκια, θεμέλιον τέμενος. βασιλεὺς χρηστός, μουσεῖον, οἶνος λαμπρός, πάντα τὰ ἀγαθά, ἅτινα δύναται τις νὰ ἐπιθυμήσῃ, γυναῖκες δέ, ὦ φίλη Περσεφόνη! τοιαῦται ὅσαι τὸν οὐρανὸν κοσμοῦσιν ἀστέρες, εἰδειδεῖς δὲ ὡς τὰς πρὸ τοῦ Πάριδος διαγωνισθείσας ὑπὲρ τοῦ ἄθλου!». Τρία σημεῖα εἶναι ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἐν τῷ γελοίῳ τούτῳ καταλόγῳ, τὸ Μουσεῖον, τὸ τέμενος τῶν θεῶν ἀδελφῶν καὶ ὁ **βασιλεὺς χρηστός**. Τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ γραφῇ ἢ μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Μουσείου τῆς Ἀλεξανδρείας, ἱδρυθέντος, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν δύο πρώτων Πτολεμαίων. Οἱ **θεοὶ ἀδελφοὶ** εἶναι Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ἀρσινόη, ἡ καὶ σύζυγος αὐτοῦ συγχρόνως. Ἡ ἡλικία αὕτη ἀναγινώσκεται ἐπὶ πολλῶν νομισμάτων, ἐν οἷς συνοδεύει τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους, ὡς καὶ ἐπὶ ἐπιγραφῶν, ὡς ἐπὶ τῆς περιφήμου πλακὸς τῆς Ῥοδέτης. Τὸ τέμενος τῶν θεῶν ἀδελφῶν δὲν ἦτο ναὸς χρωστός, ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἱερόν, τὸ ἀφιερωμένον πάσῃ τῇ δυναστείᾳ τῶν Πτολεμαίων, ἐν ᾧ αἱ εἰκόνες καὶ ἡ λατρεία ἑκάστου βασιλικοῦ ζεύγους κατελάμβανον ἀλληλοδιαδόχως τὴν θέσιν αὐτῶν. Ἂν λοιπὸν ὁ Ἡρώδας ἀναφέρῃ τὸ ἱερὸν τοῦτο ὑπὸ τὸ ὄνομα **τέμενος** τῶν θεῶν ἀδελφῶν, συμβαίνει τοῦτο, διότι καθ' ἃν ἐποχὴν ἔγραφε, Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἦσαν οἱ τελευταῖοι ἀποτεθεωμένοι. Καὶ ἠδύναντο μὲν οὗτοι καὶ ζῶντες ν' ἀποθεωθῶσιν, ἀλλ' ὁ Ἡρώδας φαίνεται σαφῶς διακρίνων τοὺς δύο θείους ἀδελφοὺς ἀπὸ τοῦ ζῶντος βασιλέως, τοῦ **βασιλέως χρηστοῦ**· συμπεραίνεται λοιπὸν μετὰ μεγίστης πιθανότητος ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ἐγράφη μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλαδέλφου καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου (247—222 π. Χ.). Εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἄλλως τε ἀβίκετο ὁ κ. Ρούτερφορδ, οὐδὲν δὲ τῶν ἄλλων χωρίων, τῶν μνημονευθέντων εἴτε πρὸς ἀναβίβασιν εἴτε πρὸς καταβίβασιν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρώδα, ἐξασθενίζει σοβαρῶς τὴν κρίσιν ταύτην[1]). Ἀνάγκη ἄρα νὰ θεωρήσωμεν τὸν Ἡρώδαν οὐχὶ ὡς σύγχρονον ἀκριβῶς τῷ Θεοκρίτῳ καὶ Καλλιμάχῳ, ἀλλ' ὡς τινα τῶν ἀμέσων διαδόχων αὐτῶν. Ἀνακαινίσας τὸν τύπον τοῦ μίμου, ἐνεπνεύσθη ἐκ τοῦ Θεοκρίτου ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν ὑποθέσεων αὐτοῦ (οἱ μῖμοι Ι καὶ VI περιέχουσι πολλὰ σημεῖα προσεγγίσεως ταῖς **Συρακουσίαις**), ἐκ τοῦ Καλλιμάχου δὲ ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ μέτρου, τοῦ Καλλιμάχου πολλῆς χολαμβικῆς ποιήσεις γράψαντος καὶ αὐτοῦ τούτου χαρακτηριζομένου ὡς νέου τινὸς Ἱππώνακτος, ἀλλ' Ἱππώνακτος κατηνασμένου.

Περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ἡρώδα αἱ ποιήσεις αὐτοῦ δὲν διαφωτίζουσιν ἡμᾶς οὔτω θετικῶς ὡς περὶ τῆς ἐποχῆς του. Ὑπάρχει ἐν τούτοις ἀναμφισβήτητόν τι γεγονός, ὅτι ἀνάγκη νὰ ἐγκαταλίπωμεν τὴν ὑπόθεσιν ἰταλιωτικῆς ἢ σικελικῆς καταγωγῆς. Τὰ πάντα ἐν ταῖς ποιήσεσιν αὐτοῦ ἀνάγουσιν ἡμᾶς ἐν τῇ τοῦ Αἰγαίου, μάλιστα δὲ τῇ ἀδιατιμῇ Ἑλλάδι, οὐδὲ ἐν ὑπάρχει δὲ τῶν ἐν αὐταῖς μνημονευομένων ὀνομάτων πόλεων μὴ ἀνήκον εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ἡ ἐν πλήρει Γ' αἰῶνι χρῆσις τῆς λέξεως **δαρεικὸς** (VII, 102, 106, 112) ἀποτελεῖ αὐτὴ μόνη ἐπαρκῆ γεωγραφικὴν ἔνδειξιν, ἂν τε πρόκηται περὶ ἀληθῶν δαρεικῶν, παραμενάντων ἐν κυκλοφορίᾳ, ἂν τε ὁ ὁρισμὸς οὗτος ἐπῆλθεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας τοῦ Δαρείου ἀπαραλλάκτως ὡς ἡ λέξις **λουδοβίκειον** ἐξακολουθεῖ σημαίνουσα παρ' ἡμῖν νόμισμα χρυσοῦν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπὸ αἰῶνος ἤδη ἐξέλιπεν ἡ προτομὴ τῶν Βουρβόνων.

Δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν περαιτέρω καὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων τόπων τῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ ὁρίσωμεν ἐκεῖνον, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ἢ ταυλάχιστον διῆνυσε τὸν βίον αὐτοῦ ὁ Ἡρώδας; Ἴσως. Κυρίως ἐκ τῶν ἑπτὰ διασωθέντων μίμων δύο μόνον ὑπάρχουσιν, ἐν οἷς εἶναι ὁ ρ ι σ τ ι κ ὸ ς καὶ ὁ ε π ι λ ω μ έ ν ο ς ὁ τόπος τῆς σκηνῆς, τὰ II καὶ IV, ἐν ἀμφοτέροις δὲ ἡ σκηνὴ διαδραματίζεται ἐν τῇ νήσῳ Κῷ[1]). Ὁ ποιητὴς ἐγνώσκε θαυμασίως οὐ μόνον τοὺς καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς τοῦ ἐν Κῷ Ἀσκληπιείου—οὗς ἄλλος καὶ ἁπλοῦς περιηγητὴς ἠδύνατο νὰ γνώσκῃ—ἀλλὰ καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς πόλεως, τοὺς τύπους τῆς διαδικασίας, τὰ ὀνόματα τῶν δικαστῶν[2]). Ἂν ἀναλογισθῇ τις ὅτι ἡ νῆσος Κῶς καθ' ὅλον τὸν τρίτον αἰῶνα ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τῶν Ἀρσινοείων, ὅτι δὲ στενὰς διετήρει σχέσεις πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ἄγεται εἰς τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης τοποθετησιν τῆς σκηνῆς τοῦ πρώτου μίμου, ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ προμνημονευθὲν περὶ Αἰγύπτου χωρίον· φαίνεται ὅτι ὀνόματά τις κάλλιστα ν' ἀναγνωρίσῃ ἐν αὐτῇ τὴν ἐμφατικὴν γλῶσσαν, τὸν συγκεχυμένον καὶ ἁπλοῦν θαυμασμὸν ἐπαρχιώτου, λαλοῦντος περὶ τῶν θαυμασίων τῆς πρωτεύσης. Ταῦτα πάντα ἀποτελοῦσι προκαταλήψεις ὑπὲρ τῆς γνώμης, τῆς ὁριζούσης τὴν Κῶ ὡς διαμονὴν τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ· ἄλλως τε γνωστὸν ὅτι ἡ νῆσος αὕτη κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἦν σπουδαία ἕδρα ποιητικῆς σχολῆς καταλεγούσης ἐν τοῖς μέλεσιν ἢ τοῖς προσωρινοῖς αὐτῆς ξένοις τὸν Φιλητᾶν, τὸν Θεόκριτον, τὸν Ἄρατον καὶ ἄλλα διάφορα ὀνόματα.

Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐπέρχονται καὶ φιλολογικά τινα ἐπιχειρήματα. Τὸ ὄνομα τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ, εἴτε **Ἡρώδας** κατὰ Στοβαῖον γραφόμενον, εἴτε **Ἡρώνδας** κατ' Ἀθήναιον, ἔχει φυσιογνωμίαν ἀναμφισβήτητος δωρικήν· ἀλλ' ἡ νῆσος Κῶς ἀπετέλει μέρος τῆς δωρικῆς ἑξαπόλεως, ἡ δωρικὴ διάλεκτος δὲ διετηρεῖτο ἐν αὐτῇ ἐν κοινῇ χρήσει τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ Β' αἰῶνος, ὡς πιστοῦται ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν. Ἀναμφιβόλως ἡ βάσις τῆς γλώσσης τοῦ Ἡρώδα εἶναι ἡ ἰωνική, ἧς οἱ χαρακτηριστικοὶ τύποι ποῦ μὲν ἐτηρήθησαν ἀνέπαφοι, ποῦ δὲ ἀλλοιωθῆσαν ὑπὸ τοῦ ἀττικίζοντος ἀντιγραφέως· ἀλλ' ἂν ὁ Ἡρώδας ἔγραφεν ἰωνιστί, τοῦτο συμβαίνει, διότι ἡ διάλεκτος αὕτη ἦν ἡ καθιερωμένη τῶν ἰαμβογράφων γλῶσσα, αὐτοῦ τοῦ ἰάμβου ὄντος ἰωνικῆς ἐπινοίας. Τοιούτου τινὸς λόγου ἕνεκα καὶ ὁ Κρὶς Σωτάδης, Δωριεὺς ὢν αὐτός, συνέθετον ἰωνιστὶ περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τὰ περιλάλητα **Κιναιδολογικὰ** αὐτοῦ ποιήματα. Ἀλλ' ἂν μηδὲν δύναται τις ἐντεῦθεν νὰ συναγάγῃ περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ἡρώδα, ἀνάγκη νὰ ἐπιστήσωμεν τόσῳ μᾶλλον τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τῶν καθαρῶς δωρικῶν τύπων, τῶν διατηρουμένων ἐν τῷ λεξιολογίῳ αὐτοῦ. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ: **ὧρη** ἀντὶ **ὥρα, γλῶσσα** ἀντὶ **γλῶσσα** κτλ. Ταῦτα, φαίνεται, εἶχεν ἴχνη τοῦ ἀρχικοῦ λεκτικοῦ ἀγροῦ, εἰσιχθέντα εἰς τὴν τεχνικὴν γλῶσσαν τοῦ ποιητοῦ ὡς δυνάμενα κάλλιον νὰ διαπιστώσωσι τὴν πολιτικὴν κατάστασιν αὐτοῦ[3]).

Βαθυτέρα μελέτη τῆς διαλέκτου τοῦ Ἡρώδα θὰ ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τοῦ ἄρθρου τούτου. Ὀφείλω ἄρα νὰ περιορισθῶ ἀναφέ-

---

1) Ὁ κ. Sayce εἶχεν ἤδη ἀνακαλύψει ἐν Αἰγύπτῳ ἀπόσπασμά τι τοῦ χειρογράφου τούτου (στίχ. 41, τέλος τοῦ Ζ' μίμου), ἀτελῆ δὲ σύγκρισιν αὐτοῦ εἶχε δημοσιεύσει ἐν τῇ Academy τῆς 11 ὀκταβρίου 1890.

1) Ἡ τοῦ κ. Ρούτερφορδ ἔκδοσις τοῦτο ἔχει τὸ πλημμελές, ὅτι ἐν αὐτῇ οὐδὲν διακριτικὸν σημεῖον χωρίζει τὰς διορθώσεις ἀπὸ τῶν γραφῶν τοῦ χειρογράφου.

2) Ἐνταῦθα ὁ κ. Ραΐναχ σημειοῦται ὅτι μεταξὺ ἐργαζόμενος εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἄρθρου τούτου ἔλαβε γνῶσιν διαφόρων σχετικῶν κρίσεων πολλῶν σοφῶν, ἐξ ὧν ἐπωφελήθη.

1) Τὸ χωρίον π. χ. (III, 24), ἐν ᾧ πατήρ τις διδάσκει τὸν υἱὸν νὰ προφέρῃ τὸ ὄνομα Μ ά ρ ω ν, οὐδαμῶς ὑποχρεοῖ ἡμᾶς ν' ἀναγνωρίσωμεν ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ τὸ κοινὸν τοῦ Βιργιλίου ἐπώνυμον, οὐδ' ἐκεῖνο, ἐν ᾧ (IV, 25—6) γυναῖκες, βλέπουσαι ἀνάγλυφον τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους, εὔχονται αὐτοῖς μακροβιότητα καὶ ὑγείαν, ἐπιβάλλει τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ καλλιτέχναι οὗτοι, περὶ τὸ 300 περίπου π. Χ. ἀποθανόντες, ἔζων ἔτι, ὅτε τὸ ποίημα ἐγράφετο, διότι αἱ ἐπισκέπτριαι ἦσαν γυναῖκες τοῦ λαοῦ καὶ ὁ ποιητὴς δύναται κάλλιστα νὰ σκώπτῃ τὴν ἀμάθειαν αὐτῶν. Ἧς πρὸς τὸ ἐν τῷ αὐτῷ μίμῳ περὶ τοῦ Ἀπελλοῦ χωρίον, τὸ κείμενον, ἐφθαρμένον ὄν, δὲν ἐπιτρέπει χρονολογικὰ συμπεράσματα.

1) Ὁ κ. Ρούτερφορδ τάσσει τὸν VII μῖμον ἐν Κυζίκῳ, διότι μνημονεύεται ἐν αὐτῷ ὁ λιμὴν Τ α υ ρ ε ὼ ν (στ. 86), ὃς κατ' αὐτὸν μόνον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἦν γνωστός· ἐν τούτοις ὁ μὴν οὗτος ἀπαντᾷ καὶ ἐν δυσὶν ἄλλαις ἰωνικαῖς πόλεσιν, ἐν Σινώπῃ καὶ Σάμῳ (Bischoff, De fastis Graecorum antiquioribus, σ. 396 καὶ 400).

2) Π. 70: «οὔτε νόμον, οὔτε προστάτην, οὔτ' ἄρχοντα». Οἱ π ρ ο σ τ ά τ α ι, παρατηρεῖ ὁ κ. Ραΐναχ, εἶναι δικασταὶ τῆς Κῶ (Cauer, Delectus, 2α ἔκ. ἀρ. 165), ὁ κ. Ρούτερφορδ δὲ δὲν ὤφειλε νὰ διορθώσῃ τὸ π ρ ο σ τ ά τ η ν εἰς π ρ ο σ τ α γ ήν.

3) Ἐνταῦθα σημειοῦται ὁ κ. Ραΐναχ ὅτι ἡ ἰωνικὴ διάλεκτος ἂν μὴ ἐλαλεῖτο, ἐνοεῖτο τοὐλάχιστον ἐν Κῷ, διότι ἐν τῇ πλησίον φλιαρᾷ πόλει Ἁλικαρνασσῷ εἶχεν ἀντικαταστήσει τὴν δωρικὴν ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος (Ἐπιγραφὴ Αὐγδάμιδος).

ρων τὴν πλοῦτον νέων ὅρων ἱσπανίων ἢ διατηρουμένων μόνον ἐν τοῖς λεξικοῖς, ἀπαντώντων δὲ καθ'ἕκαστον βῆμα ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ. Παρὰ τοῖς κανονικῶς συντελουμένοις τύποις, ὡς **ἀθροοῦμι** (III, 54), **ἐπιλοξοῦν** (IV, 71), ὑπάρχουσιν ὅροι δημώδεις πιθανῶς, ὡς **μῆς** (III, 85) «ψίμωτρον» (bailleu ?), **πιόστρα**, «πακτήριον» (III, 12, 64), ἢ τεχνικαὶ ἐκφράσεις ἀνερμήνευτοι ἀποδίνουσαι, διότι δὲν παρέχουσιν ἡμῖν τὴν συνδρομὴν αὐτῶν ὁ Ἡσύχιος καὶ ὁ Πολυδεύκης. Ἐν τῷ στ' μέρει π. χ. γίνεται διὰ μακρῶν λόγος περὶ κόσμου τινὸς γυναικείου, ὃς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καλεῖται **βαύων**, χρώματος ἀλουργοῦ, κατεσκευασμένου ὑπὸ τεχνίτων, ἐργαζομένου ἐπὶ δέρματος, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν φύσιν· εἶναι ὑπόδημα, εἶναι κεφαλὴς κόσμος ἢ, ὡς εἰκάζει ὁ κ. Ρούτερφορδ, περιστήθιον; Ἐν τῷ ἑπομένῳ ποιήματι (VII 57—61) ἀναγινώσκει τις κατάλογον δεκαοκτὼ διαφόρων εἰδῶν ὑποδημάτων, ἐξ ὧν τὰ δεκαὲξ ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν λεξικογράφων, τὰ δύο ἄλλα ὅμως (**ἐζήνοι** καὶ **κοκκίδες**) εἶναι νέα.

Ἡ γραμματικὴ τοῦ Ἡρώδα δὲν ἐμφανίζει ὀλιγώτερα ἢ τὸ λεξιλόγιον αὐτοῦ προβλήματα· πιπρακείμενοι ὡς **ὁ ὁρῶπκα** (ἐκ τοῦ **ἀμάω**), **ἀκάπονα** (ἐκ τοῦ **ἀκούω**) δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς βαρβαρισμοὶ πανταχοῦ ἄλλοθι, ἀλλ' ὅμως ἐπὶ παπύρου. Ἐν τῇ συντάξει παρατηρεῖται ἡ ὀξυνὴ χρῆσις, ἡ κατάχρησις μᾶλιστα δύναταί τις νὰ εἴπῃ, τῆς τμήσεως, ἐν τῇ προσῳδίᾳ δὲ ἡ τῶν κράσεων καὶ ἐκθλίψεων, εἰς ἀφόρητον πολλάκις τραχύτητα ἐπεκτεινομένων. Ὡς πρὸς τὴν μετρικὴν, οὐδὲν αὐτὴ παρέχει ἰδιαίτερον διάφορον. Ὁ Ἡρώδας ἔγραψε τὸν **σκάζοντα** κατὰ τὰ αὐτὰ σχεδὸν τοῖς προκατόχοις αὐτοῦ, μεταχειριζόμενος ἀδιαφόρως τὴν κενθημιμερῆ καὶ τὴν ἑφθημιμερῆ τομήν, μὴ μεριμνῶν δὲ εἰς ὑπερβολὴν περὶ τῆς ἀποφυγῆς τοῦ σπονδείου κατὰ τὴν πέμπτην θέσιν· ὁ κ. Κένυον ἐσημείωσεν αὐτὸν εἰς 26 στίχους μεταξὺ 709, πιθανῶς δὲ καὶ σχιζόντερον ἔτι ἀπαντᾷ. Οἰκοθεν ἐννοεῖται ὅτι παρὰ τῷ Ἡρώδῃ οὐδὲν ἴχνος ἀπαντᾷ τοῦ κανόνος τοῦ Βαβρίου — τοῦ σταθεροῦ τονισμοῦ τῆς παραλληγούσης — ὃς ἀγγέλει τὸν μεταχηματισμὸν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ῥυθμικῆς στιχουργίας.

Τὰ ὑπὸ τοῦ παπύρου τοῦ Λονδίνου διασωθέντα εὐθύλλια εἶναι ἑπτά, μὲ ὑπολογιζομένων τῶν μικρῶν ἀποσπασμάτων. Πάντα φέρουσι τίτλους, ἀνάκοντας πιθανῶς αὐτὸ τῷ συγγραφεῖ, ἔχοντας δὲ ὧδε: **Προκαλὶς ἢ μαύρωπος**, — **Ποργοδοιδός**, — **Διδάσκαλος**, — **Ἀσκληπιῷ ἀνασιθεῦσαι καὶ θυσιάζουσαι**, — **Ζηλότυπος**, — **Φιλούσσαι ἢ ἰδιάζουσαι**, — **Σκυτεύς**. Δύο ἀπολεσθέντα ποιήματα ἐπεγράφοντο **Ἀποκοπτιζόμενοι** καὶ **Ἐνύπνιον**, οὗ σώζονται οἱ τρεῖς πρῶτοι στίχοι. Τοῖς τίτλοις τούτοις προσθετέοι καὶ δύο ἄλλοι, ἀναγραφόμενοι ὑπὸ τῶν γραμματικῶν, οἱ: **Μαλπεινὸς** καὶ **Συνεργαζόμενοι**.

Ἐκ μόνου τοῦ καταλόγου τούτου βλέπει τις ὅτι τὰ ποιήματα τοῦ Ἡρώδα ἀνήκουσι πάντα σχεδὸν τῇ κατηγορίᾳ ἐκείνῃ τῶν μίμων, οὓς οἱ ἀρχαῖοι τοῦ Σώφρονος ἐκδόται ἐκάλουν **μίμους γυναικείους**. Ἐν τοῖς περισωθεῖσιν ἡμῖν οὐδὲ εἷς ὑπάρχει, μὲ περιέχων ἓν τοιαῦτιστον γυναικεῖον πρόσωπον καὶ ἐν αὐτῷ τὸ **Ποργοδιδάσκῳ**, ὃς οὐδὲν ἔστιν ἕτερον ἢ μακρὸς μονόλογος, ὁ ποιητὴς εἰσήγαγεν ὡς ἄφωνον πρόσωπον τὴν δούλην Μυρτάλην.

Δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παράσχωμεν καλλιτέραν ἰδέαν περὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ διαδραματίζονται οἱ μῖμοι τοῦ Ἡρώδα, περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς δρώντων προσώπων καὶ τοῦ ἐπικρατοῦντος τόνου ἢ παρατιθέμενοι τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν ἀνάλυσιν ἑκάστου τῶν μικρῶν τούτων ποιημάτων, μεμιγμένην μετὰ τινων ἀποσπασμάτων, μετεπεφασμένων ὅσον ἢ ἐνεστῶσα τοῦ κειμένου κατάστασις ἐπιτρέπει πιστῶς.

(Ἀκολουθεῖ).

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΕΛΛΗΝ, ΡΩΜΑΙΟΣ, ΓΡΑΙΚΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ.

Ἐποιησάμεθα ἄλλοτε ἐν τῷ **Νεολόγῳ** μνείαν τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Βυζαντιακὴ γερμανικαὶ σχέσεις» διδακτορικῆς θέσεως τοῦ διδάκτορος Β. Μυστακίδου· ἐκ τῆς θέσεως ταύτης παρατιθέμεθα ἤδη ἐν μεταφράσει τὸ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον Β' Παράρτημα, μετά τινων ἀναγκαίων ἀφαιρέσεων.

Αὐτοκράτωρ Ρωμαίων καὶ οὐχὶ **Ἑλλήνων** (Romanorum καὶ οὐχὶ Graecorum). Ὀφείλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν ἐνταῦθα τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ἑξῆς, ὅτι οἱ τοῦ Βυζαντίου αὐτοκράτορες πάντες μέχρι καὶ τοῦ ἐσχάτου . . . ἔφερον τὸν τίτλον αὐτοκρατόρων τῶν Ρωμαίων (. . . **πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων**). Οἱ ἀδυνατοῦντες νὰ ἐξελέγξωσι τὴν ἱστορίαν τῶν διαφόρων κλάδων τῶν Ἑλλήνων κατά τε τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους, οἷαι τὰ **Ἕλληνες, Ρωμαῖοι, Γραικοί, Γραικορρωμαῖοι,** ἐφεύρόνουν ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἤθελον νὰ χρησιμοποιῶσι τὸ ὄνομα **Ἕλληνες** καὶ ἰσχυρίζοντο ὅτι ἐστεροῦντο **ἑλληνικοῦ ὀρονύματος**.

Ἐν τούτοις ἄλλος ἔχει τὸ πρᾶγμα, καθόσον ἡ λέξις **Ἕλλην, Ἑλληνιστής, ἑλληνίζειν, ἑλληνόφρων** εἶχε παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς ἱστοριογράφοις σημασίαν ὅλως διάφορον τῆς παρ' ὀχαιοτέροις καὶ νεωτέροις χρόνοις, ἤτοι **Ἕλλην** ἦν ἰδιον τῷ **εἰδωλολάτρης, ἐθνικός**. Περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως **Ἕλλην, Ἑλλαδικὴ** ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ **Χριστιανή**, διδακτικώτατον εἶναι τὸ περὶ τῆς Εὐδοκίας, τῆς σιζύγου Θεοδοσίου τοῦ Β', χωρίον τῆς ἱστορίας τοῦ Μαλαλᾶ (Χρον. 355). **Ἕλλην** λοιπὸν ἐσήμαινεν «ἀπαδὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πολυθείας, ἐθνικόν, μὴ ἀνήκοντα ὁμολογίᾳ εἰς τὸ νέον χριστιανικὸν θρησκεύμα».

Οἱ βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι πληρέστατα δικαιοῦνται νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν λέξιν **Ἕλληνες** ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ ἐθνικοῦ, διότι, καθὼς ἐκ τῆς ἱστορίας γινώσκομεν, μόνον περὶ τὴν τελευταίαν πεντηκοντετίαν τοῦ Θ' αἰῶνος ἐπέτυχε Βασίλειος ὁ Α' νὰ προσηλυτίσῃ τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν ἐν Λακωνίᾳ (τῇ σημερινῇ Μάνῃ, ἐξ ὧν καὶ οἱ Μανιάται) Ἑλλήνων, οἵτινες ἐν τοῖς νοτίοις τμήμασι τοῦ Ταϋγέτου στεροῦς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχοντο τῆς θρησκείας τῶν Ὀλυμπίων θεῶν. Τούτου ἕνεκα δὲν πρέπει νὰ παρεκλανθῶμεν εἰς παρανοήσιν τινα ἡ σημασία αὕτη, ὃν τρόπον οὐδαμῶς δέον νὰ παρανοηθῇ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ «κατὰ Ἑλλήνων» λόγου τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου. Περὶ τῷ Εὐαγγελίῳ (ΣΤ' 22 col. 2877) **ἑλληνισμὸς** ὡς καὶ **ἑκατοντὰ πλάνη** καλεῖται ἡ **εἰδωλολατρεία**. Καὶ παρὰ τῷ Σωκράτει δὲ ἀπαντᾷ τὸ ῥῆμα **ἑλληνίζειν** ὡς ἀντίθετον τοῦ **χριστιανίζειν**, ὃν τρόπον καὶ παρὰ τῷ Σωζομενῷ ἡ λέξις **ἑλληνισμὸς** σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ **πολυθεΐ. θγός**. Καὶ κατ' αὐτὸν ἔτι τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὁ Ζωναρᾶς μεταχειρίζεται τὴν λέξιν **Ἕλλην** ἀντὶ τοῦ **ἐθνικός**, τρανῶ δὲ περὶ τούτου ἀπόδειξις τὰ γραφόμενα αὐτοῦ περὶ τοῦ εἰκονοκλάστου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου λέγοντος: οὔτε χριστιανός ἐστιν, οὔτε Ἕλλην, οὔτε ἰουδαῖος. Τούτου ἕνεκα πάντως καλοῦνται παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς οἱ κάτοικοι τοῦ τῆς Ἑλλάδος δέματος οὐχὶ "**Ἕλληνες** ἀλλ' **Ἑλλαδικοί**. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται, ἵνα ἓν μόνον παράδειγμα προσαγάγωμεν, τὸ ὅτι Θεόδωρος ὁ μετοχίτης, εἷς τῶν ὑπουργῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Β', συγκαταριθμεῖ καὶ τοὺς "**Ἕλληνας** ἐν τοῖς τοῦ κράτους ἐχθροῖς καὶ ἐκφράζει τὸν πόθον νὰ ἐκμηδενισθῶσι τῇ Θείᾳ συνάρσει οἱ βάρβαροι (;) οὗτοι. Κωνσταντῖνος ὁ Σαβᾶς, ἐξ οὗ καὶ τὴν λεπτομέρειαν ταύτην ἀρυόμεθα, προστίθησιν: «ἀλλ' οὗτος (ὁ Μετοχίτης δηλονότι) ὁμολογεῖ ὅτι οἱ Ἀλβανοί, οἱ "Ἕλληνες καὶ οἱ Βυζαντινοὶ **σύμφυλοι "Ἕλληνες**.

Μόνον μετὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα τὰ "**Ἕλλην, ἑλληνικὸν βασίλειον** καὶ **βασιλεῖς Ἑλλήνων** ἀρχονται θεωρούμενα ὡς ἀναγόμενα εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος. Ὁ Δούκας μεταχειρίζεται καὶ τὰς τρεῖς λέξεις "**Ἕλληνες, Ρωμαῖοι, Γραικοί**. Παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις συγγραφεῦσι τῆς Δύσεως τὸ Romani εἶναι ταὐτόσημον τῷ Graeci, ὡς παρὰ τῷ Λιουτπράνδῳ, ἐνῷ παρὰ τοῖς νεωτέροις τὸ ἀντίθετον ἀπαντᾷ· οἱ "Ἕλληνες, τουτέστιν οἱ Βυζαντινοί, καλοῦνται Graeci καὶ ὁ τοῦ Βυζαντίου αὐτοκράτωρ Imperator Graecorum, διότι οἱ γερμανοὶ βασιλεῖς ἀπεδέξαντο τὸν τίτλον Imperator Romanorum. (Ἑκάτερος ὅμως τῶν δύο αὐτοκρατόρων ἀπέδιδεν εἰς ἑαυτὸν τὸν τίτλον Imperator Romanorum. Καὶ αὐτὸς ὁ Κονράδος ὁ Γ', ὅστις οὐδέποτε ἐγένετο αὐτοκράτωρ, παρίστατο πρὸς τοὺς "Ἕλληνας ὡς Imperator Romanorum. Ἐκ τοῦ Βυζαντίου προσέλαβεν ἡ τῆς Ραυένας ἐξαρχία τὸ ὄνομα Romania (ἰταλ. Romagna) πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ τμήματος ἐκείνου τῆς Λομβαρδίας, ὅπερ παρέμενεν ὑπὸ τὴν κυριότητα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους).

Παρατηρητέον ἐνταῦθα πρὸς τούτοις, ὅτι παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς ἱστοριογράφοις οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ ἡ ὀνομασία **Βυζαντινοί** ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν **Βυζαντῖνοι**, ἀλλὰ μετεφυτεύθη ἐκ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἕνεκα θρησκευτικῶν λόγων οἱ τοῦ Βυζαντίου αὐτοκράτορες καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἐν γένει ἠδυνάτουν νὰ μεταχειρίζωνται δι' ἑαυτοὺς τὴν λέξιν "**Ἕλλην**, δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι καὶ δὲν ἐθεώρουν ἑαυτοὺς "Ἕλληνας. Ἡ λέξις "Ἕλλην ἀπαντᾷ ἄνευ σχέσεώς τινος πρὸς τὸ θρήσκευμα τὸ πρῶτον ἐν ἐπισήμῳ ἐπιστολῇ τοῦ ἀνδρείου αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας, Ἰωάννου Δούκα τοῦ Βατάτζη (1222—1255) πρὸς τὸν πάπαν Γρηγόριον τὸν Θ'. Ἡ λίαν ἐξισημειώτος αὕτη ἐπιστολὴ ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ "**Ἀθηναίῳ** (Α, 372) ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου φίλου μου Ἰωάννου Σακελλίωνος, ἐπιμελητοῦ τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Ἀθήναις ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, ἐκ τοῦ ἐν Πάτμῳ πρωτοτύπου. Μία τῶν παραγράφων τῆς αὐτοκρατορικῆς ταύτης πρὸς τὸν πάπαν ἐπιστολῆς περιέχει τὰ ἑπόμενα: «. . . Ἐνθυμαίνε δὲ τὸ τοιοῦτον γράμμα» (τοῦ πάπα διιλονότι πρὸς αὐτὸν) «ὅτι ἐν τῷ γένει τῶν ΕΛΛΗΝΩΝ ἡ σοφία βασιλεύει καί, ὡς ἐκ πηγῆς, ἐκ ταύτης πανταχοῦ ῥανίδες ἀνέβλυσαν καὶ μετά τινας στίχους «ὅτι μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ **ἡμετέρου γένους** ἡ σοφία καὶ τὸ ταύτης ἤνθισεν ἀγαθόν . . . . τοῦτο ἀληθῶς εἴρηται. Ἐκεῖνο δὲ πῶς ἠγνοήθη ἢ καὶ μὴ ἀγνοηθέν, πῶς εἰσηγήθη, τὸ σὺν τῇ βασιλευούσῃ παρ' ἡμῖν σοφίᾳ, καὶ τὴν κατὰ κόσμον ταύτην βασιλείαν **τῷ ἡμῶν** προσεκληρώθαι γένει παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, τοῦ τῇ χριστονύμῳ κλήδει τῇ ἀρχῇ περιποιουμένου τὸ σεμνόν τε καὶ τίμιον; Τίνι γὰρ καὶ ἠγνόηται τῶν πάντων ὡς ὁ κλῆρος τῆς ἐκείνου διαδοχῆς εἰς τὸ ἡμέτερον διέδη γένος καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν οἱ τούτου κληρονόμοι τε καὶ διάδοχοι». Ἐν τέλει ὁ αὐτοκράτωρ παρατίθησι χαρακτηριστικώτατας τινὰς ῥήσεις ἐξ ὧν παρατιθέμεθα ὧδε τὴν ἑξῆς κατακλεῖδα: «. . . . Ἢ γὰρ ἂν ἀδικοίημεν καὶ ῥήσεως νόμιμος καὶ πατρίδος θεσμοὺς καὶ πατέρων τάφους καὶ τεμένη θεῖα καὶ ἱερά, εἰμὴ ἐκ πάσης τῆς ἰσχύος τούτων ἕνεκα διαγωνισόμεθα κτλ.».

Καὶ ἐν ὑστάτοις δὲ χρόνοις οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἀπεκλείσθησαν ἀπόγονοι "**Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων**, ἡ δὲ πρωτεύουσα **καταφύγιον, ἐλπὶς καὶ χαρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων**. Καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀνωτέρω ὀνομασίαν «ἀπόγονοι . . . . Ρωμαίων» ἀφορμὴ τούτου ἦν τὸ ὅτι ἐν ὑστάτοις χρόνοις τὸ τρίτον τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν γενήκεν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ "Ἕλληνες ἐκλήθησαν ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν **Ρωμοί**, τιμηθείσης τῆς ὀνομασίας ταύτης διὰ τοὺς ὑποτελεῖς μέχρι τῆς σήμερον (Ρούμ μιλετί). Οἱ μίλλον πεπολιτισμένοι ὅμως καὶ οἱ τῶν ἀνωτέρων κύκλων ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς κατὰ τῶν ΙΣΤ, ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα **Γραικοὺς ἢ "Ἕλληνας**.

Παρατηρητέον πρὸς τούτοις ἐν τέλει ὅτι διὰ συγχωνεύσεως τῶν ὀνομάτων **Γραικὸς** καὶ **Ρωμαῖος** προῆλθε κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα τὸ ὄνομα Γραικορρωμαῖοι, περὶ οὗ ὅρα Κοραῆ "Ατακα Β', 75.

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΙΣ Α. ΡΑΠΚΑΒΗΝ.

Εὐρυνόμης καὶ Ζηνὸς Ὀλυμπίου ἱμερόφωνοι
κοῦραι Πιερίδων τ' ἔννεπε ἀγαθέη,
καὶ σύ δ' Ἔρως, κάλλιστε θεῶν, ἐρατή τ' ἀριστοῦς,
δεῦτε τίπτ' ἀδινὸν δάκρυ κατὰ βλεφάρων
ἀθρόον; ἦρα τις ὑμῶν ἐπήρατος ὤλεθ' ἑταῖρος
ἢ θεράπων δῖος, τοῦ πόθος ἥτορ ἔχει;
Τὼς μοι ἠθεγξαμένῳ πτερόεν θάλλος ἀντίον ἐλθὼν
Κύπριδος ἠὸ' ἐρώων ὄμμασι πενθαλέον
ὤρ', ἔφατ' οὔ σ' Ἱκετο στόνος οὐατ' Ἀχαιΐδος αἴης
ἢτ' ζεσθλὸν μάλα παῖδ' ὤλεσε κἤμμι φίλον
πίσιν, ἐμοὶ δὲ πλεῖον, Ἀλέξανδρον μεγακυδέα
Ραγκάβιον πατρὶς τὸν καλέεσκ'· ἐπίκλην,
ἔξοχον ἰδμοσύνῃ, Χαρίτων ἀπὸ γῆρυν ἰάντα
ἥτορήρν τ' ἐρατῶν λάτριν Ὀλυμπιάδων,
τοῦ τ' ἀρετὴν κελαδεῦσιν ἐπήρατον Ἑλλὰς ἅπασα
ὅσσα τ' ἀν Εὐρώπην ἔθνεα ναιετάει
ἠδ' ἀντίχθονα εἶαν ὅσοι σοφοὶ ἠγεμόνες τε
θεσπεσίην αὐδὴν οἴασι δεξάμενοι
καὶ φάτιν; αὐτὰρ ἐμοὶ πένθος περιώσιον ἄλλων
γέντ', ἐπεὶ ἢ πάντων ἥλατος ἦν ἑτάρων
ἔς τ' ἐπὶ γήραος οὐδὸν ὁ δ' αὖ μ' ἐφίλει περὶ κῆρι
καὶ τίεν ἐνδυκέως· ἥδεε δ' ἐξ ἐμέθεν
γιγνόμεν' ὅσσα τε καλὰ κατὰ χθόνα καὶ φίλ' ἔασι
δῶρά τε Μουσάων ἔξοχ' Ὀλυμπιάδων.—
Ναὶ δὴ ταῦτά γε, δαῖμον, ἐμοὶ κατὰ μοῖραν ἔειπες·
τοῖον τοι κἠγὼν εὖθ' ὁράσκε ἥδος
ἤδειν κεῖνον ἐόντα· σέλας δέ μιν ἐκπρολιπόντα
ἠελίου ποθέω καὐτὸς ὀδυρόμενος.

ΙΩΡΔΑΝΗΣ ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ἡ μελέη τοῦ χαρακτῆρος.— Ὑπάρχει οἰκογένεια, ἐν ᾗ εὔρηται καὶ παῖδες, ἄρρενές τε καὶ θήλειες. Οἱ παῖδες οὗτοι ἔχουσι τοὺς αὐτοὺς γονεῖς καὶ ὅμως ὁποία διαφορὰ ἐν τῷ χαρακτῆρι! Ἡ μία τῶν θυγατέρων εἶναι ζωηρά, ἡ ἄλλη δειλή, νευρική, ὁ μὲν τῶν ἀρρένων τυχοδιωκτικὸς ἢ παράτολμος, πλήρης περιεργείας χωρὶς νὰ σκέπτηται ποσῶς περὶ τῶν συνεπειῶν, ὁ ἕτερος ἐπιφυλακτικός, ἀπαθής, σύννους. Τρίτος τις εἶναι δειλὸς καὶ ἐυερέθιστος. Τοιαύτη ἡ σύνθεσις πάσης σχεδὸν οἰκογενείας. Ἐκτὸς τῶν ποικίλων τούτων διαθέσεων ὑπάρχουσι καὶ διάφοροι ἡλικίαι, ἑκάστης ἀπαιτούσης ἰδιαιτέραν θεραπείαν καὶ μέριμναν. Ὁ εἷς τῶν παίδων εἶναι τόσον μικρός, ὥστε μάταιον θὰ ἦτο νὰ καταπειισθῇ διὰ λόγων, καὶ ὅμως πρέπει νὰ διαπαιδαγωγηθῇ ἁρμοδίως, ὁ ἄλλος πάλιν, ἔχει μὲν ἡλικίαν συμβιβαζομένην πρὸς τὴν διὰ λόγων πειθώ, ἀλλ' ἡ θέλησις αὐτοῦ τυγχάνει ἐνίοτε ἀκατανίκητος. Ὁ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἡλικιῶν τούτων τιθέμενος παιδαγωγὸς ὀφείλει νὰ ἔχῃ συνετὴν τὴν κεφαλὴν καὶ ἀγαθὴν τὴν καρδίαν. Τὸ θεσπέσιαι ἕνα μόνον νόμον καὶ ἐπιβάλλειν ἀνάλογον πειθαρχίαν ἀσχέτως πρὸς τὴν ἡλικίαν ἢ τὸν χαρακτῆρα ἑκάστου τῶν παίδων, τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο σκληρόν. Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἰδία δι' ἕκαστον παῖδα μέθοδος. Ἠδύναντο νὰ εἴπωσι τινὲς μία μέθοδος δι' ἕκαστον παῖδα θὰ καθίστα ἀδύνατον τὴν οἰκογενειακὴν

κυβέρνησιν· οὐχί, τὸ σύστημα τοῦτο διευκολύνει μᾶλλον τὴν κυβέρνησιν ταύτην, ἄτε ἐπιτρέπον ἑκάστῳ τῶν παίδων νὰ κυβερνᾷ ἑαυτόν, τοῦ γονέως ἀδηγοῦντος μόνον τοῦτον. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐπιτρέπει τῷ παιδὶ νὰ πράττῃ, ἤ,τι ὁ γονεὺς θὰ ἠναγκάζετο νὰ πράττῃ ὑπὲρ ἑκάστου αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἦτο δυσχερέστατον ἔργον.

Τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ἐνδιαφέρων νεωτερισμὸς εἰσήχθη ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου, ἐν Παρισίοις. Ἐν ἑκάστῃ αἰθούσῃ ἐτοποθετήθησαν «βιογραφικοὶ» πίνακες, ἕκαστος τῶν ὁποίων συνοψίζει τὴν ἱστορίαν τῶν αἰθουσῶν καὶ περιλαμβάνει πληροφορίας λίαν περιέργους. Οὕτω παρατηρεῖται ὅτι ἡ στοὰ τῶν Καρυατίδων, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πέτρου Λεσκό, ἐχρησιμοποιήθη τῷ 1408 ὡς αἴθουσα, ἐν ᾗ συνεδρίασαν οἱ δικασταί, οἱ καταδικάσαντες εἰς ἐξορίαν Ἰωάννην τὸν ἀτρόμητον (Jean sans-Peur), δολοφόνον τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας Κατὰ τὴν εἰς Γαλλίαν μετάβασιν Καρόλου τοῦ Ε' ἐδόθησαν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ λαμπραὶ δοσταί. Ὁ Μολιέρος ἔπαιξεν ἐκεῖ τὰς κωμῳδίας αὐτοῦ τῷ 1658, 1660 κλπ. Ἡ τετράγωνος αἴθουσα ἐγκρηπίσευσεν εἰς τοὺς γάμους τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τῆς Μαρίας Λουΐζας. Τὸ μουσεῖον τῶν ἐγκρίνων χρονολογεῖται ἀπὸ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', τὰ περίφημα πανιδώματα τῆς αἰθούσης τῶν σελετῶν, τοῦ κοιτῶνος κλπ. ἀνάγονται εἰς Ἐρρίκον τὸν Β' καὶ προέρχονται ἐκ τοῦ ἀρχαίου δώματος τοῦ Πέτρου Λεσκό (τῷ ἀρχαίῳ Λούβρῳ). Οἱ «βιογραφικοὶ» οὗτοι πίνακες θὰ διεγείρωσι φυσικῶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπισκεπτῶν, οἵτινες εἶναι περίεργοι νὰ γνωρίσωσι τὴν ἱστορίαν ἑνὸς τῶν ἀρχαιοτέρων μνημείων τῆς Γαλλίας.

Νέος ἀστὴρ ἐν τῷ Γαλαξίῳ.—Νέος ἀστὴρ ἐνεφανίσθη ἐν τῷ τοῦ Γαλαξίου ἀστερισμῷ ἡνιόχῳ (auriga). Ἐτηρήθη ὑπὸ τοῦ Γκρινοῦιτ βασιλικῷ ἀστεροσκοπείῳ ἀναζητήσαντες αὐτὸν, εὗρον ἐν τῇ ὑποδειχθείσῃ θέσει σῶμα, ἀνταποκρινόμενον εἰς τοῦτον. Ὁ ἀστὴρ οὗτος, ἡ ὕπαρξις τοῦ ὁποίου δὲν ἐδείκνυτο ἐν τοῖς χάρταις ἢ καταλόγοις διέφερε κατά τι ὡς πρὸς τὴν ὄψιν τῶν λοιπῶν ἀστέρων, τοῦ φωτὸς αὐτοῦ μὴ ὄντος τόσον διαπεραστικοῦ. Τὸ μέρος, ἐν ᾧ ὁ ἀστὴρ οὗτος εὑρίσκετο ἐφωτογραφήθη. Οἱ ἀστρονόμοι μετ' ἐνδιαφέροντος θὰ παρακολουθήσωσι τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ἀνακτύξεως τοῦ νέου φαινομένου, οἱ δὲ ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ Γκρινουΐς προτίθενται νὰ παρακολουθήσωσι τὴν πορείαν αὐτοῦ διὰ σειρᾶς φωτογραφικῶν εἰκόνων.

Ὁ ἀγγλικὸς στρατός.—Κατὰ τὴν τελευταίαν ἔκθεσιν τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς στρατολογίας, τὸ πραγματικὸν καταστατικὸν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ἀνήρχετο τῇ 1 Ἰανουαρίου 1891 εἰς 202,116 ἀξιωματικοὺς, ὑπαξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας.

Ἡ ἐφεδρεία τῆς πολιτοφυλακῆς ἀριθμεῖ 30,245 ἄνδρας, τοῦθ' ὅπερ ἀναδιβάζει τὸν ὅλον ἀριθμὸν τῶν εἰς τὸν ἐνεργὸν στρατὸν δυναμένων νὰ καταταχθῶσιν ἐφήβων εἰς 89,525.

Ἡ γλῶσσα τῶν πιθήκων. — Ὁ κ. Γκάρναρ, κατήρτισε σχέδιον κλωβοῦ, ὃν θὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Ἀφρικὴν, ἵνα μελετήσῃ τὴν γλῶσσαν τῶν πιθήκων. Ὁ κλωβὸς ἀποτελεῖται ἐκ δικτυωτοῦ ἐκ σιδηρῶν δοκῶν καὶ θὰ διαλύηται εἰς ὀκτὼ τμήματα πρὸς εὐχερεστέραν αὐτοῦ μεταφορὰν. Τὸ μέγεθος τοῦ κλωβοῦ ἔσται 6 πόδ. καὶ 6 δακτ. τό τε μῆκος καὶ τὸ πλάτος. Ὅταν συναρμολογηθῇ καὶ τεθῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους θὰ στερεοῦται ὑπὸ τριῶν ἰσχυρῶν ἀλύσεων, διερχομένων ἐκ τῆς κορυφῆς, οὕτως ὥστε νὰ παραλύωνται οἱ γορίλαι, ὧν ἡ μεγάλη δύναμις εἶναι πασίγνωστος, ἀπὸ τοῦ νὰ ἀπαφρήσωσιν αὐτὸν κατὰ βούλησιν. Τὸ δικτυωτὸν εἶναι ἐπαρκῶς λεπτὸν ὥστε νὰ παρακωλύῃ αὐτοὺς τοῦ νὰ εἰσάγωσι τοὺς βραχίονας αὐτῶν διὰ μέσου τῶν μεταλλίνων στηλῶν. Ὁ κ. Γκάρναρ θὰ εἰσέλθῃ ἐν τῷ κλωβῷ τούτῳ εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν πιθήκων, ἀεθ' ὧν ὅμως θὰ συνδέηται διὰ τηλεφώνου καὶ ἠλεκτρικοῦ κώδωνος.

Τὸ φωνόγραφον θὰ σημειοῖ τοὺς ἤχους, οὕσπερ θὰ ἐκπέμπωσιν οἱ γορίλλαι, διὰ φωτογραφικῆς δὲ συσκευῆς, κειμένης ἐπὶ τοῦ ἀλάδου δένδρου, θὰ καταρτίζωνται στιγμαῖαι φωτογραφικαὶ εἰκόνες. Ὁ κ. Γκάρναρ εἶναι ἀνὴρ, εὐρεῖς ἔχων ὤμους καὶ μεγάλης φυσικῆς δυνάμεως· ὅστι δὲ γάλλος τὴν καταγωγὴν, μολονότι πέντε γενεαὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ ἔζησαν ἐπὶ ἀμερικανικοῦ ἐδάφους.

Περὶ δὲ τῶν περαιτέρω μελετῶν τοῦ ἐκ Νέας Ὑόρκης τούτου καθηγητοῦ, Γκάρναρ, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς γλώσσης τῶν πιθήκων, αὐτὸς οὗτος ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Νέᾳ Ἐπιθεωρήσει». Λαβών, λέγει, φωνόγραφον κατῆλθεν εἰς τὰ τῶν πιθήκων ἐνδιαιτήματα ἐν τῷ ζωολογικῷ κήπῳ τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ἐπεδόθη εἰς συστηματικὴν μελέτην τῆς τῶν πιθήκων γλώσσης. Καὶ πρῶτον, πλησιάσας κλωβὸν, περιλαμβάνοντα τέσσαρας φαιοὺς πιθήκους (Capuchin) καί τινας ἄλλων εἰδῶν ἐχαιρέτισεν αὐτοὺς διὰ τῆς λέξεως, ἥτις, ἐν τῇ τῶν Capuchin τούτων πιθήκων γλώσσῃ σημαίνει τροφὴ καὶ τι ἄλλο. Ὅτε δὲ κατενοήθη ὁ καθηγητὴς ἐπείσθη περὶ τούτου ἐκ τοῦ ἑξῆς, ὅτι εἰς τῶν πολλῶν τρωγτῶν τούτων αὐτοῦ φίλων, προσελθὼν πάραυτα εἰς τὸ ἐμπρόσθιον τοῦ κλωβοῦ τμῆμα, «πολλαχῶς ἐξεδήλωσε τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην αὐτοῦ», Ἡ τὴν τροφὴν σημαίνουσα λέξις ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν πιθήκων τοῦ εἴδους Rhesus ἐκφράζεται κατὰ προσέγγισιν, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῶν γραμμάτων ngu-u-w (ἤτοι νγκουούβ). Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ φωνόγραφον ἀνταποκρίνεται πληρέστατα εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ, ὁ δὲ κ. Γκάρναρ διὰ τοῦ μέσου τούτου δρώκίμασε τὴν λέξιν καὶ ἐπὶ ἄλλων πιθήκων, νεωστὶ ἐξ Εὐρώπης μετακομισθέντων μετ' ἐπιτυχίας, ἣν ὁ ρηθεὶς καθηγητὴς θεωρεῖ ἀξιωσημείωτον. Ἐν τῶν δυσχερεστέρων πραγμάτων, καθὰ λέγεται, ἐν τῇ μελέτῃ τῆς τῶν πιθήκων γλώσσης, εἶναι ἡ ἐξεύρεσις προφορικῆς ἢ γραμματικῆς ἀκριβείας. ἐπαρκῶς ἀποδόσεως τὴν ἰδίαν εἴτε τῆς σημασίας τῆς λέξεως, εἴτε τοῦ ἤχου αὐτῆς, διότι ἐν τῇ τῶν πιθήκων γλώσσῃ μία λέξις παρίστησι πολλάκις ὁλόκληρον φράσιν· ἡ λέξις δὲ αὕτη ἀποτελεῖται ἐν γένει ἐξ ἤχου, μὴ παριστανομένου συνήθως ὑπὸ ἀλφαβητικῶν χαρακτήρων.

Πληθυσμὸς Ἀλσατίας καὶ Λοθαρηγγίας.—Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς 1ης δεκεμβρίου τοῦ 1890 ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀλσατίας Λοθαρηγγίας ἀνέρχεται εἰς 1,603,987 ἄτομα ἀντὶ τῶν 1,564,454 τὴν 1ην δεκεμβρίου 1885. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1885 ἐπῆλθεν αὔξησις 39,632 ἀτόμων ἤτοι 2,53 0/0. Τρία πέμπτα τῆς αὐξήσεως ταύτης ἀνάγονται εἰς τὸν στρατιωτικὸν πληθυσμὸν, δύο πέμπτα δὲ μόνον εἰς τὸν ἀστικὸν πληθυσμόν.

Ὁ νῦν πληθυσμὸς τῆς 1ης δεκεμβρίου 1890 διαιρεῖται ἐπὶ τῶν τριῶν διαμερισμάτων ὡς ἑξῆς·

	Πληθυσμὸς		Αὔξησις	
	1890	1885	ἀπόλυτος	τοῖς 0/0
Κάτω Ἀλσατία	621,509	612,077	9,432	1,37
Ἄνω Ἀλσατία	471,677	462,549	9,128	1,98
Λοθαρηγγία	510,801	489,729	21,072	4,30

Ἡ Λοθαρηγγία λοιπὸν παρουσιάζει αὔξησιν πληθυσμοῦ πολλῷ σπουδαιοτέραν τοῦ τῶν δύο ἄλλων διαμερισμάτων ὁμοῦ.

ΕΚΔΡΟΜΗ ΕΙΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝ

(ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΩΝ).

Ἦτο νὺξ θελκτικῶς ἤρεμος, ὅτε ἐπέβημεν τοῦ ἀτμοπλοίου «Βασίλισσα Μαργαρίτα». Ὡς ξένοι... ἀλλ' ὡς βραδύτερον ἀπεδείχθη, οὐδεὶς ἐγίνωσκε νὰ εἴπῃ τίνος ξένοι ἤμεθα οἱ πτοχοὶ ἡμεῖς ἀρματπλάται τῶν τῆς ἡμέρας γεγονότων, οὔτε ἡ ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἐκδέσεως ἐπιτροπή, οὔτε ἡ κυβέρνησις, οὔτε ὁ ἐρατεινὸς καὶ ἀείποτε μειδιῶν γενικὸς διευθυντὴς τῆς «Γενικῆς ναυσιπλοΐας», οὔτε αὐτοὶ οἱ τοῦ σικελωτικοῦ τύπου συνάδελφοι— ἀλλ' ἀδιάφορον τοῦτο. Ὡς ξένοι ἑνὸς οἰουδήτινος μᾶλλον δ' εἰπεῖν τῆς ἀγρύπνου καὶ ἀείποτε κατασκοπευούσης θεᾶς, ἥτις μετὰ τῆς σάλπιγγος ἀνὰ χεῖρας, οὐρανὸν καὶ γῆν διαπερᾷ, ἐμέλλομεν νὰ μεταβῶμεν εἰς Πάνορμον τὴν βασίλιδα τῶν σικελωτικῶν πόλεων, ἵνα παραιτῶμεν ὡς πάντοτε χρήσιμοι μάρτυρες τῆς ἐπισήμου ἐνάρξεως τῆς πέμπτης ἐθνικῆς ἐκθέσεως.

Ἡ νὺξ ἦν ἤρεμος ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀντικατωπτρίζοντο ἐν σιγῇ τὰ ὑπέρυθρα τοῦ λιμένος ἠῶτα, ἀκροτάτη δ' ἐπεκράτει νηνεμία· οἱ ἐν τῷ ζοφώδει οὐρανῷ ἀστέρες προήγγελλον ἡμῖν διὰ τοῦ καθαροῦ καὶ τοῦ μηδαμῶς ὑπὸ μαρμαρυγῆς ταρασσομένου, ἀλλ' ἀτρεμοῦς αὐτῶν φωτὸς, ἀμείμνων καὶ ἥσυχον τὸν πλοῦν·

Ἦν ἤδη πέραν τοῦ μεσονυκτίου ὅτε αἱ βαρεῖαι ἄγκυραι τῷ κρότῳ τῶν ἁλύσεων ἀνεσύρθησαν ἐκ τοῦ βορβορώδους βυθοῦ τῆς θαλάσσης καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ εἰς θαλερὸν κῆπον ἀνθέων καὶ φοινίκων μετατραπὲν σκάφος, ὑπὸ ἀπειραρίθμων διαλαμπόμενον φώτων, ἀπῆρε τῆς ἀκτῆς. Ἐλαφρῶς κινούμενον καὶ ὡσεὶ θέλον εὐεργετικῷ ν' ἀποκοιμίσῃ ὕπνῳ ταῖς ἐδελουσίοις ἑαυτοὺς αὐτῷ ἐναποθέντας, ἐξ ἐμπιστοσύνης δ' ἤδη πρὸς τὴν ἤρεμον καὶ μαγευτικὴν ἀπαλὴν ἀτμοσφῖραν ἀκάπως ἐπιτευχθέντας πλοῦς καὶ πολυταράχους θυέλλας ἀφηγουμένους, προπλαυνε τὸ σκάφος φερόμενον εἰς τὸ πέλαγος. Ἡ ζωηρὸς διαγραφομένη γραμμὴ τοῦ κόλπου μετετράπη πάραυτα εἰς ὁμιχλώδη ἀτμὸν λεπτῶς ψωφορίζοντα, τὰ ἀκρωτήρια καὶ αἱ ἄκραι ἐξηφανίζοντο, μόνος δὲ ὁ Βεσούβιος τολμηρῶς εἰς τὰ ὕψη ἀνωρθοῦτο ἐκ τῶν ὑπερκειμένων τῇ τε πόλει καὶ τῇ παραλίᾳ πέπλων· περὶ τὸν ὑπὸ πυρὸς καὶ ἀτμοῦ συγκεκαλυμμένον κρατῆρα αὐτοῦ αἰωρεῖτο πυκνὸν νέφος ἐν τῷ καθαρῷ λευκῷ χρώματι τοῦ ὁποίου συνανεμίγνυντο καὶ ῥόδινα, ἐκ τῶν δονήσεων τοῦ ἐν τοῖς ἐγκάτοις τοῦ ἠφαιστείου ἀνακινουμένου στοιχείου... Ἡ Καπραία διεζωγράφει τὴν πολυτιμήτον αὐτῆς ἀκτὴν ἐν τῷ ζοφώδει ὁρίζοντι. Ἐνταῦθα ἀνεφαίνοντο οἱ ἐκ τῆς θαλάσσης δίκην πλανωμένων ὄγκοι προέχοντες βράχοι, ἐκεῖ ἡ λεπτὴ τοῦ Σολόρου κορυφὴ καὶ περαιτέρω ἔτι πρὸς τὴν ξηρὰν ἐκτεταμένον τὸ καταπλακτικὸν ἐρεβώδες βάραθρον, ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ὁποίου ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος μετὰ πόθου ἤκουε τοὺς στόνους καὶ τὸν ρόγχον τῶν ἐκεῖθεν καταρριπτομένων θυμάτων αὐτοῦ. Ὑποκίτρινα ᾠῶτα περιήπτοντο ἐπὶ τῶν βομβούντων κυμάτων καὶ φαντασικαὶ ἰσκιαὶ παρήρχοντο ταχέως καὶ ἀπατηγὶ ἐγγύθεν τοῦ σκάφους. Αἱ σκιαὶ αὗται ἦσαν πλοῖαρα ἱλιάων, ἅπερ μετ' ἀναπεπταμένων ἱστίων ἀνέμενον πρόσφορον ἄνεμον πνοῖν, ὥστε νὰ δυνηθῶσι νὰ διευθυνθῶσι πρὸς τὴν ξηράν. Εἶτα δὲν ἔβλεπέ τις πλέον εἰμὴ θάλασσαν καὶ οὐρανόν· τὸ σκάφος ὀλοταχῶς προπλαυνεν εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀκούωνται οἱ τῶν ἁρμῶν τριγμοὶ, τῶν γεννάιων ναυτῶν, παρὰ τὴν δεδοκιμασμένην αὐτῶν ἀντοχὴν, ὑπὸ δυσαρέστων καταλαμβανομένων προαισθήσεων καὶ καταφευγόντων εἰς τοὺς πάντη ἠρέμους ἰδιαιτέρους αὐτῶν θαλαμίσκους.

Ὁ φωταυγὴς ἥλιος ἀνέτειλεν ὑπεράνω τοῦ ἀδαμαντίνως αἰθρίου ὁρίζοντος. Ἡ θάλασσα, χρυσῷ περιχυθεῖσα ᾠῶτι, ἀπήστραπτε παντοχόθεν, ὡσεὶ ἐν ἀμέτρῳ διατελοῦσα μαγευτικῇ αἰγλῃ· πλανόψωτοι ἀκτῖνες ἔπαιζον ἐπὶ τῶν ἀφρεσσῶν κορυφῶν τῶν εὐρέως κυλιομένων κυμάτων, ἐπὶ τῶν ἐκτινασσομένων ὑδάτων τῶν ὁποίων ἀνεφαίνοντο πάντα τὰ χρώματα τοῦ οὐρανίου τόξου. Πρὸς δυσμὰς, ἐκεῖ ὅπου οὐρανὸς καὶ γῆ ἀλλήλοις συνήπτοντο, πορφυρόχρους ἔλαμπε μακρὰ ὀρεινὴ κορυφὴ, ἡ τῆς Οὐστίκας, τῆς μικρᾶς βραχώδους νήσου, ἅπερ πρὸ ἐτῶν ἐκ τῆς Πανόρμου (Palermo) συχνάκις ἐθαύμασα ὡς ἀποστίλβοντα μαργαρίτην ἐν τῇ λάμψει τοῦ δύοντος ἡλίου.

Ἤδη πάντα τὰ περὶ ἡμᾶς ἐφωτίζοντο πλέον. Ὁ τὰ ὄμματα ἐπισκιάζων ὁμιχλώδης ἀθὴρ ἀνέρχεται βραδέως πρὸς τὸν ἥλιον, ὅστις ἤδη λύει ὁλόκληρον τὴν τῶν ὑδάτων ἐπιφάνειαν δι' ἠρέμου ᾠῶτος. Ἐκ τῶν κατοπτρίζόντων κυμάτων ἀναδύονται αἱ Λιπαραὶ νῆσοι, τὰ ὄρη τῆς Φοινικούσης καὶ λοιπὰ τὰ περαιτέρω μακρὰν πρὸς τὰ ΝΛ φαινόμενα εἶναι τὰ ὕψη τῆς Καλαβρίας, τὰ δὲ πρὸς Ν ταῦτα νέφη, τὰ τοσοῦτον ἰδιαζόντως ὑπερκείμενα, τὰ τοσοῦτον πολύτιμα καὶ ἀγρίως ἀλλεπάλληλα συνωθούμενα, τὰ νέφη ταῦτα, ἅπερ φαίνονται φέροντα μεγαλοπρεπές χιονόλευκον τρίγωνον, τί ταῦτα ἄρά γε τοῖς εἰς δορτὴν μεταβαίνουσι ταξειδιώταις προαγγέλλουσι; Καθηγητὴς πανεπιστημίου, ὁ γερουσιαστὴς Σοδάρος, ἐφόρνει ὅτι προάγγελοι ἦσαν ἐπερχομένης καταιγίδος, ἀλλ' οἵ τε χάρται καὶ ἡ πυξὶς ὑποδεικνύουσιν ὅτι ἀποτελοῦσι ταῦτα πιθανῶς τὰ ὄρη τῆς Τρινακρίας, πράγματι δὲ ὄσῳ νοτιώτερον προελαύνομεν, τόσῳ σταθερώτερον, ἁρμονικώτερα σχήματα λαμβάνουσι τὰ ἐκφοβίδαντα ἡμᾶς νέφη καταιγίδος· τὰ ἀκανόνιστα καὶ δίκην πολυτιμήτων αἰθερίων ὄγκων ἐκεῖνα νέφη μετετράπησαν πάραυτα εἰς θαυμασίαν, ἁπαλῶς κυματίζουσαν ὑποκύανον ὁροσειρὰν καὶ τὸ χιονῶδες τρίγωνον, ὅπερ ἐπ' αὐτῶν ἐφαίνετο φερόμενον, παρέστη καθ' ἑαυτὸ ἐν πλήρει τῇ αἴγλῃ τοῦ μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ ὕψους· τὸ χιονῶδες τρίγωνον ἦν ἡ Αἴτνα! Δυσάρεστοι, ζοφεραὶ ἀναμνήσεις προὐκλήθησαν ἐκ τῆς ὄψεως αὐτῆς.

Ἐν τούτοις τὸ σκάφος, διασχίζον τὰ κύματα, χαράσσει περαιτέρω πάντοτε τὸν ἀφρόεντα αὐτοῦ αὐλακα. Ἡ Αἴτνα ἐξηφανίσθη ἐν τῷ κυανοχρόῳ αἰθέρι, ἐκ δυσμῶν δὲ ἐχαιρέτιζον ἡμᾶς τὰ ὕψη τοῦ Conca d'Oro, τοῦ ἀειθαλοῦς τούτου ἐκ πορτοκαλλεῶν ἄδους τῆς Πανόρμου. Capo di Gallo, ἡ εὐδελὶς ἄκρα τῶν σικελικῶν ναυτίλων ἵσταται ἐκεῖ· οἱ ἐρυθροὶ τιτανώδεις αὐτοῦ κρημνοὶ λάμπουσιν, ὡσεὶ πῦρ ἐντὸς αὐτῶν περικλείοντες· ὁπόσους δυστυχεῖς ναύτας ἐξαπατήσαντες, ὠδίγησαν εἰς τὴν καταστροφὴν! Μετὰ μικρὸν ἐνεφανίσθη μεμονωμένος καὶ φαλακρὸς ὁ γιγαντιαῖος τιτανώδης ὄγκος τοῦ ὄρους Πελλεγρίνου, ἡ θαλασσία τῆς Πανόρμου φρουρά. Ὑψηλὰ, ἐπὶ τοῦ εὐρυτάτου πεδίου τῆς βραχώδους αὐτοῦ ράχεως, ἀνυψοῦται τὸ ἄγαλμα τῆς πολιούχου. Ἡ παρθένος Ροζαλία δυῆλθε μόνη τὸν βίον ἐνθέρμως προσευχομένη ἐπὶ τῶν θυελλοπλήκτων καὶ ἀξένων ὑψωμάτων τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου. Σπήλαιον, τανῦν τὸ καταψύγιον πάντων τῶν καταπιεζομένων καὶ ἰσχυρὰς δεομένων συνηγορίας, ἐχρησίμευεν ὡς κατοικία αὐτῆς· ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες ἐφώτιζον τὸ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνεφγμένον βραχῶδες αὐτῆς δῶμα. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τὰ ὀστᾶ αὐτῆς δὲν ἀφέθησαν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἀλλὰ, μετακομισθέντα, ἐναπετέθησαν ἐν τῷ μητροπ. ναῷ τῆς Πανόρμου, ἐντὸς ἀργυρᾶς θήκης, ἥτις κατ' ἔτος, τὸν ἰούλιον μῆνα, ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν κωδώνων καὶ τὸν τῶν τηλεβόλων κρότον καὶ μετὰ ψαλμῳδιῶν εὐλαβῶν μὲν οὐχὶ ὅμως καὶ ἁρμονικῶν πάντοτε περιάγεται ἀνὰ τὴν πόλιν, οὔτως ὥστε οἱ τῆς Πανόρμου κάτοικοι ν' ἀναμιμνήσκωνται διαρκῶς τῶν πρὸς τὴν ἁγίαν καὶ τοὺς ἐκ τοῦ κλήρου φρουροῦς τοῦ πολυτίμου λειψάνου καθικόντων...

Καὶ ἤδη εὑρισκόμεθα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κόλπου καὶ ἐπιθεωροῦμεν τὴν πόλιν, τὴν θάλασσαν κοιλάδα, τὰς ἠρέμα πρὸς τὰς τῶν ὀρέων κορυφὰς ἀνερχομένας κατωφερείας καὶ δεξιόθεν τοὺς κήπους τοῦ Acqua Santa, τὸ νεκροταφεῖον, δάσος λιθίνων σταυρῶν καὶ μνημείων, τὴν προέχουσαν ἔσταυλν Μπελμόντε, δάσος ἐκ πορτοκαλλεῶν καὶ κιτρεῶν καὶ ἀμπελῶνας, πρὸ ἡμῶν δὲ τὸν λιμένα μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ κυματοθραύστου καὶ τὰς σδεναρὰς στήλας τῆς πύλης τῆς Ροζαλίας. Ἀλλὰ καὶ αἱ σκιεραὶ κορυφαὶ τοῦ βοτανικοῦ κήπου, τὸ εὐρὺ πεδίον τοῦ ποταμοῦ Ὀρέτου, ἀριστερόθεν δὲ ὑπερκείμενοι ὁλοπράσινοι ἀγροί, κῆποι, δαφνῶνες, ἐλαιῶνες, ψυτεῖαι πορτοκαλλεῶν καὶ λοιπὰ, ὡς καὶ αἱ κρημνώδεις πλευραὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ζαφφεράνου, καὶ τέλος ἡ θάλασσα ἁπλοῦνται ὑπὸ τὰ ὄμματα ἡμῶν. Ἀγνοῶ πότερον τέρπει, ὁ κόλπος τῆς Νεαπόλεως ἢ ὁ μυχὸς οὗτος τῆς Πανόρμου. Θέλγει μὲν πράγματι ὁ πρῶτος διὰ τοῦ πλούτου τῶν χρωμάτων, διὰ τῶν ἁπαλῶν κυμάνσεων τῶν ὁροσειρῶν καὶ τῶν λόφων αὐτοῦ ὡς καὶ διὰ τῆς τοῦ Βεσουβίου γειτνιάσεως, ἀλλ' ὁ τῆς Πανόρμου μυχὸς ἔχει ὄψιν δραματικῆς εἰκόνος· τὸν ἅπαξ αὐτὸν θεασάμενον ἡ θέα αὐτοῦ πληροῖ μαγικοῦ δράματος. Ἡ φαντασία, ἡ καρδία καὶ τὸ αἰσθημα αἰσθάνονται ἑαυτὰ ἐξ ἴσου θιγόμενα, πῶς δέ τις ἀναγκάζεται νὰ ἀναπολῇ πάντοτε εὐφροσύνως τὴν ζωηρὰν ταύτην ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον σοβαρὰν ἅμα καὶ μεγαλοπρεπῆ εἰκόνα.

Ἀλλὰ χαιρετίσωμεν ὀβελίσκον, περιπατέρω ὑψούμενον. Αὐτόθι διάταξεν ὁ Γαριβάλδης τοὺς ὑπ' αὐτὸν χιλίους εἰς ἀποφασιστικὴν ἔξοδον ἐναντίον τῆς Πανόρμου. Οἱ κώδωνες τῆς ἀρχαίας ἀπολαυούσης ἥλιης νορμανδικῆς μονῆς Gangis ἀντήχουν μακρὰν καὶ ἄγγελλον εἰς τὰ πεφοβισμένα πλήθη ὅτι καὶ ἡ Πάνορμος ἦν ἕτοιμη εἰς διάσπασιν τῆς παρανόμου πολιτείας. Ὁ Γαριβάλδης συνήντησεν ἐν τῇ ποταμῷ Ὀρέτῳ τὸν βουρβωνικὸν στρατὸν· κατόπιν ὀξείας διὰ λογχῶν ἐπιθέσεως ὁ στρατὸς ἐκεῖνος διεσκορπίσθη ὡς τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου διασκορπιζόμενον ἄχυρον. Μετὰ βήματος πρὸς ἔφοδον ἔσπευσαν οἱ γεννάιοι πρὸς τὴν πόλιν· ἐν τῇ Ἀντωνινείᾳ πύλῃ κατέσχον ἐγκαταλελειμμένον προμαχῶνα, ἀλλ' ἐν τῇ via Maqueda ἡ μάχη ἀνεζωπυρήθη· βαρέως πληγεὶς ὁ Βενεδέτος Καϊρόλης ἔπεσεν ἄπνους, ὑπεράνω δ' αὐτοῦ ἡ ἀγρία μάχη ἐπεξετάθη μέχρι τῆς καρδίας αὐτῆς τῆς ἐν πλήρει ἀναστατώσει εὑρισκομένης πόλεως. Πάντες οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὅπλα, νέοι καὶ γέροντες, μιᾷ· αὐτῶν τῶν τρυφερῶν παίδων ἐξαιρουμένων, συνετάχθησαν ἐνθουσιῶντες τῷ ἥρῳ, ὅστις ὡς οὐράνιον θαῦμα ἐφαίνετο ἐμφανισθεὶς ἔμπροσθεν αὐτῶν. Ὁ στρατὸς τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως ἀπεσύρθη μετὰ δύο ἡμέρας πρὸς τὴν Μεσσήνην καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἄγγελος μόνον τῆς νίκης, πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ὁποίας ἡ ἰταλικὴ νεολαία ὤφειλε ν' ἀγωνισθῇ ἐναντίον δεδηλητηριασμένης καὶ θνησιμαίας πολιτικῆς κα-

τασιάσεως, ἄχρις ὅτου αὖτη ἐκλίπῃ. Εἰς ἀγαθὴν καὶ εὐειδῆ πεντοκίδα εἴμαρτο νὰ θέσῃ οὐ μόνον συνθιαλλακτικὴν ἀλλὰ καὶ ἀξιομνημόνευτον τέλος εἰς τὴν τοσοῦτον πενιχρὰν ἄλλως ταύτην βωμβονικὴν τραγῳδίαν. Ἐκεῖνα τὰ ὁσιοῖα ἐδωσαν τὴν τιμὴν τοῦ βασιλέως φραγκίσκου ἦσαν αἱ περὶ τὴν Γαέταν μάχαι καὶ ἡ ἔνδοξος ἅμυνα τοῦ τελευταίου τούτου προπυργίου τῆς βουρβωνικῆς ἰσχύος. Τοῦτο ὅμως ἐπετεύχθη οὐχὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἡρωϊκὴν αὐτοῦ σύζυγον, ἥτις ἐκ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπερηφανείας αὐτῆς ἤντλησε δύναμιν, δι' ἧς νὰ καταπολεμήσῃ τὰ ἀτυχήματα καὶ νὰ μετατρέψῃ εἰς ἄνδρα τὸν ἄκακα γενναιόψυχον βασιλέα. Ἀλλ' ἥτο πλέον ἀργά! Ὁ ὀβελίσκος ἐκεῖνος εἶναι τὸ μνημεῖον ἐκεῖνο, ὅπερ δείκνυσι τὴν ἔκτασιν τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος τῆς νοτίου Ἰταλίας· ἐκεῖθεν μετεφυτεύθη τοῦτο μέχρις αὐτοῦ τοῦ οὐδοῦ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ παπικοῦ κράτους . . . Εἴθε ν' ἀποδῇ καὶ ὁ δείκτης τῆς ἐκτάσεως τῆς ἄνευ προλύψεων ἀλλὰ βασίμου ἀνθρωπίνης προόδου καὶ νὰ ὑποδεικνύῃ ταῖς νεαῖς γενεαῖς τὸ σοβαρὸν καθῆκον τοῦ συμπληρῶσαι καὶ ἐξωθεν τὸ ἐθνικὸν οἰκοδόμημα, ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ ὁποίου τοσαύτην προδίδει ἰσχὺν καὶ στερρότητα. Καὶ πολλὰ μὲν ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἔτι πρὸς ἐπιτέλεσιν ὑπολείπονται. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπαιτεῖται ἐπιμονή, ὑπομονή, ἐνεργητικότης καὶ αἴσθημα ἀποτελοῦν τὴν βάσιν ἠθικῆς τε καὶ πνευματικῆς ὑγιοῦς τοῦ λαοῦ βίου· τὸ αἴσθημα τῆς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀγάπης καὶ τοῦ γνῶθι σαυτόν.

Ὁ τὴν νότιον γινώσκων Ἰταλίαν, ὁ γινώσκων ὁποίας ἔλαβεν αὐτόθι διαστάσεις ὁ πόθος τοῦ ἀπαρνεῖσθαι τὴν ὑπαρξὶν πεπαλαιωμένων καὶ μακροτάτης δεομένων προνοίας κακῶν, ὁ πόθος τοῦ ἐξαπατῆσαι τὸ ἐταστικὸν ὄμμα διὰ ψευδοῦς λάμψεως, ὁ πόθος τοῦ ἐπιδείκνυσθαι, τοῦ παριστᾶν ἑαυτὸν πλούσιον, τοῦ ἐκσπλοῦν ὡς πλείστην πολυτέλειαν, ὁ τοῦτο γινώσκων, κατανοεῖ τὰ γραφόμενα ταῦτα. Ἐν Νεαπόλει ἐν ἐποχῇ κρισιμωτάτῃ, καθ' ἣν ὑπερχίλιοι νεκροὶ διὰ σειρᾶς ὅλης ἡμαξῶν ὁδηγοῦντο εἰς τὸ νεκροταφεῖον, ἐξεφράζετο ἰδέα ὅτι ἡ πόλις δεῖται ἀπολυμάνσεως. Τὸ κράτος ἐχορήγησε τῇ Νεαπόλει πλείονα τῶν πεντεκαίδεκα ἑκατομμυρίων, αἱ ἐργασίαι ἤρξαντο, ὁ πτωχὸς λαὸς ἐδέησε νὰ ἀπωθηθῇ μακράν, ὅπου ἐν φροντίσι καὶ ἀδρανείᾳ κατατήκεται, ν' ἀνεγερθῇ δὲ ἐπὶ τοῦ χώρου ἐνίων ρυπαρῶν τέως ὁδῶν θαυμάσιον μετὰ ἀλωπῆς στέγης τρουλοφόρον οἰκοδόμημα, ἡ στοὰ τῆς βασιλίσσης Μαργαρίτας (Galleria Regina Margherita). Πλὴν ποῦ αἱ ὀλιγοδάπανοι οἰκίαι αἵτινες θ' ἀνηγείροντο; ποῦ ἡ διατηρισμένη σθεῖσα ἀπολύμανσις, ἡ περὶ τῆς ὑγείας μέριμνα, αἱ ὑπόνομοι; Πρὸς τὸ παρὸν ἀποστίλβει ἐκ μεγαλοπρεπείας τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν περικαλλὲς μαρμάρινον οἰκοδόμημα· ἡ δ' ἀπολύμανσις εἶναι ζήτημα πολλὴν ἐγκλεῖον τὴν ρυπαρότητα!

Ἡ Πάνορμος ἀπομιμεῖται τὴν Νεάπολιν καὶ κατὰ συνέπειαν ἀπολυμανθίσεται καὶ αὐτή. Ὅτι ἀνάγκη ἔχει ταύτης οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ, ἀλλ' ἀρά γε μήπως καὶ ὁ μικρὸς λαὸς τῆς Πανόρμου ἠκαστῇ τὴν τύχην τοῦ τῆς Νεαπόλεως συναδέλφου αὐτοῦ; Πρὸ ἐτῶν ἤδη ὅτε ἡ χόλερα ἐποιεῖτο θραῦσιν ἐν Πανόρμῳ ἡ προνοητικὴ δημοτικὴ ἀρχὴ ἀνεκάλυψεν ὅτι οἱ ἀγωγοὶ τοῦ πρὸς πόσιν ὕδατος διήρχοντο διὰ νοσοκομείου, περὶ τούτου δὲ παραδόξως πράγματι οὐδεὶς ἐγίνωσκέ τι, οὔτε ὁ τῆς πόλεως ἰατρός, οὔτε ἡ ἀστυνομία αὐτὴ αὐτή, ἡ τοῦ νοσοκομείου διεύθυνσις. Ἡ αὐτὴ δημοτικὴ ἀρχὴ ἀνέθηκε εὐφυεῖ μέν, ἀλλ' ἀτυχῶς προώρως ἀποθανόντι ἀρχιτέκτονι τὴν ἀνέγερσιν μεγαλοπρεποῦς θεάτρου. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, σχεδὸν περατωθέν, ἐμποιεῖ διὰ τοῦ σοβαροῦ καὶ τοῦς ναοὺς τοῦ Ἀκραγάντος καὶ τῆς Σεγέστας ἀναμιμνήσκοντος κλασικοῦ ρυθμοῦ πραγματικῶς μεγαλοπρεπῆ ἐντύπωσιν. Μέχρι τοῦ νῦν ὅμως ἐστοίχισεν ὑπὲρ τὰ ὀκτὼ ἑκατομμύρια φράγκων, ὁ δὲ ἄπιστα εὐπορῶν δῆμος ἀναγκάσθη εἰς ἐπαχθεστάτας νὰ ὑποβληθῇ θυσίας πρὸς ὑπερπίδησιν τῆς οἰκονομικῆς ταύτης δυσχερείας. Καὶ ἀνέλαβε μὲν νῦν καὶ ἐλευθέρως ἤρξατο ἀναπνέων, ὁ φόβος ὅμως μήπως ἀγανεωθῶσι τοιαῦται ἀνάγκαι δὲν ἐξέλιπε παρὰ τοῖς συνετῶς σκεπτομένοις.

Ἡ Σικελία δὲν διοικεῖται πλέον ὑπὸ ἀνωτέρου φρουράρχου ὡς ἐπὶ τῶν βουρβωνικῶν χρόνων, συνετοὶ δὲ ἔπαρχοι διοικοῦσι τὰς ἐπαρχίας τῆς Πανόρμου, Κατάνης, Μεσσήνης ἵνα παραλείπωμεν τὰς μικροτέρας· ἀλλ' ἡ ἐν τοῖς πρόσθοι τοῦ ὄρους Πελλεγρίνου ἀρχαία πόλις παραμένει, ὡς καὶ πρότερον τὸ κέντρον τῆς διανοητικῆς καὶ κοινωνικῆς κινήσεως τῆς νήσου. Εὐγενὴς Σικελιώτης, μὴ ἐπισκεψάμενός ποτε τὴν Πάνορμον, μὴ παρασταὶς δὶς τοῦ ἔτους τοὐλάχιστον ἐν τῇ βασιλικῇ εὐμοιρούσῃ πολυτείᾳ Λεόσχῃ Γεράκῃ καὶ μὴ ξενιθεὶς ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν πριγκίπων Τριδία, Σκαλέα, Βελμόντε, ἀτυχῆ ἑαυτὸν θὰ ἐλογίζετο, ὃν τρόπον Γάλλος μὴ θεὶς τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ παρισιανοῦ λιθοστρώτου. Ἡ Πάνορμος εἶναι οἱ Παρίσιοι τῆς Σικελίας, ἐν δὲ στεροῦται βουλευόντων ὡς ἡ φιλάρεσκος πόλις τῶν Παρισίων κέκτηται ὅμως τὸν μεγαλοπρεπῆ ἱππόδρομον αὐτῆς (Corso) καὶ τὸ δι' ἠλεκτρισμοῦ φωτιζόμενον Quatro Cantoni, ἥτοι τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως μεταξὺ τοῦ Ἱπποδρόμου καὶ τῆς ὁδοῦ Μακουέδα, κέκτηται μαγευτικώτατα ἐκ δρυῶν καὶ φοινίκων ἄλση καὶ εὐρείας μεταξὺ δασῶν πορτοκαλεῶν ἐκτεινομένας συνόδους ὁδοῦς, πλατείας κλπ., ἥτινα οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶσιν, Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν πάντα ταῦτα τὰ μεγαλοπρεπῆ ἱδρύματα ἀνέπτυξαν ὁλόκληρον αὐτῶν τὴν λαμπρότητα. Ὁ ἀγγλικὸς κῆπος» ἐν τοῖς σκιεροῖς διαδρόμοις τοῦ ὁποίου ὁ Γκαῖτε παρέμεινεν, ὅτε ἀθάνατον ἤγειρε μνημεῖον εἰς τὴν ψυσικὴν καλλονὴν τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας, ὡς καὶ ἡ Villa Giulia παρήγασε τῷ ἐπισκέπτῃ πᾶν ὅ,τι τέχνη καὶ ψύσις ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἐν ἁρμονικῇ καὶ ἄκιστα ἐπιτετιδευμένῃ συνεργασίᾳ. Ἡ μικρὰ πλατεῖα Γαριβάλδη, μόλις πρὸ ἑξαετίας καταρτισθεῖσα, ἀποτελεῖ ἀξιοθαύμαστον τεκμήριον τῆς αὐτόθι ἐν τε τῷ ἀέρι καὶ τῷ ἐδάφει κρατούσης μεγαλοπρεποῦς τῆς ψύσεως δυνάμεως. Ἐδῶ οἱ γιγαντιαῖοι λεπτοὶ τὸ ὅβραις φοίνικες κάμπτονται ἐλαφρῶς, ὑπὸ τῆς ἠθυοσπορικῆς ἀνεμιζόμενοι πνοῆς, ἐκεῖ αἱ κέδροι μυτὰ τῶν λεπτῶν καὶ ὀλοπρασίνων αὐτῶν κορυφῶν ἀνιχνεύονται πρὸς τοὺς οὐρανούς, ῥόδα, ἐπὶ τῶν ἀγκοδῶν ἀπομελάνων δρυῶν ἀνερχόμενα, συμπλέκονται αὐτοῖς καὶ ἡ γῆ θάλλει καὶ ἀποστίλβει ἐκ τῶν ἀπειροχρώμων ἀνθέων· ἐν τοῖς σιγηλοῖς δάδεσι ἡ ἀηδὼν κελαδεῖ τὸ θελξικάρδιον αὐτῆς ᾆσμα καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀναπνέοντες, εὐθαίμονας ἑαυτοὺς λογίζονται. Ἀπὸ τοῦ Κιμιάστρου ὁδός, ὁδάνη τε καὶ ῥόδοις ἐσπαρμένη, ὁδηγεῖ διὰ μέσου τῶν ἀγρῶν εἰς Πάνορμον. Ἐκεῖ δ' ἅπαν ἀνοίγετο εἰς χλοερὸν καὶ εὐθαλῆ λειμῶνα, ἐκεῖ τὸ ἀρχαῖος ὑπερμεγέθης σταυρός, ὅστις ἐφαίνετο ὡδεί θέλων νὰ περιβάλῃ διὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτοῦ βραχιόνων τὴν κάτωθι ἐκτεινομένην πόλιν καὶ τὴν ὑπὸ τὸ ἠλιακὸν ᾠδῇ ἀπαστράπτουσαν θάλασσαν. Ἡ ὁδὸς αὕτη δὲν ἠφίσταται πλέον, ὁ σταυρὸς κατέπεσε, ἐν τοῖς πέριξ δὲ ἀνθοῦσι καὶ προλίγονται πορτοκαλέαι, θάμνοι λίσχων καὶ τὰ κιτρινόχροα ἀνθίζλαι τῆς μεθυστικῆς γαζίας. Ὁ λειμὼν μετετράπη εἰς σοβαρὸν κῆπον, ἡ δὲ πρὸς τὰς οἰκίας καὶ τὴν κυανόχρουν θάλασσαν μετὰ τῆς μικρᾶς ἐν εἴδει στιλβόντος μαργαρίτου νήσου Οὐστίκας θέα προκαλεῖ θάμβος ὡς ἐκ φοβεροῦ βάθους αἰθνῆς ἀναδυόμενος θησαυρός. Ἡ μαγευτικὴ αὕτη θέα, ἣν καὶ σήμερον ἔτι δύναται τις νὰ καρποῦσθαι, ἀνίκει εἰς τὰς λαμπροτέρας ἐξ ὅσων τὸ ἀνθρώπινον ὄμμα κατέχει νὰ ἀπολαύσῃ.

Παρὰ πάσας τὰς παρατηρουμένας ἐλλείψεις ἡ Σικελία καὶ ἡ Πάνορμος μεγάλας ἐποιήσαντο προόδους. Ὁ ἀπαρηκόλυτος ἀγὼν τῶν ἰδεῶν ἐντίθησι τῷ ἀνθρώπῳ καρδίαν καὶ φρόνημα, παρέχει αὐτῷ ἀξίαν καὶ ἀνδρικὴν συνείδησιν. Καὶ ἡ πόλις αὕτη κατέστη ὡραιοτέρα. Ὁ λιμὴν, κενὸς ἄλλοτε καὶ ἀλλοῖος τὴν ὄψιν, κρύπτει ἤδη πλεῖστα ὅσα ὑπερμεγέθη ἐμπορικὰ σκάφη καὶ ἡ μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς ἐπικοινωνία ἀναπτύσσεται λίαν εὐαρέστως. Αἱ ὁδοὶ ἤδη ἐπιμελῶς καθαρίζονται, τὰ δὲ τῶν εὐγενῶν ὀχήματα κυλίονται ἐπὶ λαμπροῦ καὶ καλῶς διατηρουμένου ἀσφαλτοστρώτου. Διὰ τὴν ἐξωτερικὴν λοιπὸν καθαριότητα ἐπαρκῶς καταβάλλεται μέριμνα, ὁποία ὅμως ἡ ὡς πρὸς τὴν καθαριότητα κατάστασις τῶν πλείστων οἰκιῶν, περὶ τούτου οὐχὶ πολλὰ τὰ παρήγορα ἀναφέρουσιν αἱ ἐπίσημοι ἐκθέσεις. Ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ καθορᾷ τις ὑποδηματοκαθαριστὰς καθημένους ἐπὶ βιεννάων σκιμπόδων ἐμπροσθεν καθαρῶν καὶ διὰ κατόπτρων καὶ ἀργυρολεύκων ἐπιθεμάτων κεκοσμημένων καθωτιδίων, ἡ δὲ τῆς πόλεως ἀστυνομία μετὰ τῶν μελανοκιτρίνων καὶ χρυσῶν θειρύτια φερουσῶν στολῶν μετὰ δραστηριότητος φουρεῖ ὥστε νὰ μὴ διαταράξῃ τις δι' οἱασδήποτε ἀπρεπείας τὸ εὐπρόσωπον τῶν ὁδῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ ἐντευκτήριον πάντων τῶν φιλοσοφούντων, τῶν σκεπτικῶν, τῶν ὀνειροπολούντων ἢ καὶ ἀμεριμνως γελώντων.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐκθέσεως, ἥτις ὁσονδήποτε δαπανηρὰ καὶ περιττὴ κἂν φαίνηται, διὰ τοὺς ἀποκεκλεισμένους ὅμως τούτους νησιώτας, οἵτινες πρὸ ὀλίγων ἔτι δεκαετηρίδων ἐσεμνύνοντο ἐπὶ τῇ ἀραβικῇ ἢ ἱσπανικῇ αὐτῶν καταγωγῇ, μεγάλην κέκτηται ἐθνικοπολιτικὴν σημασίαν, ἐν ταῖς πρώταις ταύταις ἡμέραις οὐδὲν ἠκούετο ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, εἰμὴ χαιρεφαὶ κατὰ καρδιναλίου, ἥκιστα εὐπρεπῆ ἐπιθείξαντος πολιτείαν ἀπέναντι τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους. Ὁ καρδινάλιος οὗτος πολλάκις ἐδείξατο τὸν προσήκοντα σεβασμὸν ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς χώρας, τὴν φορὶν ὅμως ταύτην ἡ παπικὴ αὐλή, ἥτις εἰς τοὺς ἀνωτέρους αὐλικοὺς κύκλους ἀπέδιδε τὴν εὐθύνην τῆς ἀναστολῆς τοῦ ρεύματος τῶν ἐκ τῶν ἐργατικῶν τάξεων προσκυνητῶν, ἀλλοίαν αὐτῷ ἐπέταξε νὰ τηρήσῃ πολιτείαν, δι' ἀποχωρήσεως ἀπὸ τοῦ ναοῦ· ὁ καρδινάλιος, ἀνακοινώσας τὴν ἄνευ ἔλαθεν ἐντολὴν τῷ νομάρχῃ, ἀπεσύρθη. Ὁ βασιλεύς, ὑπνῳ ἀνηγγέλθη ἡ τοῦ κληρικοῦ τούτου ἀπέλευσις ὑπ' αὐτοῦς ἔτι τοῖς κανονισθλισμοῖς δι' ὧν τὰ πολεμικὰ τὸν ἀγερόνα τῆς χώρας ἐχαιρέτιζον, ἀπήντησεν· «Οὐ δύναται τις δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, ἤφετε αὐτὸν νὰ συλλογίζηται· τὰ πάντα διορθωθήσονται πάλιν». Καὶ ὅτε ὑπὸ τῶν Γαριβαλδίνων περιπλεκόμενος μετέθη, ὑπὸ τῆς ἐκπληκτικῆς ἀνεψηφίας τοῦ λαοῦ εἰς τὸ ἄρχαιον νορμανδικὸν βασιλικὸν ἀνάκτορον, δὲν ἐπεσκέφθη, ὡς συνήθως ἔπραττε, καὶ τὸν μητροπολιτικὸν ναόν. Οἱ ἐκεῖ μάτην τὴν Α. Μ. ἀναμένοντες ὑπέστρεψαν κατηφεῖς, οἱ δὲ τὸ θυματήριον κινοῦντες παῖδες τοῦ χοροῦ ἔκαυσαν τὰ δίκτυα ἐκ τῆς συγχύσεως, εἰς τὸ τῶν ἀναθημάτων κεφάλαιον ὀλίγα μόνον εἰσβάλλον δινάρια ἐκ πτωχῶν προερχόμενα γυναίων, ὁ λαὸς κατεβόα καὶ ὁ καρδινάλιος ἠδυνήθη νὰ ἐκθέσῃ εἰς τὸ Βατικανὸν τὰ τῆς λαμπρᾶς ἐπιτυχίας τῆς ἀποδράσεως αὐτοῦ. Ἐν Ἰταλίᾳ λοιπὸν πρακτικὰ διενεργεῖται ἐκκλησιαστικὴ πολιτική.

Ἡ ἔκθεσις, ἥτις διακρίνεται τῆς τῆς Βονωνίας, ὡς κατὰ πολλὰ μικροτέρα ἐκείνης, οὐδὲν τὸ νέον παρουσιάζει. Ἡ ἀνικανότης καὶ ἡ ἀπειρία τῆς ἁρμοδίας ἐπιτροπῆς προτιθέμενον ἐκ τῆς τηρηθείσης τάξεως. Ἡ ἔναρξις τῆς ἐκθέσεως ἐγένετο ἐνῷ οὐδὲν τῶν τμημάτων, ἐξαιρέσει τοῦ τῆς καλλιτεχνίας καὶ τοῦ τῶν ἐπίπλων, ἦν καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ διορθωμισμένον· ἐν πλείστοις τμήμασι τὰ ἐκθέματα ἔκειντο σωρηδὸν ἐν τινι τοίχῳ ἐφαίνετο παμμέγεθες μέλαν ξύλινον πλαίσιον, πλάτους πέντε μέτρων καὶ ὕψους ἑπτά, ἐπ' αὐτοῦ δὲ χάρτης μετὰ τὸν λέξεων· Τὸ κάτοπτρον ἐλλείπει, διότι κατὰ τὴν ἐκφόρτωσιν συνετρίβη. Βραδύτερον ὅμως ἐγνώσθη ὅτι τὰ πάντα διεορθωμισθήσαν. Ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ τμήματι τῆς ἐκθέσεως οὐδὲν ὑπῆρχε τὸ πέραν τοῦ ἀχαρακτηριστοῦ συνήθους. Οἱ διάσημοι καὶ οἱ πεπειραμένοι πρὸ πολλοῦ ἀπέστησαν τῶν ἐκθέσεων, ἐν δὲ δύο σπουδαῖοι ἐρμογλύφοι, ὁ Τσιτιτέλλης καὶ ὁ Τσιφαριέλλος, ἐξέθηκαν δύο ἔργα τοῦτο συνέβη ἐξ ἀγάπης αὐτῶν πρὸς τὴν ἰδίαν νῆσον, διότι ἀμφότεροι εἶναι Σικελῶται. Ὁ Τσιτιτέλλης ἐξέθηκε κολοσσαῖον σύμπλεγμα, ἀπεικονίζον «τὴν μάχην τοῦ Δογαλῆ» ἑκάστη μεμονωμένη μορφὴ εἶναι κατηρτισμένη μετὰ μεγάλης καλλιτεχνικῆς σθεναρότητος, ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ἐκεῖναι αἱ λόγχαι καὶ ὁ κατὰ τὴν Βερνίνειον σχολὴν δραματικῶς συμπαθῶν πολεμικὸς ἵππος, ἥκιστα εὐάρεστον ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν, θὰ ἐξεπλήσσετο δὲ ὁ γεναῖος συνταγματάρχης Δὲ Χριστοφόρις, ὅστις ἔνδοξον εὗρε παρὰ τῷ Δογαλῇ θάνατον, ἂν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὴν θεατρικὴν στάσιν, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ καλλιτέχνης. Ὁ ἐν τῇ μάχῃ πίπτων δὲν παίζει βεβαίως κωμῳδίαν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ «Χριστὸς» τοῦ Τσιφαριέλλου, οὐδὲν τὸ θεῖον ἐν ἑαυτῷ ἔχει, ἄτε προσομοιάζων νεαρῷ ἀνδρί, μὴ κοιμωμένῳ ἔτι, πολλῷ δ' ἧττον νεκρῷ. Κατὰ τὸν θάνατον οἱ μυῶνες κοιμῶνται, οὕτως εἰπεῖν, καὶ δὲν ἐντείνονται θολοειδῶς περὶ τὸν βραχίονα καὶ τὸ στῆθος, τῆς ἐντάσεως ἐκλιπούσης πλέον, ἂν δὲ ὁ κ. Τσιφαριέλλος δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ συμβουλευθῇ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τοὺς ἀρχαίους διδασκάλους, δύναται νὰ ἐπισκεφθῇ ἀνατομικὴν αἴθουσαν, ὅτε καὶ θὰ κατανοήσῃ τὸ σφάλμα αὐτοῦ. Ἐκ τῶν ἀποτροπαίων ἐκθεμάτων μνημονεύσωμεν κεφαλῆς, μετὰ κόμης ἀγρίως λελυμένης, βαθυτάτων ὀφθαλμῶν, ἀχμηροῦ στόματος καὶ χειρὸς διευθετούσης τὸν μύστακα καὶ δεύτερον στρατιώτου καταδεδικασμένου ἐπὶ φόνῳ, ὅστις μέλλει νὰ φονευθῇ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου ἐκ τῶν ὄπισθεν. Οὗτος κάθηται, δεδεμένος ἔχων τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἐπὶ ἀχυροπλέκτου σκίμποδος, ἔχων τὰ ὄμματα ἐστραμμένα πρὸς τὰ ὄπισθεν καὶ ἀναμένων τὴν τοῦ θανάτου βολήν· ὑπάρχει τι τὸ ἀποτροπαιότερον;

Οὐδεὶς ἀντεπροσωπεύθη ἐκ τῶν μεγάλων ζωγράφων. Ὁ Μικέτης, ὁ Πιλίζας, ὁ Μορέλλας, ὁ Νόνος Τσιώρδης οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔπεμψαν εἰκόνα, ὥστε ἀδύνατον νὰ μὴ αἰσθανθῇ τις λύπην ἐπὶ τῇ ματαίᾳ χρησιμοποιήσει τοσούτου κηροτοῦ. Ἀλλ' ἴσως θὰ ἔλεγέ τις: εὐχερὴς ἡ ἐπίρρισις ἀλλὰ δύσκολος ἡ τέχνη· ἴσως ἦσαν ταῦτα ἔργα ἀρχαίων· ἀλλ' ὀπόσα . . .

Ὁποσδήποτε δύο εἰκόνες προείχον: σκυθρωπὸν ἠβαλτῶδες τόπιον μετ' ὀλίγων καλυβῶν, τελματοδῶν πεδίων, κλπ. ἐν τῷ ὁρίζοντι ἀναβαινομένης τῆς θαλίσσης μετὰ τεθλασμένων νεφῶν καὶ κορδίου προσευχόμενον! ἐν τῷ σκοτεινῷ ναῷ γονυπετεῖ ἐμπροσθεν ἀβανοῦς εἰκόνος· τὸ ἀμυδρὸν, ὡς λυχνίας ἀσθενοῦς χρυσίζει τὴν ψαιὴν καὶ κηματόεσσαν κόμην αὐτοῦ· μόλις διακρίνεται τὸ ἀπαλὸν καὶ ὑπὸ βαθέος ψυχικοῦ πόνου συγκεκαμμένον προσώπον αὐτοῦ. Αἱ εἰκόνες ἠγοράσθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἐγράφησαν δὲ ὑπὸ κυρίας, ὀνόματι Καριολάτο· οὐδὲν ὅμως εἶχεν ἀκουσθῆ μέχρι τοῦδε περὶ ταύτης.

ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΠΙ ΤΑΔΕ ΑΣΙΑΝ

ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΕΙΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ

Οἱ κκ. Γεώργιος Πίσων καὶ Ἀλβέρτος Δεβελαΐδ, ἀναλαβόντες ἐντολὰς ἐκ μέρους τῶν γαλλικῶν ὑπουργείων τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς γεωργίας, ἐπορεύθησαν μακρότατον ταξείδιον ἀπὸ Παρισίων εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν καὶ Περσίαν. Τὰ κυριώτερα μέρη τῆς ἀφηγήσεως ἣν ὅσον μακρᾶς τόσον καὶ ἐνδιαφερούσης περιγράφεως τῶν δύο τούτων γάλλων περιηγητῶν παρατιθέμεθα ὧδε τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις:

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ ταξειδίου.

Τῇ 27 Αὐγούστου 1890.

Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ Ἀνατολή, ἡ ἱερὰ γῆ, ἐν ᾗ ἐσημειώθησαν τὰ πρῶτα βήματα τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ὁ τόπος ἐν ᾧ δέον ν' ἀναζητηθῶσιν αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ τῶν μυστηριδῶν μύθων χώρα, ἐν ᾗ ἐφανίζονται οἱ θεοί, ἐν ᾗ ὁ Ὄσιρις καὶ ὁ Βάκχος ἐπεκτείνουσι τὰς κατακτήσεις αὐτῶν, ἐν ᾗ ἀρκὰς φρουρεῖ τὸ χρυσοῦν δέρας, ἐν ᾗ ὁ Βελλεροφῶν, Ἡρακλῆς καὶ Θησεὺς καταπολεμοῦσι τὰς Ἀμαζόνας· αὗται αἱ μετ' ἀνεφέλου οὐρανοῦ χῶραι εἶναι ἐκεῖναι, ἐν αἷς γεννᾶται ἡ λατρεία τοῦ Μίθρα, ἐν αἷς ὁ Ὠρμόσδας κατὰ τοῦ Ἀριμὰν ἀγωνίζεται, ἐν αἷς βωμοὶ τῷ Βαὰλ καὶ τῷ Ταμοὺζ ἀνεγείρονται, ἐν αἷς λατρεύεται ἡ θεὰ Ἀναχὶδ καὶ μυρίαι ὅσαι ἄλλαι θεότητες. Αὐτόθι ἐπίσης, ἐπὶ τῶν βράχων, τῶν ὑπὸ τῆς τῶν κατακτητῶν ὑπερηφανείας γλυφέντων ἢ ἐπὶ τῶν κυλίνδρων καὶ πλίνθων, τῶν τὰ μεγαλουργήματα τῶν βαβυλωνίων βασιλέων περικλειόντων, εὕρηται τὸ ἴχνος τῶν μακρῶν ἐξόδων, τῶν ἀτελευτήτων μεταναστεύσεων, τῶν μεγαλουργῶν πολιτισμῶν, οἵτινες τῆς ἱστορικῆς περιόδου προηγήθησαν. Εἶτα, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐγγράφου ἱστορίας, ἧς τὸ τῶν Ὁμηριδῶν ᾆσμα ἀποτελεῖ μετὰ τῆς γενέσεως τὴν θαυμασίαν εἰσαγωγήν, καθ' ἣν στιγμὴν αἱ μυθώδεις διηγήσεις ἐξαφανίζονται βαθμηδόν, ἡ διάνοια ἀνυψοῦται, πλουτιζομένη ὑπὸ τῆς ἐργασίας, καὶ ἡ ἀνθρωπότης πιστότερον ὁσημέραι σημειοῖ τὰ χρονικὰ αὐτῆς, αὕτη πάλιν ἡ τῆς Ἀσίας χώρα εἶναι ἡ τρέμουσα ὑπὸ τὰ βήματα τῶν στρατῶν τοῦ Κύρου καὶ τῶν λεγεώνων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὑπὸ τὰ κύματα τῶν ἀραβικῶν φύλων καὶ τῶν μογγολικῶν ὁρδῶν, ὃν τρόπον μνεῖ πρὸ τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσέως, πρὸ τῶν παραβολῶν τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἄλλων θρησκευτικῶν διδαγμάτων.

Χῶραι τῶν μυθικῶν παραδόσεων, τῆς τῶν φυλῶν διασπορᾶς τῶν γεννωμένων θρησκειῶν, τῆς ὑψηλοτέρας ἐποποιΐας, χῶραι τῆς τῶν δημητριακῶν καταγωγῆς, τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, τῆς ἀμπέλου, τῶν οἰκιακῶν ζώων, κοιτὶς τοῦ πολιτισμοῦ πρὶν ἢ ἀποκοιμηθῇ ὡς ἐξηντλημένος ἐν τῷ τῶν αἰώνων κονιορτῷ — φαίνεται ὅτι πρὸ πολλοῦ ἔδει νὰ ἐπισκεφθῇ τις τοὺς ποταμούς, τὰ ὄρη καὶ τὰς κοιλάδας μάρτυρας τοσούτων γεγονότων, νὰ διερωτήσῃ τὰς ἱστορικὰς ὁδούς, τὰ ἐρείπια καὶ τὰς ἐπιγραφάς, νὰ μελετήσῃ τοὺς ἐθνικοὺς χαρακτῆρας τῶν λαῶν, τοὺς ἀποτελοῦντας λείψανα ἐξαρανισθεισῶν κυριαρχιῶν, ν' ἀποκαλύψῃ ἐν ἑνὶ λόγῳ πᾶν ὅ,τι ὑπολείπεται ἐκ τῶν ἐθνῶν, τῶν δυναστειῶν, τῶν κρατῶν, ἅτινα διεδέξαντο ἄλληλα καὶ ἅτινα ἀλληλοδιαδόχως συνανέμιξαν, κατεπάτησαν, διέσπασαν καὶ ἐπαλλήλους συνιδίωσαν τοὺς λαοὺς καὶ τὰς φυλάς. Ἐν τούτοις οὐδὲν τούτων ὑπάρχει, τὸ δὲ ἔργον τῶν περιηγητῶν καὶ τῶν σοφῶν εἶναι εἰσέτι σπουδαῖον. Εὐρὺς λευκὸς χῶρος σημειοῖ ἐπὶ τῶν καλλιτέρων χαρτῶν τὰ ἀνεξερεύνητα μέρη· ὑπάρχουσιν ἐπιγραφαί, μήποτε ἐξηγηθεῖσαι οὐδ' ἀποτυπωθεῖσαι ἔτι, ἀπειράριθμοι λόφοι, μήπω ἀνασκαφέντες, κρύπτουσιν εἰσέτι τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν, πολυάριθμοι δ' ὑπάρχουσι λαοί, ὧν ἀγνοοῦνται τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα, αἱ παραδόσεις, οἱ μῦθοι ὡς καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ αἱ ἐθνογραφικαὶ αὐτῶν σχέσεις.

Ἡ περὶ τὸ Κουρδιστὰν χώρα, εἶναι ἀξιοσημείωτος. Ἐπὶ τῶν αὐτόθι ὑψηλῶν ὀροπεδίων, τῶν τοσοῦτον πλουσίων εἰς ὀρυκτὰς ὑλας, οἱ Χαλυβες πρῶτοι, καθὰ λέγεται, ἔχυσαν τὸν ὀρειχάλκον καὶ ἐσφυρηλάτησαν τὸν σίδηρον. Ἐν τῷ χάει τῶν ἀποτόμων ὀρέων τοῦ Χεκκαρῆ, τοῦ φεβεροῦ τούτου γορδίου δεσμοῦ, ὃν ὁ Ἀλέξανδρος διέσπασε, περιμάψας αὐτόν, μεταξὺ τοῦ Ἀζουδῆ, καὶ τοῦ Ἀραράτ, ὧν ἀμφότερα παρίστανται ὡς δεξιόμενα τὴν τοῦ Νῶε κιβωτόν, κατέφυγον πρὸς τοῖς ὀρεινοῖς καὶ ἀγρίοις Κούρδοις, τὰ λείψανα τῶν ἀσσυριανῶν λαῶν, οἱ Νεσταριανοί, ὧν ὁ Μὰρ-Σιμοὺν εἶναι ὁ πολιτικὸς καὶ πνευματικὸς ἀρχηγὸς καὶ οἵτινες ἔλαβον τὸ ὄνομα τῶν Χαλδαίων, ὅτε προσηλυτίσθησαν εἰς τὸν καθολικισμόν. Δυτικώτερον ἐν Τοὺρ-Ἀβδίν, ἄλλα λείψανα, οἱ Ἰακωβῖται συνωστίζονται ἐν μικρῷ ἀριθμῷ περὶ τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σύροι. Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης τοῦ Βὰν κυρίως, ὅπου ὡμιλεῖτο ἤδη ἡ ἀρχαία χαλδαϊκὴ γλῶσσα, οὐ μακρὰν τοῦ Νιμροὺδ καὶ τοῦ Σιπάν, ἤγειρεν ὁ Ἀθραμαλὲκ τὴν πόλιν Ἀρδὶζ, ἐνῶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Σαννασὶρ κατέφευγεν εἰς Σασσύν, ἀμφότεροι φεύγοντες τὸν πατέρα αὐτῶν Σεναχερίβ, ὅστις ἤθελε νὰ θυσιάσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν θεὸν Νεβρώζ. Ἡ Σεμιραγέρδη ἤτοι τὸ Βὰν εἶναι ἡ θέσις, ἐν ᾗ ἡ μεγάλη βασίλισσα Σεμιράμ ἢ Σεμίραμις ἴδρυσε τὰ θαυμάσια θερινὰ αὐτῆς ἀνάκτορα. Αἱ ὑψηλαὶ κοιλάδες τοῦ Τίγρητος καὶ τοῦ Εὐφράτου δὲν εἶναι ἧττον περίεργοι καὶ ἧττον πλούσιοι εἰς ἀναμνήσεις· καλύπτονται δὲ ὑπὸ φρουρίων καὶ φεουδαλικῶν κτιρίων καὶ περιλαμβάνουσιν ἐκτὸς Κούρδων καὶ Ἀρμενίων πολυάριθμα ἄλλα φῦλα.

Ἀλλ' ἰδοὺ τὰ πρῶτα τμήματα τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἀνέρχονται εἰς τὰ ὀροπέδια τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκ Σμύρνης ἐξέρχονται τρεῖς γραμμαί, αἵτινες εἰσδύουσιν εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ἕρμου, Καΐστρου καὶ Μαιάνδρου· ἡ γραμμὴ Χαϊδὰρ πασσᾶ. Ἀγκύρας προεκταθήσεται μέχρι Βαγδάτης, ἐπιδιώκεται δὲ καὶ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀμισοῦ, Σεβαστείας καὶ λοιπαί. Παρασκευάζεται λοιπὸν οἰκονομικὴ ἀνατροπή, ἥτις θὰ συνεπαγάγηται βαθείας μεταβολὰς ἐν τοῖς τῶν χωρῶν τούτων ἤθεσι, ταῖς ἐμπορικαῖς σχέσεσιν κλπ.

* * *

Ἔτος παρῆλθεν ἀφότου κατηρτίσαμεν τὸ σχέδιον περιηγήσεως ἀνὰ τὰς χώρας ταύτας πρὸς διερεύνησιν αὐτῶν. Πολλάκις τὸ δρομολόγιον ἐτροποποιήθη· ἀλλ' ἤδη ἀπεφασίσαμεν πλέον ὁριστικῶς· θ' ἀποβῶμεν εἰς Τραπεζοῦντα, θὰ διατρέξωμεν τὸ Κουρδιστὰν καὶ τὰ περὶ αὐτό, τὸ πλεῖστον τῆς Περσίας καί, ἐὰν αἱ περιστάσεις φανῶσιν εὐνοϊκαί, θὰ προχωρήσωμεν περαιτέρω.

Τῇ 27/8 αὐγούστου ἀνεχωρήσαμεν ἐκ Παρισίων, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου γραμματέως καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἐπεβιβάσθημεν ἐκ Μασσαλίας τοῦ Τ ά μ έ σ ε ω ς. Οὐδὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ ταξειδίου· προσηγγίσαμεν εἰς Σύραν, Δαρδανέλλια, Κωνσταντινούπολιν, Ἀμισοῦν καὶ Κερασοῦντα καὶ εὑρέθημεν ἐπὶ τέλους ἐνώπιον τῆς Τραπεζοῦντος. Ἡ Τραπεζοῦς, ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὁρωμένη, φαιδροτάτην ἔχει τὴν ὄψιν· αἱ μετὰ ζωηρῶν χρωμάτων οἰκίαι αὐτῆς, λευκαί, κίτρινοι, κυαναί, μετὰ ἐρυθρῶν στεγῶν, κλιμακηδὸν ἐπὶ τοῦ λόφου διασπείρονται, ἐπιχρίτως ὑπὸ κήπων περικυκλούμεναι· ἐν τῷ βάθει, ἐξαφανιζομένη ἐν τῷ ὑποκυάνῳ τοῦ ὁρίζοντος χρώματι, ἀμυδρῶς χαράσσεται ἡ προσπτικὴ εἰκὼν τῶν δίκην τριζάπτου ἐκτεινομένων ὀρέων. Περὶ τὸν Τ ά μ ε σ ι ν, ἐν τῷ κόλπῳ ἠγκυροβολημένον, ἐλαφραὶ πολύκωποι λέμβοι ἀναμένουσι τοὺς ταξειδιώτας ἵνα ὁδηγήσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ξηράν. Ἐμπρός! βιαζόμεθα νὰ θέσωμεν τὸν πόδα ἐπὶ τῆς γωνίας ταύτης τῆς Ἀσίας, ὁπόθεν θ' ἀρχίσῃ τὸ ἡμέτερον ταξείδιον. Μετά τινα λεπτὰ ἀπεβιβαζόμεθα. Διερχηνεύς, εὐρωπαϊκὴν φέρων περιβολὴν καὶ τὸ ἐθνικὸν φέσιον, προσφέρει ἡμῖν παράυτα τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἡμετέρων διαβατηρίων, ἐλευθέρως εἰς τὴν πόλιν εἰσελθόντες, ἀφεκνούμεθαξεῖς τὸ γαλλικὸν προξενεῖον, ὅπου, γνωρίσαντες τὸν σκοπὸν τῆς ἡμετέρας περιηγήσεως, ἐτύχομεν τῶν ἀναγκαίων εὐκολιῶν. Εἶτα, ἀναγκαίου κριθέντος νὰ συνομιλήσωμεν μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τῶν τελωνείων, ὁ φιλοφρονέστατος ἀνώτερος οὗτος ὑπάλληλος φιλοφρονέστατα ἡμᾶς ὑποδέξατο καί, δηλώσας ὅτι εὐτυχῆ ἑαυτὸν λογίζεται φαινόμενος χρήσιμος εἰς τοὺς γάλλους περιηγητάς, ἔδωκε τὰς ἀπαιτουμένας διαταγάς, ὥστε νὰ παραχεθῶσιν ἡμῖν πᾶσαι αἱ δυναταὶ εὐκολίαι. Ἐν τούτοις αἱ ἡμέτεραι καραβίναι. Βίντσεστερ, θεωρηθεῖσαι τὸ πρῶτον ὡς πολεμικὰ ὅπλα, κατεσχέθησαν, χάρις ὅμως εἰς τὸν διοικητήν, τὸν μετὰ πολλῆς τῆς δραστηριότητος καὶ συνέσεως περὶ τῆς διοικήσεως τοῦ νομοῦ μερεμνῶντα, τὸν γενώσκοντα τὴν Γαλλίαν καὶ ὁμιλοῦντα τὴν γαλλικήν, ἀναγνωρίσαντα δὲ ὅτι ὁ σκοπὸς ἡμῶν εἰς οὐδὲν ἄλλο κατατείνει ἢ εἰς τὸ νὰ διέλθωμεν, περιηγήσεως χάριν, τὰς μέχρι Περσίας χώρας, τὰ ὅπλα ταῦτα ἐπεστράφησαν ἡμῖν μετὰ τῆς φιλόφρονος ὁηλώσεως ὅτι θὰ χορηγηθῶσιν ἡμῖν πᾶσαι αἱ δυναταὶ εὐκολίαι πρὸς περιήγησιν ἀνὰ τὸν νομὸν αὐτοῦ διὰ τῆς εἰς ἡμᾶς παροχῆς ἁρμοδίων ἐγγράφων καὶ ἀδείας πρὸς τὸ ὁπλοφορεῖν χάριν προφυλάξεως· ταυτοχρόνως ἐδόθη ἡμῖν καὶ συνοδία ἐκ χωροφυλάκων.

Λίαν ηὐχαριστημένοι ἐκ τῶν παρασχεθεισῶν ἡμῖν εὐκολιῶν, περιεδιαβάζομεν ἐλευθέρως. Ἐκεῖ βλέπομεν ἀγθοφόρους, κεκυρτωμένους καὶ φέροντας ἐπὶ τῶν νώτων αὐτῶν ὑπέρογκα βάρη· περαιτέρω ἐντυγχάνομεν συνοδίᾳ καμήλων, αἵτινες, λειποσάρκαι αἱ ταλαίπωροι, προχωροῦσι ὡσεὶ παραδομέναι εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κυρίων αὐτῶν, ἐν ἑκάστῳ βήματι κροτοῦντος τοῦ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ αὐτῶν ἀνηρτημένου κωδωνίσκου. Οἱ πόδες αὐτῶν, ὑπερβεβκρυμένοι ὑπὸ τοῦ φορτίου συνθλίβονται ἐπὶ τοῦ δδάφους, ἀλλὰ τὸ βάδισμα αὐτῶν δὲν μεταβάλλεται· ἡσύχως ἀκολουθοῦσι τῷ καμηληλάτῃ, ὅστις προπορεύεται, κρατῶν βακτηρίαν.

Τῇ ἑσπέρᾳ περὶ τὴν δην ὥραν πληροῦνται τὰ καφενεῖα ἐὰν βεβαίως δύναται νὰ ὀνομασθῶσιν οὕτω τὰ σπάνια καὶ ἥκιστα εὐπρόσωπα καταστήματα ἐν οἷς οἱ ἐπισκέπται λαμβάνουσι καφέ, τεῖον, τὴν ἐκ παραδόσεως μαστίχην καὶ τινας λεμονάδας . . . Ἐν τῷ ξενοδοχείῳ τῆς Ἰταλίας, τῷ μόνῳ ἀληθῶς, εἰπεῖν, ξενοδοχείῳ ἐν Τραπεζοῦντι, ὀλίγιστοι ὑπάρχουσι ξένοι. Ἀρμένιοί τινες ὅμως τῆς πόλεως γεωματίζουσιν αὐτόθι. Ἤδη προσελάθομεν νεκρὸν ἀρμένιον, ἐν εἴδει διερμηνέως, οὗτος δὲ μετὰ τοῦ ἡμετέρου ζωγραμματέως φροντίζει περὶ τῶν διὰ τὸ ἡμέτερον ταξείδιον ἐφοδίων. Πρὸς τούτοις ἐπρομηθεύθημεν ἵππους διά τε ἡμᾶς καὶ διὰ τὰς ἡμετέρους ἀποσκευάς· δύο ἡμιονηλάται θὰ ἐφρόντιζον περὶ αὐτῶν. Ἤδη, τῶν πάντων παρασκευασθέντων, ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ δοκιμάσωμεν τοὺς ἡμετέρους ἵππους, οἵτινες φαίνονται ἡμῖν ὡς ἥκιστα ἱκανοὶ ν' ἀντίσχωσιν εἰς μακρὸν κάματον. Ἐκδρομὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρθόδοξον μονήν, τὴν ἐπὶ ὀροπεδίου τοῦ Κολάτ-δάγ κειμένην, ὄρους δεσπόζοντος τῆς Τραπεζοῦντος, θὰ παράσχῃ ἡμῖν ἰδέαν περὶ τῆς τῶν ποδῶν αὐτῶν εὐσταθείας τοὐλάχιστον, καθόσον ἄλλως ἡ εἰς τὴν ἐν λόγῳ μονὴν ἀγουσὰ ἀκολουθεῖ κατωφερεστάτην κλιτύν, κρημνώδη καὶ πλήρη χαλίκων. Οὐδεὶς ὅμως τῶν ἵππων τούτων προσέκοψε ἐφ' ᾧ καὶ ἐλπίζομεν ὅτι, περιποιούμενοι αὐτούς, θὰ φθάσωμεν μέχρις Ἐρζερούμης, ὅπου συγκροτεῖται σπουδαία ἀγορὰ ἵππων. Ἡ μονὴ αὕτη, κατοικουμένη ὑπὸ ἱερέως καὶ ἑνίων καλογραιῶν, κεῖται ἐν τοῖς ἐρειπίοις ἀρχαίου φρουρίου, καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας τοῦ Σουμελᾶ. Ἐν αὐτῇ καθορᾶται ἀρχαῖον, παρεκκλήσιον, ἀφιερωμένον εἰς τὴν Παναγίαν, λελαξευμένον ἐν τῷ βράχῳ. Ἐκ τοῦ πεδίου, ἐφ' οὗ ἀνήλθομεν· ἡ θέα εἶναι μεγαλοπρεπής: πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν ἡ Τραπεζοῦς, εἶτα ἡ θάλασσα, ἡ ἐπιφάνεια τῆς ὁποίας μόλις σχηματίζει γραμμάς τινας ἐκ τῆς ἐλαφρᾶς πνοῆς τοῦ ζεφύρου καὶ ἥτις συγχέει τὸ κυανόχρουν αὐτῆς μετὰ τοῦ ἀπείρου τοῦ οὐρανοῦ· δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἡ τριχαπτοειδὴς ὄψις τῶν ὀρέων καὶ ἐπὶ τῶν κλιτύων, ἐν μέσῳ φυτειῶν καπνοῦ καὶ ἀραβοσίτου, γυναῖκες, ἐνασχολούμεναι εἰς τὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς καὶ ὧν ἡ ζωηρὰ φέρουσα χρώματα περιβολὴ φαίνεται κοσμοῦσα τοὺς ἀγρούς. Μετὰ μικρὸν κατερχόμεθα ἵνα εἰς ἀπόστατίν τινα ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπισκεφθῶμεν τὸ περίπυστον τέμενος τῆς Ἁγ. Σοφίας, κείμενον παρὰ τὴν θάλασσαν. Τὸ κείριον τοῦτο πολλῶν αἰώνων βίον ἀριθμοῦν, ἔχει δύο εἰσόδους, ἐν ἑκάστῃ τῶν ὁποίων ὑπάρχει πύλη, ὑποστηριζομένη ὑπὸ δύο στηλῶν λευκοῦ μαρμάρου, ὕψους τεσσάρων περίπου μέτρων καὶ φερόντων κιονόκρανα, ὧν τὸ ἓν μόνον εἶχεν ἀποφεύγει τὴν ἤδη, τῇ προσῆλθε τῆς αὔριον ἅμα τῇ ἀνατολῇ, ἀπεργόμενοι τῆς Τραπεζοῦντος, θὰ διευθυνθῶμεν εἰς Ἐρζερούμην.

Ἐκ Τραπεζοῦντος εἰς Ἐρζερούμην.

Κατὰ τὸ ὀκταήμερον, ὅπερ διῆλθομεν ἐν Τραπεζοῦντι, ἠδυνήθημεν, οὐχὶ ἀκόπως, νὰ συμπληρώσωμεν τὰς διὰ τὸ ταξείδιον παρασκευὰς ἡμῶν. Ἑκτὸς τοῦ ἡμετέρου γαλλικοῦ διαβατηρίου ἐλάβομεν καὶ τ ε ζ κ ε ρ έ ν, ἤτοι ἄδειαν πρὸς περιήγησιν ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τοῦ κράτους, ἄδειαν ἵνα φέρωμεν τὰς καραβίνας ἡμῶν Βίντσεστερ καὶ Μαρτίνη ὡς καὶ β ο υ γ ι ο υ ρ ο υ λ τ ο ῦ ἤτοι ἰδιαιτέραν σύστασιν τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Τραπεζοῦντος, δι' ἧς δυνάμεθα νὰ ζητήσωμέν που ἀστινομικὴν βοήθειαν. Οὗτοι ἐξετελέσαμεν πλέον ἢ ὅ,τι οἱ κανόνες καὶ αἱ διατάξεις τοῦ τόπου ὑπαγορεύουσιν.

Ἡ 16/28 αὐγούστου ἦν ἡ ἡμέρα τῆς ἡμετέρας ἀναχωρήσεως. Ἐπὶ τριῶν ἵππων ἐφορτώσαμεν τὴν ἡμετέραν σκηνήν, τὰς ἡμετέρας κλίνας κατὰ τὴν κατασκήνωσιν καὶ κιβώτιον περιλαμβάνον τὰ ἡμέτερα γεωμετρικὰ καὶ ἄλλα ὄργανα, τὰς φωτογραφικὰς συσκευάς, τὰ βιβλία ἡμῶν κλπ., κιβωτίδιον ἀντικειμένων διὰ δῶρα, προμηθείας τινὰς κλπ. Ἐκ Τραπεζοῦντος εἰς Ἐρζερούμην ἡ ἀπόστασις εἶναι 64 ὡρῶν, ἤτοι ἀπὸ 310 μέχρι 330 χιλιομ., κοῦσσον ὀλδεὶς γινώσκει ἐπακριβῶς. Τὸ ταχυδρομεῖον, ὅπερ νυχθημερὸν λειτουργεῖ, ἀπαιτεῖ τρεῖς συχνάκις δὲ τέσσαρας ἡμέρας διὰ τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων μερῶν ἀπόστασιν· τὸν χειμῶνα ὅμως, ὅτε οἱ λόφοι εἶναι κεκαλυμμένοι ὑπὸ τῆς χιόνος ἡ βραδύτης εἶναι μείζων. Κατὰ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἔξοδον, ἐπιθεωρηθέντων τῶν ἡμετέρων διαβατηρίων, εἰσήλθομεν εἰς τὴν στενὴν κοιλάδα τοῦ Μασκὰ-δερέ, ποταμίου χυνομένου εἰς τὸν Εὔξεινον, ἐγγύτατα τῆς Τραπεζοῦντος· ἡ ὁδὸς εἶναι σχετικῶς καλή, καίπερ πολλὰ πολλαχοῦ ἐγκλείουσα χάσματα καὶ χαράδρας. Ἐν Ματαρατζίφ, τὸ ὕψος τοῦ ὁποίου ἀνέρχεται εἰς 217 μέτρα, οἱ ἵπποι εἰσήχθησαν εἰς χάνιόν τι, ποταπὸν οἰκοδόμημα περιλαμβάνον σταύλους ἱκανῶς εὐρεῖς ἐν γένει καὶ τινα τμήματα, βρίθοντα σκωλήκων, ἐν οἷς καταλύουσι τὰ τῶν συνοδιῶν μέλη καὶ οἱ ταξειδιῶται· ἡμεῖς ἐστήσαμεν τὴν ἡμετέραν σκηνὴν ἐν τῇ ὄχθῃ χειμάρρου.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἠγέρθημεν τὴν ἕην ὥραν. Μετὰ μίαν ὥραν προεγευματίσαμεν, ἐπτύξαμεν τὰς ἡμετέρας κλίνας, ἐτυλίξαμεν τὴν σκηνὴν καὶ ἐθέσαμεν τὰ ἐφίππια ἐπὶ τῶν ἵππων. Κατὰ τὴν πρωΐνην ἔτι ταύτην ὥραν συνηντήσαμεν μακρὰς συνοδίας καμήλων, αἵτινες ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν νύκτα μόνον βαδίζουσαι, βόσκουσιν ἢ ἀναπαύονται τὴν ἡμέραν. Αἱ κάμηλοι αὗται, μακρὰς ἕρουσαι τὰς τρίχας, ἀντέχουσιν εἰς ψύχος 35 βαθμῶν καὶ φέρουσιν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας αὐτῶν ἢ τοῦ ἀνάστήματος 200 μέχρι 400 χιλιογράμμων. Αἱ παρεχόμεναι ἡμῖν συνοδίαι προέρχονται ἐκ Περσίας καὶ μεταβαίνουσιν ἐκ Ταυρίδος εἰς Τραπεζοῦντα δι' Ἐρζερούμης. Διὰ τὴν Τουρκίαν αὗται συνεπάγονται πρόσοδον ὑπερδιακοσίων χιλιάδων λιρῶν. Πῶς τούταις συνηντήσαμεν πολλὰς συνοδίας ἵππων καὶ ἡμιόνων, οἱ κωδωνίσκοι τῶν ὁποίων ἀντηχοῦσιν ἐν τῇ γραφικῇ κοιλάδι. Μετὰ τὸ Δζεβιζλίκ ὁ χείμαρρος χωρεῖ ἐν στενωτέρᾳ κοίτῃ, ἡ δὲ ὁδὸς εἶναι ἀνεφγμένη ἐπὶ τῆς ἀποκρήμνου πλευρᾶς τῶν ὀρέων. Διαβάντες τὸ Χαμσῆ-κιοὶ κατεσκηνώσαμεν μετὰ δύο ὥρας καὶ ἡμίσειαν ἐν τῷ ὑπαίθρῳ εἰς ὕψος 1200 μέτρων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐν τῇ ζοφώδει κοιλάδι, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἥλιος ἐξηφανίσθη ὄπισθεν τῶν κορυφῶν, τὰ νέφη, σταθμιζόμενα βραδέως, ἐξετείνοντο ἐπὶ γιγαντιαίας κλίνης καὶ ἐκοιμῶντο. Ἐμέλλομεν ν' ἀνέλθωμεν εἰσέτι μέχρι τοῦ λαιμοῦ ἢ στενωποῦ τῆς Ζιγάνας, ἧς τὸ ὄνομα ὑπομιμνήσκει ὡς λέγεται τὸ τῶν Ταιγγάνων καὶ ἥτις ἔχει ὕψος 2000 μέτρ. Ἡ ὁδὸς ἀνέρχεται ὀφιοειδῶς ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν δεδασωμένων λόφων, οὕτινα διαλαλοῦσιν πολυάριθμοι ρύακες. Εἶτα τὰ δένδρα ἐξαφανίζονται· ἡ φαιὰ καὶ ἡ ἀρκὰ γλόη κόπτεται ὑπὸ τῶν ὀδόντων προβάτων, μεγάλην ἐχόντων τὴν ὀυρὰν, ἅτινά εἰσι διεσπαρμένα ἐπὶ τῶν διαφόρων τοῦ ὄρους ἀτραπῶν· ἐπὶ τέλους ἐφθάσαμεν εἰς τὴν στενωπὸν Ζιγάνα. Ἐκ τοῦ σημείου τούτου πρὸς βορρᾶν μὲν φαίνεται ἡ Τραπεζοῦς, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ νέφη, πρὸς νότον καθορᾶται ἐν οὐρανῷ ὑμοειδῶς κυανῷ σειρὰ μεγαλοπρεπῶν ὀρέων. Ἵνα καταβῶμεν, ἀφέντες τὴν ὁδὸν πρὸς δεξιάν, ἐπηθήσαμεν κάτω καὶ κατεκυλίσθημεν εἰς τὴν γαλικοδεστέραν χαράδραν· οἱ ἵπποι, ἀνδρεῖα ζῶα, ἠκολούθησαν ἡμᾶς, χωρὶς ποσῶς νὰ προσκόψωσιν· εἶτα ἐκ νέου συνηντήσαμεν τὴν ὁδὸν κερδίσαντες διὰ τοῦ μέσου τούτου ἡμίσειαν ὅλην ὥραν. Ἀλλ' ἡ χαράδρα ἐκείνη ἔχει τὰ θύματα αὐτῆς: σκελετοὺς ἵππων καὶ καμήλων, οὓς οἱ κόρακες φιλοσοφικῶς διαλύουσι. Οἱ σκελετοὶ οὗτοι εἶναι σκελετοὶ ζώων, ἅτινα χιονοστρόβιλός τις εἶχεν ἐξ ἀπροόπτου καταλάβει κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος. Ἡ φύσις δὲν θέλει ἐπὶ τῆς νοτίου κλιτύος τῆς Ζιγάνας· οὐδὲν ἄλλο βλέπει τις εἰ μὴ λόφους ἀγόνους καὶ φαλακρούς. Οὗτος ἡ ὄψις τῆς χώρας μεταβάλλεται ἀποτόμως· δὲν ἀπαντᾷ τις πλέον δένδρον, ὁ ἀὴρ καθίσταται ξηρὸς καὶ τὰ ζῶα σπάνια. Τοὐναντίον, ἀφθονώτατά εἰσι τὰ μεταλλεύματα· ὁ χαλκὸς ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, τὰς βάσεις τῆς περὶ τὸ Κουρδιστὰν χώρας, πλούσια δὲ μεταλλεῖα, ἀναμένουσι τὸν πρῶτον κτύπον τῆς σκαπάνης. Ἐν Ζιγάνᾳ εὕρομεν τὰς μᾶλλον ἀνυποφόρους μυίας τοῦ κόσμου. Μετ' εὐχαριστήσεως ἐκ τοῦ χωρίου Ζιγάνας ἀπελθόντες εἰσήλθομεν εἰς σκυθρωπὴν κοιλάδα, ὅπου ῥέει ἀληθὴς ποταμὸς ἕλιος, ὁ Χαρσέτ, χυνόμενος εἰς τὸν Εὔξεινον, ἀρδεύων τὰ Ἄρδασσα, σπουδαῖαν ἀγοράν, κειμένην μεταξὺ δύο βράχων, ὧν ὁ εἷς φέρει πύργον ἐν ἐρειπίοις· Ἐκεῖ ἐξηντήθησαν πάλιν τὰ διαβατήρια ἡμῶν, ἡ δὲ ὄψις τοῦ παρ' ἡμῖν β ο υ γ ι ο υ ρ ο υ λ τ ί ο υ μεγάλως διηκόλυνε τὸ ἔργον ἡμῶν. Μετὰ μικρὸν ἠκούσαμεν ὄπισθεν ἡμῶν κρότον τριπλοῦ καὶ ἦχον κωδωνίσκων· ἦτο τὸ ταχυδρομεῖον τῆς Ἐρζερούμης. Ὁ ταχυδρόμος, συνοδευόμενος ὑπὸ χωροφυλάκων, ὠθεῖ ἔμπροσθεν αὐτοῦ τοὺς ἵππους, οἵτινες φέρουσι σάκκους πλήρεις ἐπιστολῶν· καθ' ἕκαστον ἐξάωρον γίνεται σταθμός. Ἡ ἀπὸ Τραπεζοῦντος εἰς Ἐρζερούμην ὑπηρεσία γίνεται ἀρκούντως καλῶς· αἱ ἐπιστολαὶ φθάνουσι ταυτικῶς σχεδὸν εἰς τοὺς δικαιούχους. Ἐν Καράβζ ὑπάρχει οἰκία, ὅπου εὕρομεν ὀλίγον ὕδωρ, ἥκιστα ἄλλως καθαρὸν καὶ τινα μῆλα, μακρόθεν προερχόμενα. Ἡ θερμότης εἶναι ὑπερβολική· τὸ θερμόμετρον σημειοῖ ἐν σκιᾷ 39°. Αὕτη εἶναι πάντως ἡ ἀγριωτέρα χώρα τῆς γῆς· παντοῦ οὐδὲν ἄλλο παρατηρεῖται εἰμὴ πετανώδεις βράχοι, οἵτινες ὑπὸ τὸν ἥλιον ἄπειρα ἐκπέμπουσι χρώματα. Ἐπὶ τέλους ἀφικόμεθα εἰς τὸ χωρίον «πέντε Ἐκκλησίαι»· ἀλλ' αἱ πέντε ἐκκλησίαι τοῦ χωρίου τούτου εἰσὶν ἁπλοῦς μῦθος. Ἐστήσαμεν τὴν σκηνὴν ἡμῶν ὑπὸ τὴν στέγην οἴκου. Συνεπείᾳ τῆς δριμύτητος τοῦ χειμῶνος αἱ στέγαι καλύπτονται ὑπὸ πεπιεσμένου χώματος, ὕψους ἑνὸς μέτρου, οἱ δὲ τοῖχοι εἶναι διατετρημένοι διὰ μικροτάτων ὀπῶν· ἐκτὸς τούτου ἐν τῷ ἐσωτερικῷ εἰρίσκεται χῶρος ἐκ σανίδων, ἐρμητικῶς κεκλεισμένος, ἐν τῷ ὁποίῳ καταλλίνεται κατὰ τὸν χειμῶνα ἡ οἰκογένεια. Ἐλλείψει ξύλων τε καὶ ξυλανθράκων οἱ κατοικοι θερμαίνονται διά τινος εἴδους κόπρου τῶν ζώων ἐξηραμένης ἐν τῷ ἡλίῳ. Αἱ γυναῖκες κυρίως ἐνασχολοῦνται εἰς περισυλλογὴν καὶ εἰς ἁρμοδίαν διαρρύθμισιν τῆς πρὸς θέρμασιν ταύτης ὕλης, ἐξ ἧς τοσαύτη γίνεται διὰ τὸν χειμῶνα προμήθεια, ὥστε παντοῦ καθορῶνται φαιαὶ πυραμίδες ἐξ αὐτῆς.

Ἐκ τοῦ χωρίου Πέντε Ἐκκλησίαι μετέβημεν εἰς Δαλδαμπᾶν, πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς κωμοπόλεως Γκιουμους-χανέ, κειμένης εἰς ὕψος 300 μέτρων ἀπὸ τῆς ὁδοῦ. Παρήλθομεν δενδροφύτους θέσεις, ἐκτεινομένας ἐπὶ 10 ὅλα χιλιόμετρα καὶ παραγούσας περιπύστους ὀπώρας· ὁ ποταμός, ὑπερεχειλίσας, διέχυσε τὴν γονιμοποιὸν αὐτοῦ ἰλὺν ἐπὶ τῶν τμημάτων τούτων· τοῦτο δὲ εἶναι λίαν εὐχάριστον, διότι ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ κόπρος χρησιμοποιεῖται πρὸς θέρμανσιν. Προεγευματίσαμεν ἐν Γκιουμους-χανέ, ὅπου ἐδόθησαν ἡμῖν γαλέαι ἐκ σίτου, τοῦ μόνου ἄρτου ὑπερ ἐμέλλομεν νὰ χρησιμοποιῶμεν τοῦ λοιποῦ. Ἡ ἀφιξις ἡμῶν μέγαν

ἐνεπείγηε κρότων: πολλοὶ ἔσπευσαν νὰ προσφέρωσιν ἡμῖν πρὸς ἀγορὰν πολλὰ ἀρχαῖα νομίσματα, ἐν οἷς εὕρομεν καὶ ἓν κ ρ ό ὑ τ ζ ε ρ καὶ μετάλλιον Πέου τοῦ Θ'. Οἱ κάτοικοι τοῦ Γκιουμους-χανέ, περὶ τὰ 5000, ἀποτελοῦνται ἐξ Ἑλλήνων, Ὀθωμανῶν καὶ Ἀρμενίων. Οἱ Ἕλληνες ἐργάζονται πάντες ηχεδὸν ἐν τοῖς ἀργυροωρυχείοις, ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ὁποίων πάντοτε διενεργήθη.

Ἐν Σύρδρ εὑρέθημεν ἐν ὀθωμανικῷ χωρίῳ, κατοικουμένῳ ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ὀθωμανῶν. Ἐκεῖθεν μετέβημεν εἰς Κεσσῆ-Καλὲ (φρούριον αἰγῶν)· τὸ χωρίον τοῦτο ὀφείλει τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς ἀρχαῖον φρούριον ἱρεπιωμένον, γενομενατικῆς πιθανῶς καταγωγῆς, κείμενον ἐπὶ βράχου, δεσπόζοντος τῆς ὁδοῦ ἐξ ὕψους 230 μέτρων καὶ θεμελιωμένου ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ὡς κατοικούμενου ὑπὸ πονηρῶν πνευμάτων. Λίαν ἐνοριὴς τὴν ἐπιοῦσαν ἠρξάμεθα τῆς ἀνόδου. Χωρικός, γενναιότερος τῶν ἄλλων, συνκατεσθὴς ἕνα χρησιμεύσας ἡμῖν ὡς ὁδηγός. Νέφος περιστερῶν ἵπατο πέριξ τοῦ ἀρχαίου φρουρίου. Ἰδοὺ ἀγικόμεθα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βράχου· ἐδός, λελαξευμένη ἐν τῷ βράχῳ, ἄγει εἰς τὴν κορυφήν. Εἰσελθόντες δὲ· ἀνοίγματος, τῆς ἀρχαίας πιθανῶς πόλης, εἰσεδύσαμεν εἰς τὸ φρούριον. Μεγάλα τμήματα τοῦ τείχους, εὑρεῖς ὑπόγειοι χῶροι, τετράγωνος πύργος καὶ μέγα φρέαρ λελαξευμένον ἐν τῷ βράχῳ ὑφίστανται εἰσέτι. Ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ βράχου παρατηροῦνται ἴχνη τειχῶν. Ἅτινα ἀπέτελουν ἀναψιβόλως τμήματα περιτειχισμένου χώρου. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι πηγὴ ἀναβλύζει ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ βράχου τούτου. Καθὰ ὁ μεθ' ἡμῶν χωρικὸς εἶπεν ἡμῖν εἶχον ἀνακαλυφθῆ ἐκεῖ ἀργιλλώδεις πλάκες μετ' ἐπιγραφῶν, γειρόγραφα ἐν μεμβράνῃ καὶ ἐν τῷ τείχει τοῦ τετραγώνου πύργου δοχεῖα πλήρη χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Κάτωθεν τοῦ φρουρίου ὑπάρχει σπήλαιον, ὅπερ ἐπεσκέψημεν· ἡ ἡμέτερος ὁμως ὁδηγός, ἰσοδήποτε γενναῖος κἂν ἦτο, ἀφῆκεν ἡμᾶς νὰ εἰσέλθωμεν μόνοι εἰς φίδυο. Ἡ αὐτόθι εἴσοδος εἶναι ἱκανῶς δυσχερής· συρόμενοι ἐπὶ τῶν χειρῶν ἡμῶν εἰσεδύσαμεν εἰς τὸ βάθος χωρὶς ὅμως ν' ἀνακαλύψωμε" ἄνοιγμά τι συγκοινωνοῦν μετὰ τοῦ φρουρίου. Ἀπὸ τοῦ Κεσσῆ-καλὲ εἰς Καβρὰκ οὐδὲν τὸ ἐνδιαφέρον ὑπάρχει: διέλθομεν τὸ Βαβούλκ, ὅπερ διαχωρίζει τὰ ὕδατα τοῦ Χαρσὶτ καὶ τοῦ Τσορούκ καὶ οὗτινος τὸ ὕψος ἀνέρχεται εἰς 1900 μέτρα περίπου.

ἡ σεπτεμβρίου.—Ἦν ἡ ὀγδόη ἡμέρα ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἡμῶν, ὅτε εἰσήλθομεν εἰς τὴν γυμνὴν κοιλάδα τοῦ Τσορούκ, ὅστις γύνεται εἰς τὸν Εὔξεινον, παρὰ τὸ Βατούμ. Ἐν Ὀτλούκ ἀρχεται τὸ δροπίδιον τοῦ Μπαΐμπουρτ (ὕψος 1600 μέτρων), ὁ σῖτος τοῦ ὁποίου τροφοδοτεῖ δεκάδα περίπου ἀρμενικῶν χωρίων. Σταθμεύσαντες ἐπὶ μικροῦ ἐν Βαρζαχὰν ἐφοτογραφήσαμεν τὰ λείψανα τριῶν ἀρμενικῶν ναῶν, οἵτινες χρονολογοῦνται, καθὰ λέγεται, ἀπὸ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος (779) καὶ ἡ ἀρχιτεκτονική τῶν ὁποίων εἶναι λίαν χαρακτηριστική. Οἱ λίθοι χάρις εἰς τὴν ξηρότητα τοῦ ἀέρος διατηροῦνται κάλλιστα. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος, οἱ ναοὶ οὗτοι ἦσαν εἰσέτι ἀνέπαφοι· κατεστρέφησαν δὶ τῷ 1829. Ἡ ἡμετέρα ἄφιξις ἠγγέλθη. Ἰδοὺ τέλος τὸ Μπαΐμπουρτ μετὰ τῶν ἐν εἴδει ὀστράκου χελώνης λόφων αὐτοῦ, τῶν φαιῶν αὐτοῦ οἰκιῶν καὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ἀκροπόλεως, ἅτινα ἀναφαίνονται ὑπὸ τὸν κυανοῦν οὐρανόν. Τὸ Μπαΐμπούρτ, ὕψους 1550 μέτρων, εἶναι πόλις 10,000 κατοίκων, συνεσφιγμένη ἐντὸς δύο λόφων μετ' ἀγορᾶς ἱκανῶς σπουδαίας καὶ ἑτέρας μεγάλης τοιαύτης, συγκροτουμένης τὸν μάιον καὶ σεπτέμβριον. Αἱ οἰκίαι μονώροφοι σχεδὸν πᾶσαι, εἰσὶ κακῶς ἐκτισμέναι καὶ ἕνεκα τοῦ μεγάλου ψύχους τοῦ χειμῶνος ἔχουσι μικρότατα παράθυρα. Ὁ Τσορούκ, ῥέων ἐκ τοῦ νότου πρὸς βορρᾶν, διαχωρίζει τὴν πόλιν εἰς δύο τμήματα, συνδεόμενα μετ' ἀλλήλων διὰ τεσσάρων ἢ πέντε μικρῶν γεφυρῶν. Ὁ πρὸς ἀνατολὰς λόφος ὀχυροῦται ὑπὸ εὐρείας ἀκροπόλεως ἐν ἐρειπίοις μετὰ προχώματος καὶ χαρακωμάτων, κατερχομένων μέχρι τοῦ ἡμίσεος ὕψους τοῦ λόφου.

Ἐκ Μπαΐμπούρτ εἰς Κὸπ-χὰν (1900 μέτρα) ἐλάχιστα ὑπάρχουσι τὰ δυνάμενα νὰ σημειωθῶσι. Τὸ πρῶτον ἤδη παρετηρήσαμεν κατασκηνώσεις τινὰς Κούρδων μετὰ τῶν μελαινῶν αὐτῶν σκηνῶν καὶ τῶν κτηνῶν αὐτῶν, βοσκόντων ἐν τοῖς πέριξ. Μετὰ τὸ χάνιον τοῦ Μουσεθερέγ, ἠρξάμεθα τῆς εἰς τὸ Κὸπ ἀναβάσεως καὶ εἰσήλθομεν εἰς λαιμὸν γῆς, σχηματισθέντα ὑπὸ βράχων παραδόξως μετακινηθέντων. Ἐν Κὸπ-χὰν εὕρομεν πολλὰς περιστερὰς, ὧν ἑνίας ἐφονεύσαμεν, ἵνα προσθέσωμεν εἰς τὸ ἐδεσματολόγιον τοῦ ἡμετέρου γεύματος. Σταθμὸς χωροφυλάκων ἐξασφαλίζει τὴν ὁδόν.

Τῇ 8 σεπτεμβρίου ἐξηκολουθοῦμεν τὴν τοῦ Κὸπ ἀνάβασιν. Κάτωθεν ἡμῶν γύπες ἵπτανται ἐναέριοι μεγαλοπρεπῶς, ἐξαπλοῦντες τὰς πτέρυγας αὐτῶν. Ῥυάκιά τινα, προδιδόμενα ὑπὸ ὀλίγης χλόης, διασχίζουσι τὸ ὄρος. Συνηντήσαμεν συνοδίαν βοῶν. Ὑπεράνω τοῦ Κὸπ (2450 μέτρ.) τὸ ὄνομα καθορᾷ θέλασσαν ὅλην λόφων, προσομοιαζόντων πρὸς κύματα πεπηγότα καὶ κεκαλυμμένα ὑπὸ ἀπείρου βελούδου παραλλάσσοντος χρώματος. Κάτω κεῖται ἡ ὑπερκειμένη κοιλὰς τοῦ Καρὰ-σοῦ (δυτικοῦ Εὐφράτου) μετὰ λεπτῆς πρασίνης ταινίας ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ. Κατελθόντες τάχιστα τοῦ Κὸπ, ἔστημεν μικρὸν ἐν Περναγκαμπὰν καὶ ἀπήλθομεν ἐκεῖθεν πρὸς Θήραν ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ Καρὰ-σοῦ. Καὶ πράγματι παρελθόντες τὸ Ἀτσκαλὲ ἐφονεύσαμεν, ἐν τῇ ἀπὸ 6 μέχρις 800 μέτρων εἰρείᾳ ταύτῃ κοιλάδι, ἐν ᾗ ὁ ποταμὸς πολλὰς ποιεῖται στροφὰς καὶ πολλὰς διαγράφει κοίτας, πολλὰ πτηνά: νήσσας, πελαργούς, γύπας, κτλ. Εἶτα ἡ κοιλὰς καθίσταται στενωτέρα καὶ περὶ τὴν βάσιν βράχου ἐμφανίζεται τὸ χωρίον Δζαγδαρίτζ. Ἡ ὁδὸς, προχωροῦσα εἶτα ἐπὶ ὀροπεδίου πακείου καὶ καλῶς καλλιεργημένου, στρέφεται εἰς τὸ Δζινὶς χάν, καταστραφὲν ὑπὸ τῶν Ῥώσων. Ἐπὶ τέλους ἀφικόμεθα εἰς Γενὶ-χάν, (1900 μέτρ.).

Τελευταῖος σταθμὸς πρὸς τὴν Ἐρζερούμην. Κατ' ἀρχὰς ἀναφαίνεται ἡ Ἴλιτζά, (ὑπογλίαρον ὕδωρ), ὅπου ἐμείναμεν ἕνα γεματίσομεν· ἡ Ἴλιτζὰ κέκτηται τρεῖς μεταλλικὰς πηγὰς καὶ τρία λουτρά, ἐν δὲ τοῖς πέριξ ἀνθρακωρυχεῖον, μὴ παραγωρηθὲν εἰς ἐκμετάλλευσιν, θεωρούμενον ὅμως ὡς σπουδαιότατον· ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτοῦ θὰ ἀπέβαινε λίαν προσοδοφόρος καὶ θὰ παρεῖχε πρὸς τούτοις μεγάλας ὑπηρεσίας· διότι ἡ χειμὼν εἶναι μακρὸς καὶ δριμὺς ἐν Ἐρζερούμη, τὰ δὲ ξύλα πωλοῦνται ἐν ὑπερόγκῳ τιμῇ. Ἐν Ἴλιτζά, λοχαγὸς χωροφυλακῆς ἐξ Ἐρζερούμης ἐλθὼν κατὰ διαταγὴν τοῦ διοικητοῦ, ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἡμετέρας συνοδίας. Ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ ὑψηλῷ πεδίῳ τῆς Ἐρζερούμης, περιβαλλομένῳ ὑπὸ κύκλου ὀρέων δὲν βλέπει τις οὔτε ἓν δένδρον. Ἡ θερμότης καὶ ὁ κονιορτὸς εἶναι λίαν δυσάρεστα. Ἐν ἀποστάσει πρὸς τὰ ΝΔ διακρίνεται ἡ πόλις, ἥτις κεῖται ἐπί τινων ὑψωμάτων ἐν τοῖς πρόσοιν ὑψηλῶν ὀρέων ὡς καὶ τὰ ὀχυρώματα αὐτῆς, ἅτινα ἐπεκτείνονται εἰς μῆκος δεξιά τε καὶ ἀριστερᾷ. Μεταρσίας καί τινα δένδρα παρέχουσι ποιάν τινα ζωὴν εἰς τὴν μελαγχολικὴν ταύτην θέσιν. Ἀφοῦ ἀνεμείναμεν τὰς ἡμετέρας ἀποσκευάς, διήλθομεν τὰς τρεῖς περιοχὰς τῆς πόλεως. Ὁ μεθ' ἡμῶν χωροφύλαξ ὡδήγησε τότε ἡμᾶς εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὸ τελωνεῖον, μεθ' ὃ ἐπισκέφθημεν καὶ τὸ γαλλικὸν προξενεῖον. Ἐν Ἐρζερούμῃ ἠναγκάσθημεν νὰ παραμείνωμεν ἐπὶ τρεῖς ὅλας ἑβδομάδας. (Ἀκολουθεῖ).

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΜΗΤΗΡ.

ΔΙΗΓΗΜΑ.

(Συνέχεια ἴδε προηγούμενον ἀριθμόν).

Ἀνεμνήσθη τότε μυρίων σκηνῶν τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας, ὅτε ὁ ὑπερήφανος, βίαιος καὶ ἐπίμονος συνάμα ἐκεῖνος χαρακτὴρ, εἶχε προξενήσει αὐτῷ ἀναριθμήτους λύπας. Καὶ ὅμως πόσον τὴν ἠγάπα τὴν τρομερὰν ἐκείνην μητέρα, τὴν δεσποτικήν, τὴν ἀδίκων ἐνίοτε, ἀλλὰ συνάμα εὐγενῆ, γενναιόφρονα, ἀφοσιωμένην, μεγαλόφρονα καὶ πάντοτε ἑτοίμως ἔχουσαν ὅπως πράξῃ πᾶν ὅ,τι μέγα.

— Νὰ σᾶς εἰπῶ, μῆτέρ μου, εἶπεν ἐκεῖνος διὰ τῆς θωπευτικῆς αὐτοῦ φωνῆς, σὺν τῷ χρόνῳ τὰ πάντα θὰ τακτοποιηθοῦν, θὰ ἰδῆτε!

Ἐκείνη ἀπεσύρθη ἐκ τῶν βραχιόνων του, λέγουσα·

— Ἄ! ὄχι, νὰ μὴ παρεξηγούμεθα· οὐδέποτε θὰ ὑποχωρήσω! Μὴ ἀπατᾶσαι ὑπὸ τοιαύτης ἐλπίδος!

Ἠσπάσατο ἐκεῖνος ἅπαξ ἔτι τὴν μητέρα, ἀναστενάζων, καὶ ἔμειναν ἀπέναντι ἀλλήλων ἱστάμενοι, ἐν τῇ εὐρείᾳ αἰθούσῃ, ὡς ἄνθρωποι μὴ ἔχοντες πλέον νὰ εἴπωσί τι καὶ οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν δύνανται ν' ἀποχωρισθῶσιν ἀλλήλων.

Ὁ Ριχάρδος ἐπέστρεψε πάλιν πρὸς τὴν θύραν καὶ ἤνοιξεν αὐτήν.

Ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἔτι φανῆ, ἠσθάνετό τις ὅμως τὴν ἐν τῷ στερεώματι παρουσίαν αὐτοῦ ὄπισθεν τῶν λευκῶν νεφῶν. Ὁ Ἐδμόνδος ἔτρεχε συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ζαφφέ, ἐπὶ τῶν ψάμμῳ ἐστρωμένων δενδροστοιχιῶν. αἵτινες ἦσαν κατάξηροι.

Κατά τινα γωνίαν μιᾶς δενδροστοιχίας εἶδε τὸν πατέρα αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἐπλησίασε καλπάζων ὡς ἵππος.

— Θὰ διατάξω νὰ μ' ἑτοιμάσουν τὸ ἁμάξι, εἶπεν ὁ Ριχάρδος, ἐνῷ ὁ υἱός του ἐπλησίαζεν.

— Ἀπὸ τώρα; ὑπέλαβεν ἡ μήτηρ.

Διετέλει ἐν βαρυθυμίᾳ ὅπως ἅπασαι αἱ γυναῖκες ὅσαι δὲν ἔκλαυσαν ἀρκούντως κατά τινα θλιβερὰν σκηνήν. Ἤδη ἐπεθύμει νὰ φυλάξῃ παρ' ἑαυτῇ τὸν υἱὸν εὐπειθῆ κατασκόντα, νὰ ἐπιπλήξῃ αὐτόν, ἀλλὰ τρυφερῶς ὡς μήτηρ καὶ νὰ συγκλαύσωσιν ἀμφότεροι ὁ εἷς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἄλλου. Ἡ φαινομενικὴ γαλήνη τοῦ Ριχάρδου, ἡ ὡραία ἐκείνη γαλήνη, ἣν ἄλλοτε τόσον ἐθαύμασεν ὅταν διετήρει αὐτὴν ἀπέναντι τρίτων, ἐξηρέθιζε νῦν αὐτήν. Ἐκεῖνος ἐμάντευσε τοὺς διαλογισμοὺς τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ ἠθέλησε νὰ παρηγορήσῃ αὐτὴν ὀλίγον. Ὁ Ἐδμόνδος ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθανεν ὡς θύελλα.

— Πήγαινε νὰ φιλήσῃς τὴν γιαγιά σου, εἶπεν αὐτῷ ὁ πατήρ, ὑποδεχθεὶς αὐτὸν ἀνὰ μέσον τῶν σκελῶν καὶ ἀφοῦ προηγουμένως ἐθώπευσεν αὐτόν.

Ὁ παῖς ἐρρίφθη ὁλόκληρος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς κ. Βρίς.

— Πήγαινε νὰ φιλήσῃς τὸν πατέρα σου, εἶπεν αὕτη ἀφοῦ κατησπάσατο αὐτόν.

Ὁ Ἐδμόνδος ἐπανῆλθεν εὐπειθῶς παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, κατέρυθρος ἐκ τοῦ δρόμου, ἡσυχος ὀλίγον καὶ τοὺς πλοκάμους ἔχων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ζαφφὲ ἐφάνη ἐπὶ τοῦ περιστυλίου.

— Ξεῦζε νέα ἄλογα εἰς τὸ ἁμάξι, εἶπεν ὁ Ριχάρδος. Θὰ πηγαίνωμεν εἰς Ρουθεραΐ.

— Ὦ! παπάκη μου, πάρε με μαζῆ σου, εἶπεν ὁ Ἐδμόνδος ἀναρριχώμενος ἐπὶ τῶν κνημῶν τοῦ πατρός του, ὡς ναύτης ἐπὶ ἱστοῦ.

— Ναί, πάρ' τον, εἶπεν ἡ κ. Βρίς, καὶ ὁ Ζαφφὲ τὸν φέρει ὀπίσω.

— Ἔστω, εἶπεν ὁ Βρίς.

Μέχρι τῆς ἀπελεύσεως αὐτοῦ ἡ ὁμιλία ἐστράφη περὶ συμφέροντα, οἷον περὶ ἐκδόσεως εἰς ἐνοίκιον διαφόρων γαιῶν, περὶ συμβολαίων καὶ λοιπῶν. Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ Ριχάρδου καὶ ἡ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἦσαν ἐντελῶς κεκανονισμέναι ἤδη καὶ ἑπομένως δεύτερος γάμος οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ μεταβολήν. Οὐδεὶς πλέον ἐγένετο ἐξ οὐδενὸς τῶν δύω μερῶν ὑπαινιγμὸς περὶ τοῦ ζητήματος, ὅπερ ἐτάρασσε τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν.

Ὁ παῖς ἐπεφάνη πάλιν, μετ' ἐπιμελείας ἐνδεδυμένος ὡς πρίγκηψ μυθιστορίας, φέρων ὑματισμὸν φαιόχρουν. Ὁ Ζαφφὲ ἐτοποθέτησεν αὐτὸν παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδωλίου τῆς ἁμάξης, ὅπερ ἦν ὑψηλὸν διότι ἡ ἅμαξα ἦν φαέθων.

— Μὴ μὲ δένῃς μὲ πετσί, δὲν θέλω, εἶμαι μεγάλος ἐγώ! ἔκραξεν ὁ Ἐδμόνδος, πάσῃ δυνάμει ἀμυνόμενος, ἐνῷ ὁ Ζαφφὲ προσεπάθει νὰ δέσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς ὀσφύος, ὅπως προληφθῇ πιθανὴ πτῶσις τοῦ παιδός.

— Ἐὰν δὲν θέλῃς νὰ σὲ δέσῃ, εἶπεν ἡσύχως ὁ Ριχάρδος, πρέπει νὰ μείνῃς ἐδῶ, δὲν θέλω νὰ σὲ συμβῇ κανὲν κακόν.

Ὁ Ἐδμόνδος ἠτοιμάζετο ν' ἀπαντήσῃ, ἀλλ' ἐν βλέμμα τοῦ πατρὸς ἔκοψε τὸν λόγον ἐν τῷ λάρυγγι. Ἐσίγησε βαρυθυμῶν καὶ ἔστη ἥσυχος ὅπως προσδεθῇ. Ὁ Ζαφφὲ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄπισθεν ἐδώλιον, ὁ δὲ Ριχάρδος ἐκρότει ἤδη τοὺς χαλινούς.

— Εἰς τὸ ἐπανιδεῖν, υἱέ μου, εἶπεν ἡ κ. Βρίς, ὀρθὴ ἱσταμένη ἐπὶ τοῦ περιστυλίου καὶ ἀφοῦ μετά τινος ἀνησυχίας παρηκολούθησε τὴν σκηνὴν ταύτην. Ἐδμόνδε νὰ εἶσαι ἥσυχος!

Ὁ παῖς ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν, ὅμοιος ὠρείου ἀλλ' ἀγρίῳ θηρίῳ, κυκλωθέντι ὑπὸ κυνηγῶν.

Ἀνεχώρησαν. Ὁ παῖς ἐπὶ πολὺν καιρὸν οὐδὲν εἶπε, διότι ἠσθάνετο προσδεδεμένην τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἀξιοπρέπειαν. Ἡ ὁδὸς ἦν καλή, ἀλλ' οἱ ἵπποι ἦσαν ζωηροί, ὁ δὲ Ριχάρδος πολλάκις, ἀπεροφημένος ὤν, δὲν προσεῖχεν εἰς αὐτούς. Κατά τινα καμπὴν τῆς ὁδοῦ ἡ στροφὴ ἐγένετο τόσον ἀπότομος ὥστε ἡ ἅμαξα ἀνετινάχθη ἀποτόμως καὶ ὁ παῖς, ὅστις ἐσκέπτετο, ἐξετινάχθη ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ. Μολονότι ὁ Ζαφφὲ ἐκράτει αὐτὸν ὄπισθεν ἐκ τῆς ἄκρας τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, ἐὰν ὅμως δὲν ἦτο προσδεδεμένος διὰ τοῦ δερματίνου ζωστῆρος θὰ ἔπιπτε βεβαίως κατὰ γῆς.

— Ἄ! βλέπεις; εἶπεν ὁ πατὴρ ἡσύχως... ἐὰν σὲ ἤκουον;..

Ὁ παῖς ἐρυθρίθη μέν, ἦν ὅμως λίαν θαρραλέος καὶ ἐγίνωσκε ν' ἀποδεικνύῃ αὐτό. Δὲν εἶχεν ἐκβάλει φωνὴν καὶ ἤδη ἵστατο σοβαρός, κρατῶν στιβαρῶς διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὸ σιδηροῦν καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ κείμενον ἔρισμα· οὐδὲν ἀπεκρίθη εἰς τὸν πατέρα του, ἀλλὰ μετὰ μίαν στιγμὴν, σύρων αὐτὸν ἐλαφρῶς ἐκ τῆς περιχειρίδος εἶπε.

— Παπάκη, φλωσῆ με. Καὶ ἔτεινε πρὸς αὐτὸν τὸ ἀγγελόμορφον πρόσωπον αὐτοῦ.

II.

Ἡ Ρουθεραΐ ἀπεῖχε περὶ τὰ δέκα χιλιόμετρα, ἡ δὲ θελκτικωτάτη ὁδὸς προεξετείνετο διὰ τοῦ δάσους μέχρι τοῦ κιγκλιδωτοῦ, ὅπερ ἔφρασσε τὸν κῆπον. Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἅμαξα διήρχετο τὴν γέφυραν, ἀκτὶς ἡλίου ἐφώτισε τὰ παράθυρα τοῦ πύργου, πρὸ πάντων δὲ ἐν τούτων ἐφαίνετο ὡς χρυσοῦν καὶ ἀντενάκλα ὡς καθρέπτης. Ὁ Ριχάρδος ἀνεγνώρισε τὸ μικρὸν παράθυρον τῆς αἰθούσης τῆς συζύγου αὐτοῦ ἔνθα εἶχε διέλθει τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ἀγωνίας αὐτῆς, ὅτε αἱ δύω μητέρες περὶ τὴν θνήσκουσαν γυναῖκα ἱστάμεναι ἠμπόδιζον αὐτὸν νὰ πλησιάσῃ καὶ τὸν ἠνάγκαζον νὰ βλέπῃ μακρόθεν. Μὴ ὁ Ριχάρδος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀγαπήσῃ τὴν Μαγδαληνὴν ὅσον ὤφειλε διότι αὕτη ἀνῆκε μᾶλλον εἰς τὰς δύω αὐτῆς μητέρας, αἵτινες ἠγάπων αὐτὴν ἐμμανῶς;

Ἐνῷ ἐσκέπτετο ταῦτα, ἔφθασε πρὸ τοῦ πύργου, ὅστις ἐκ τῆς ἀντανακλάσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐφαίνετο ὡς πεφωταγωγημένος πρὸς τιμὴν αὐτοῦ.

— Ἡ κυρία εὑρίσκεται εἰς τὸ νεκροταφεῖον, εἶπεν ὁ ὑπηρέτης, ὅστις ἤνοιξεν αὐτῷ τὴν θύραν, θὰ ἐπανέλθῃ ὅμως ἐντὸς ὀλίγου.

— Πᾶμε νὰ τὴν προϋπαντήσωμεν, εἶπεν ὁ Ἐδμόνδος, σύρων τὸν πατέρα του ἐκ τῆς χειρὸς ὅπως κατέλθῃ τοῦ ἐδωλίου.

— Πήγαινε μὲ τὸν Ζαφφέ, ἀπήντησεν ὁ Ριχάρδος.

Ὁ παῖς ἀπῆλθεν ἐν ἀπουδῇ καὶ ὁ Βρὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸ μέγαρον.

— Ἡ δεσποινὶς Ὑβελίνη εἶναι καλά; ἠρώτησε τὸν γέροντα ὑπηρέτην.

Χωρὶς δὲ ν' ἀναμείνῃ τὴν ἀπάντησιν, ἐγένετο ἀρκνὴς ἀνελθὼν τὴν κλίμακα μετ' εὐκινησίας νέου εἰκοσιπενταετοῦς. Φθὰς εἰς τὸ δεύτερον πάτωμα ἤνοιξε θύραν καὶ εἰσῆλθεν εἰς μεγάλην αἴθουσαν, ἐν ᾗ εὑρίσκετο κλίνη, λίκνον καί τινα ἔπιπλα. Τὸ πᾶν ἐφαίνετο κενόν, ἀχανὲς καὶ κατῳκημένον συνάμα, ὡς οἱ θάλαμοι τῶν μικρῶν παιδῶν.

— Καλημέρα, δαδᾶ, εἶπε τῇ τροφῷ, ἥτις ἠγέρθη ἅμα ἀκούσασα αὐτὸν εἰσερχόμενον καὶ εἶτα ἔδη ταχέως πρὸς τὸ λίκνον.

Ἡ κορασὶς ἐκοιμᾶτο τὸν ἥσυχον ἐκεῖνον τῆς μετὰ μεσημ-

βρίας ὕπνον, ἧττον βαρὺν τοῦ τῆς νυκτός. Ἐκοιμᾶτο ἡμιενδεδυμένη, ἔχουσα γυμνοὺς τοὺς βραχίονας καὶ τὰς κνήμας, φέρουσα μόνον μικρὰς περικνημίδας εἰς τοὺς πόδας, ἐνῷ οἱ βόστρυχοι τῆς κόμης αὐτῆς κατεκάλυπτον τοὺς ὀφθαλμούς, αἱ παρειαὶ ἦσαν ροδοκόκκινοι. Εἶχεν οὕτω πλήρη παιδικὴν χάριν, ἥτις ἦν ἀνάμικτος ἀξιοπρεπείᾳ τινὶ κομψικῇ καὶ συμπαθητικῇ συνάμα.

Ὁ πατὴρ ἔκλινε πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν παρετήρησεν ἐπὶ μακρόν.

Ἦν ἡ ἀγαπητὴ αὐτοῦ θυγάτηρ, ὁ θησαυρός, ἡ χαρὰ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ· ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ γάμου αὐτοῦ ηὔχετο τὴν ἀπόκτησιν θυγατρός.

Ὅτε μετὰ πεντεκετῆ ὁλόκληρον παρέλευσιν, ἐγένετο πατήρ, ἡ γέννησις τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ηὐχαρίστησεν αὐτόν. Ἐπὶ τέλους ἐγεννήθη ἡ Ὑβελίνη καὶ ἡ εὐτυχία αὐτοῦ ὑπῆρξε πλήρης. Αἱ πρῶται χειρονομίαι τῆς παιδὸς ἀνεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὰς νεφέλας ἐκ χαρᾶς, οἱ δὲ πρῶτοι ἦχοι τῆς φωνῆς αὐτῆς, ἐφάνησαν αὐτῷ μελῳδικώτεροι τῆς ὡραιοτέρας μουσικῆς... Μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων μηνῶν τοιαύτης εὐτυχίας, ἡ νεαρὰ μήτηρ ἀπέθανεν ἐκ πνευμονίας ἐν διαστήματι ὀλίγων ἡμερῶν, ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ εἰς ἣν, ὡς κατ' ἔτος συνέβαινεν, εἶχον ἔλθει ὅπως διέλθωσιν ἑβδομάδας τινάς. Φυσικῷ τῷ λόγῳ ἡ μία μάμμη ἐζήτησε νὰ κρατήσῃ καὶ ἐκράτησε τὸ θυγάτριον καὶ ἡ ἄλλη τὸν υἱόν. Καὶ βέβαια, διότι ἀνὴρ ἐν χηρείᾳ διατελῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν μικρῶν ἐκείνων. Τὸ σκέπτεσθαι μόνον τοιοῦτόν τι ἦν μωρία! Τοῦτο τοὐλάχιστον ἔλεγον αἱ μάμμαι.... Ἰδοὺ δὲ διατί ὁ Ριχάρδος Βρὶς μόνος, σκυθρωπός, μακρὰν τῶν τέκνων του διατελῶν, ἐκυριεύθη ὑπὸ ἔρωτος ζωηροῦ, ἔρωτος, ὅστις θὰ ἦν ὁ μόνος ἐν τῷ βίῳ τούτου.

Κύψας ὑπὲρ τὸ λίκνον ἠσπάσθη ἐλαφρῶς τὰς μικρὰς καὶ εἰς γρύθους κεκλεισμένας χεῖρας τῆς κορασίδος, αἵτινες ὅμως ἔφριξαν ἀνεπαισθήτως ὅταν ἤγγισεν αὐτάς, καίτοι λίαν ἐλαφρῶς, διὰ τῶν χειλέων αὐτοῦ, εἶτα ἀπεμακρύνθη ὅπως ἀντιστῇ εἰς τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ καταφάγῃ διὰ φιλημάτων τοὺς γυμνοὺς βραχίονας καὶ τὰς παρειὰς τῆς ἀγαπητῆς θυγατρός, διότι ἐφοβεῖτο μὴ τὴν ἀφυπνίσῃ. Ἐκείνη ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ ἤνοιξε τοὺς μικροὺς καὶ διαυγεστάτους αὐτῆς ὀφθαλμούς, ἐφ' ὧν ὁ ὕπνος ἐφαίνετο ἐπιχύσας ἀνεπαίσθητον ἀχλὺν καὶ ἐτανύετο μετὰ χάριτος.

Τὸ βλέμμα τῆς Ὑβελίνης ἐπλανήθη ἐπί τινας στιγμὰς ἐπὶ τῶν τοίχων, εἶτα ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν στηλῶν τοῦ λίκνου αὐτῆς. Εἶτα ἔστη πρὸς ἓν σημεῖον καὶ ἀκολούθως μετ' ἐνδιασμοῦ, ἐν τέλει δὲ μετὰ χαρᾶς εἶπε·

— Παπάκη!

Ὁ Ριχάρδος ἀνύψωσεν αὐτὴν εἰς τοὺς βραχίονας αὐτοῦ, χαίρων καὶ ὑπερηφανευόμενος διότι ἐκείνη τὸν ἀνεγνώρισε, κατόπιν μηνικίου ὅλου διαστήματος καθ' ὃ δὲν εἶδεν αὐτόν.

— Εἶναι πολὺ ἔξυπνη! εἶπεν ἡ ὑπηρέτρια, ἀναλαμβάνουσα αὐτὴν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πατρός. Μόλις εἶναι εἴκοσι δύο μηνῶν καὶ σᾶς βεβαιῶ ὅτι ξεύρει περισσότερα ἀπὸ πολλοὺς γέροντας.

Τότε ὁ πατὴρ καὶ ἡ θυγάτηρ ἤρξαντο μιᾶς τῶν θελκτικωτάτων ἐκείνων συνδιαλέξεων καὶ σκηνῶν, ἃς μόνοι οἱ ἔχοντες τέκνα καὶ ἀγαπῶντες αὐτὰ κατανοοῦσι. Τετραποδητὶ ἐπὶ τοῦ τάπητος ἔπαιζαν τρέχοντες ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου, μέχρις οὗ ὁ Βρὶς ἐνεθυμήθη, ὅτι ἦλθε διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ δυσάρεστόν παρὰ τῇ πενθερᾷ αὐτοῦ καθῆκον.

— Ἡ κυρία δὲν ἐπέστρεψεν ἀκόμη; ἠρώτησεν ἐγειρόμενος καὶ τακτοποιῶν τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ.

— Ἰδοὺ ἔρχεται, εἶπεν ἡ τροφὸς φέρουσα ψήκταν. Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ στιγμὴν ὁ Ἐδμόνδος ἐφάνη ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῆς θύρας κρατῶν τὴν χεῖρα τῆς κ. Ρουβερκί, ἣν ὑπερηγάπα.

Ἡ πενθερὰ τοῦ Ριχάρδου ἦν ὅλως ἀντιθέτου χαρακτῆρος τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Ὅσον ἡ μία ἦτο ζωηρὰ καὶ μικρόσωμος τόσον ἡ ἄλλη ἦν μεγαλόσωμος καὶ σοβαρά. Ὁμιλοῦσα καὶ κινουμένη βραδέως, μὴ ἐξωτερικεύουσα ἀμέσως τὰς ἐντυπώσεις καὶ τὰς σκέψεις αὐτῆς, καλὴ καὶ ἥρεμος τὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ πολλάκις παραγνωριζομένη ὡς ἐκ τῆς ἐπιφυλακτικότητος αὐτῆς ἡ κ. Ρουβερκί, εἶχεν ἐν τούτοις πλειοτέραν ὁμοιότητα, ὡς πρὸς τὰ φυσικά, πρὸς τὸν Ἐδμόνδον ἢ πρὸς τὴν Ὑβελίνην. Ἠγάπα ὅμως ἐξ ἴσου ἀμφότερα τὰ μικρὰ καὶ οὐδέποτε ἐξωτερίκευσεν ἴχνος κἂν προτιμήσεως πρὸς ἓν τούτων. Ἤπο γυνὴ εὐθυτάτου χαρακτῆρος καὶ ἑνωρίς ἤδη εἶχε συνειθίσει ν' ἀρνῆται τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν παντός ὅ,τι δὲν ἀπετέλει ἐκπλήρωσιν καθήκοντος ἐν ὅλῃ τῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως· ἄλλως ἐν τῷ μυχῷ τῆς καρδίας αὐτῆς ἔκρυπτεν ἔτι θλῖψιν τινά, ἥτις ἐπεσκίαζεν ἐνίοτε τὸν βίον αὐτῆς ἀλλὰ συνεπείᾳ τῆς ὁποίας οὐδέποτε προὔξένει κόπον ξένοις. Ἠγάπα νὰ ἦναι σκυθρωπή. Ἀπετέλει τοῦτο δι' αὐτὴν μελαγχολικὴν ἀπόλαυσιν, ἐν ᾗ εὕρισκεν ἔκτακτον εὐχαρίστησιν.

Μετὰ τὴν πρώτην ἀνταλλαγὴν λόγων τινῶν, ὁ Ἐδμόνδος ἀφέθη παρὰ τῇ μικρᾷ αὐτοῦ ἀδελφῇ, ὁ δὲ Ριχάρδος ἠκολούθησε τὴν πενθερὰν αὐτοῦ ἐν τῇ μικρᾷ αἰθούσῃ. Ἡ αἴθουσα αὕτη ἦν μετρίων διαστάσεων καὶ οἱ τοῖχοι αὐτῆς ἐκαλύπτοντο ὑπὸ εἰκόνων. Ἐννοεῖ τις ἀμέσως ὅτι ἡ κ. Ρουβερκὶ ἔζη ἐν αὐτῇ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀναμνήσεων αὐτῆς. Πλαγιῶν, ἐπὶ μιᾶς ἕδρας κατακειμένη, ἀπεδείκνυεν ὅτι ἡ Ὑβελίνη δὲν ἀπεκλείετο τῆς αἰθούσης ἐκείνης.

— Φοβοῦμαι, εἶπεν ὁ Βρὶς ἀφοῦ ἐκαθέσθησαν, μὴ ἡ ἐπιστολή μου σᾶς ἐλύπησε... πρέπει ὅμως νὰ μοὶ τὸ συγχωρήσητε, ἀγαπητή μου μαμμᾶ.

Ἐκάλει τὴν κ. Βρὶς *μητέρα* καὶ τὴν κ. Ρουβερκὶ *μαμμᾶ*. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ, ἣν ἄλλως ἐγνώριζεν ἀπὸ μακρῶν χρόνων, εὕρισκε τρυφερότητα μὴ ἐκδηλουμένην ὅμως, ἀνάγκην τινὰ ἠθικῶν θωπειῶν, ἃς ηὐχαριστεῖτο νὰ ἱκανοποιῇ διὰ τῆς γλυκύτητος τῶν ἐκφράσεων αὐτοῦ.

— Πράγματι ἐλυπήθην, ἀπήντησεν ἡ κ. Ρουβερκί, ἀλλὰ δὲν ἦτο σφάλμα σας, Ριχάρδε, ἐπομένως σᾶς συγχωρῶ.

Ἐπηκολούθησεν ὀλιγοχρόνιος σιγή, ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἐκείνη ὕψωσε πρὸς τὸν γαμβρὸν τοὺς ὡραίους καὶ μέλανας αὐτῆς ὀφθαλμούς, καίτοι καταβεβλημένους ὑπὸ τῶν δακρύων, καὶ προσέθηκεν·

— Αὐτὸ θὰ συνέβαινεν ὁπωσδήποτε.

— Τί λοιπόν! ἀνέκραξεν ὁ Βρὶς συγκεκινημένος, φρονεῖτε ὅτι...

Δὲν ἐτόλμησεν ὅμως νὰ περατώσῃ τὴν φράσιν του, διότι ἐφαίνετο σκληρὸν νὰ εἴπῃ εἰς τὴν μητέρα ἐκείνην ὅτι ἤθελε νὰ θέσῃ ἄλλην γυναῖκα εἰς τὴν θέσιν τῆς θυγατρός, ἣν ἐκείνη ἀπώλεσεν.

— Εἶχον σκεφθῆ ἤδη ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον θὰ ἀπεφασίζετε πιθανῶς νὰ νυμφευθῆτε καὶ πάλιν. Εὑρίσκω δὲ ὅτι ἔχετε δίκαιον.

Ὁ Ριχάρδος, ἔκπληκτος ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις καὶ εὐτυχής, ἥρπασε τὴν χεῖρα τῆς πενθερᾶς καὶ ἠσπάσατο αὐτὴν θερμότατα. Αὕτη εἶχε κατανοήσει καλῶς τὸν χαρακτῆρα τοῦ γαμβροῦ αὐτῆς, ἐνῷ ἡ ἰδία αὐτοῦ μήτηρ τοσαύτην ἔδειξεν ἀποτροπίασιν ὅπως μόνον ἀποδεχθῇ τὴν πιθανότητα τῆς ὑπάρξεως τοιαύτης ἰδέας. Ὁ Ριχάρδος ἦν, ἐπὶ τούτῳ, ἐπ' ἄπειρον ηὐχαριστημένος.

— Ἄλλως τε μοὶ ὡμίλησαν περὶ τῆς μνηστῆς ὑμῶν, ἐξηκολούθησεν ἡ κ. Ρουβερκί, ἠξεύρω ὅτι εἶναι ὡραία, καλῆς ψυχῆς καί, ὑπὸ πᾶσαν ἐν γένει ἔποψιν, καλοανατεθραμμένη...

— Τὸ ἠξεύρετε; ἠρώτησεν ἔκπληκτος ὁ Ριχάρδος.

— Ναί... συνειθίζουν πάντοτε νὰ μοὶ γράφουν περὶ πολλῶν πραγμάτων, ἀπήντησεν ὑπομειδιῶσα.

— Καὶ ὅμως ἡ μήτηρ μου τὸ ἠγνόει.

(Ἀκολουθεῖ).

Ο ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΝΕΟΛΟΓΟΥ.